

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HADS HERREDS LANDBOFORENING

I landbrugets tjeneste gennem 125 år

I LANDBRUGETS TJENESTE
GENNEM 125 ÅR

I landbrugets tjeneste gennem 125 år

*Udgivet i anledning af foreningens
125 års jubilæum 16. marts 1978*

HADS HERREDS LANDBOFORENING

Indhold

Forord	5
Landbruget i den danske samfundsøkonomi	7
Danmark – landbrugsland eller industrisamfund	15
Landmandsuddannelsen	23
Fra le til mejetærsker	31
Atten formænd gennem ét og et kvart århundrede	43
Mange livskraftige skud	51
Udviklingen inden for mejeribruget	57
Kvægbruget	61
Svineavl og svineproduktion	77
Bygninger og maskiner	87
Regnskabsarbejdet	97
Det landøkonomiske ungdomsarbejde	107
Planteavl	115
Kornforædling	127
Hads Herreds Landboforening – Forskellige emner	131
Spredte træk fra de 125 år	145
Ved en milepæl	154
Bestyrelse og udvalg 1953-1978	157

Forord

En forårsdag for 125 år siden blev Hads Herreds Landboforening stiftet.

Det var nogle fremsynede mænd fra vores egn, som påtog sig den opgave at skabe en forening, der kunne danne ramme om aktiviteter til fælles gavn og til fremme af landbrugserhvervet.

Det er blevet skik, at der ved hvert 25. år bliver udgivet en bog om foreningens virksomhed, og vi vil gerne holde fast ved denne tradition. Vi udsender dette jubilæumsskrift i håb om, at vi hermed kan give en samlet og nogenlunde dækkende skildring af foreningens virksomhed gennem det sidste kvarte århundrede.

Med dette festskrift prøver vi også på at holde forbindelse til medlemmerne, de praktiserende landmænd og deres familier, og forbindelse til de slægtled, der er gået forud. Vi gør det i beundring for den vilje og evne, de havde til at søge fremgang, og tænker vi på de resultater, der er opnået, står de for os som vidnesbyrd om fremsyn, energi og offervilje, som må kalde på vor ærbødighed.

Gennem forskellige afsnit i bogen vil det fremgå, at landboforeningen gennem tiderne har været med til at løse mange opgaver og herigenem været med til at gavne medlemmerne og befolkningen. Jeg bringer bestyrelsens bedste tak for den betydelige økonomiske støtte, foreningen har modtaget til udgivelse af denne bog. Ligeså takker vi dem, som har skrevet og medvirket til, at også dette jubilæumsskrift er blevet så indholdsrigt.

Vi udsender dette jubilæumsskrift til minde om de mænd, som stiftede landboforeningen, og som tak til alle dem, der på uegennyttig måde fulgte efter i arbejdet, og vi gør det i håb om, at der altid må være friske kræfter til at tage dette betydningsfulde arbejde op og videreføre det på en sund og god måde.

Tage Jensen
Odder, februar 1978

Kvaliteten af de i bogen benyttede billeder har været i en sådan forskelligartet udførelse, at den tekniske kvalitet er af uensartet standard.

Stoffet samlet og redigeret af Tage Jensen og Arne Hansen

Tegninger: Harald Borges

Tilrettelæggelse: Henning E. Andersen

Teknisk udførelse: Kannike Tryk, Århus

© Hads Herreds Landboforening 1978

ISBN 87-980662-1-8

Af P. Nyboe Andersen

Landbruget

i den danske samfundsøkonomi

P. Nyboe Andersen

I den bog, som min far, gdr. A. Andersen, Knudsminde, skrev i anledning af Hads Herreds Landboforenings 100-årige beståen i 1953, er landboforeningens virksomhed skildret som led i hele det danske landbrugs udvikling. Det er naturligt, at man også nu, når det næste jubilæum fejres, har ønsket at sætte landboforeningens virke ind i en bredere ramme, og jeg er glad for opfordringen til at medvirke hertil gennem de følgende betragtninger over landbrugets stilling i den danske samfundsøkonomi i de seneste årtier.

Udgangspunktet for en sådan redegørelse må naturligt være landbrugets stilling som et udpræget eksporterhverv.

Landbrugets samlede produktion er af en sådan størrelse, at den dækker omkring 15 millioner menneskers behov for animalske levnedsmidler. Da hjemmemarkedet tæller omkring 5 millioner forbrugere, kan kun ca. $\frac{1}{3}$ af landbrugsproduktionen afsættes i Danmark – hele $\frac{2}{3}$ af erhvervets produktion skal sælges uden for landets grænser. Det er kun få hovederhverv i andre lande, der kan fremvise en tilsvarende høj eksportandel.

Hertil kommer, at dansk landbrug spiller en meget vigtig rolle som valutaskabende erhverv. Det hænger nøje sammen med, at produktionen først og fremmest er et resultat af dansk arbejde, og at indholdet af importerede råvarer m.v. er forholdsvis beskedent. F.eks. hjembragte landbruget i 1976 en nettovalutaindtjening på omkring 12,2 mia. kr. – forskellen mellem en valutaindtægt på landbrugseksporten på 16,7 mia. kr. og en valutaudgift til landbrugets direkte import på 4,5 mia. kr. Landbrugets karakter af eksporterhverv og valutaskabende erhverv giver erhvervet en vigtigere placering i den danske samfundsøkonomi, end dets bidrag til landets nationalindkomst og beskæftigelse, overfladisk set, giver udtryk for. Det er i realiteten en temmelig stor dansk erhvervssektor, der er bygget op omkring landbruget, med de primære bedrifter som det centrale led.

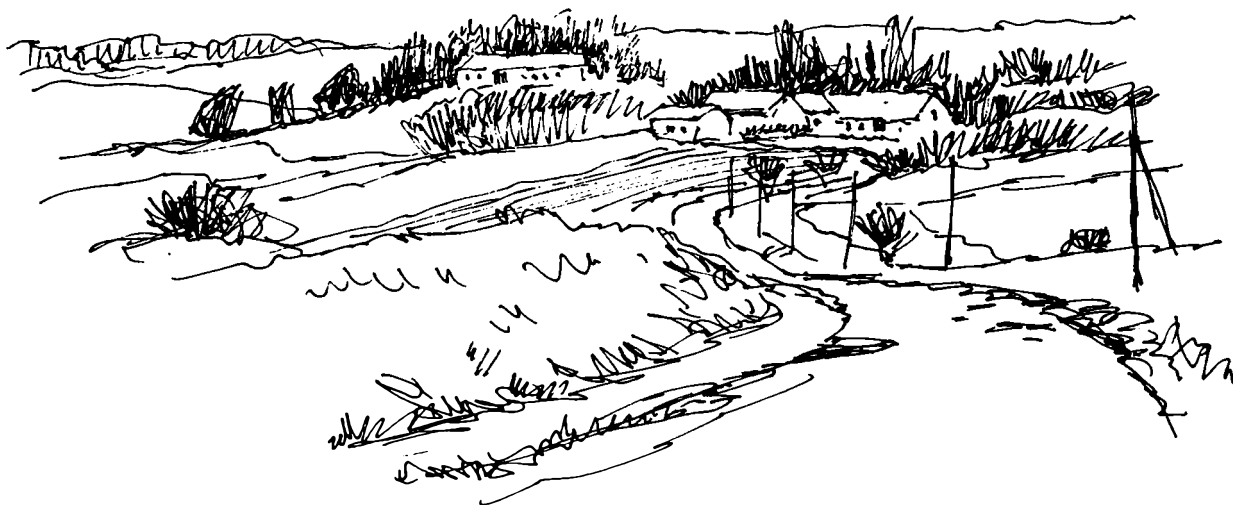
*Landbrugseksportens
vilkår i efterkrigstiden*

Indtil omkring 1960 var landbruget det absolut største danske eksporterhverv, og ser man tilbage, må man nok sige, at det var gennem landbrugseksporten, at Danmark fandt sin vej ind i den internationale arbejdsdeling og samhandel. Det er derfor meget forståeligt, at landbrugsinteresser gennemgående har haft forholdsvis stor vægt i den økonomiske politik og ganske særligt i den udadvendte handelspolitik.

I den første halve snes år efter den 2. verdenskrig var landbruget inde i en stærk udvikling. Der var i denne periode en stor efterspørgsel efter fødevarer i de fleste europæiske lande, og da produktionsforholdene endnu ikke var blevet normale i de krigshærgede lande, gav det dansk landbrug gunstige afsætningsbetingelser i udlandet. Landbrugets forrentning forbedredes i disse år.

I midten af 1950'erne begyndte vanskelighederne at melde sig for dansk landbrug. Ude omkring havde landbrugsproduktionen efterhånden nået en sådan størrelse, at der opstod tendenser til overfyldning af fødevaremarkederne, og det medførte atter stagnerende og efterhånden faldende salgspriser. Endvidere lagde de fleste europæiske lande megen vægt på at beskytte deres egen landbrugsproduktion. Denne landbrugsprotektionisme, som bl.a. havde forsvarspolitiske og sociale motiver, medvirkede til at vanskeliggøre eksporten af danske landbrugsvarer. I forbindelse med den internationale handelsliberalisering, der fandt sted i 1950'erne, lykkedes det aldrig at få handelen med landbrugsvarer frigjort på samme måde som handelen med industrivarer. Dertil var de nationale særinteresser og de sociale hensyn til landbrugets ofte dårligt betalte udøvere for stærke. Afsætningsproblemerne og den ugunstige prisudvikling bidrog til, at landbrugets forrentning efterhånden forværredes – til trods for, at der blev gennemført ret omfattende rationaliseringer og til trods for, at produktionen øgedes med omkring 50% i løbet af 1950'erne.

I slutningen af 1950'erne kom så opdelingen af Vesteuropa i de to markedsområder: EF og EFTA. Disse markedsdannelse betød en alvorlig forværring af landbrugseksportens vilkår. De seks fællesmarkedslandes beslutning om at beskytte deres eget landbrug og etablere en fælles landbrugs politik kom i stigende grad til at hæmme afsætningen af danske landbrugsprodukter på de vigtige markeder i bl.a. Vesttyskland og Italien. Dansk landbrug måtte gradvis affinde sig med at være reserveleverandør til det meget store markedsområde og fik således ikke del i den kraftige forbrugsudvidelse, der fandt sted inden for EF under 1960'ernes

højkonjunktur. Danmarks medlemskab af det europæiske frihandelsområde EFTA gav langtfra landbruget sådanne fordele, at det kunne opveje de vanskeligheder, der mødte landbrugseksporten til EF. Europas opdeling i to markedsområder fik derfor alvorlige konsekvenser for dansk landbrugs udvikling i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. Den samlede produktion stagnerede, og der skete en klar forskydning både i de forskellige eksportmarketers betydning og i produktionens sammensætning. I løbet af perioden 1960-1972 faldt landbrugseksporten til det daværende EF fra 31% til 21% af den samlede landbrugseksport. Den eksport, der gik til EFTA, holdt sig praktisk talt uændret på knapt halvdelen af den samlede landbrugseksport, men med faldende andel til England og stigende andel til de øvrige EFTA-lande. Vigtige vækstmarkeder i denne periode var USA og visse andre oversøiske lande. Disse landes andel voksede fra 21% til 30%. Som følge af forskelle i de forskellige landes præferencer med hensyn til danske landbrugsprodukter påvirkede markedsforskydningerne også den animalske produktions sammensætning. Der var en tilbagegang i produktionen af mejeriprodukter, okse- og kalvekød samt æg, men fremgang i produktionen af svinekød og flæsk samt fjerkrækød.

Afsætningsvanskeligheder, indtjening og landbrugspolitik

De vanskelige afsætningsforhold i forening med den indkomstklemme, landmændene løb ind i på grund af en uheldig udvikling i forholdet mellem priser og omkostninger, dannede baggrunden for landbrugspolitikken op igennem 1960'erne og frem til Danmarks medlemskab af EF i 1973.

De landbrugsordninger, som blev gennemført fra omkring 1961, havde i det væsentlige karakter af prisstøtte, og de bestod dels af de særlige hjemmemarkedsordninger dels af forskellige former for statsstøtte.

Landbrugsordningerne havde to hovedformål. Det ene var at søge at sikre landmændene acceptable indtægter på trods af de vanskelige afsætningsforhold på udenlandske markeder. Det andet hovedformål var så vidt muligt at opretholde landbrugets produktionsapparat og effektivitet intakt. Dette ønske skal ses i sammenhæng med, at det i 1960'erne var den fremherskende opfattelse, at man inden for en overskuelig fremtid ville nå frem til en markedspolitisk løsning i Europa, som ville føre England og Danmark ind i EF-samarbejdet. Derfor gjaldt det om at fastholde landbrugets produktionsevne og konkurrencedygtighed, så både erhvervets udøvere og den danske samfundsøkonomi kunne drage fordel af de nye vilkår, der ville foreligge for landbruget, når medlemskabet af EF blev en realitet.

Hvordan lykkedes så denne politik? Ser man på den samlede landbrugsproduktion, så lykkedes det at opretholde dens omfang næsten uændret. Effektiviteten blev også stærkt forbedret. Derimod lå landbrugets investeringer på et forholdsvis lavt niveau i anden halvdel af 1960'erne og i det første par år af 1970'erne. Usikkerheden omkring den fremtidige markedssituation og den beskedne rentabilitet prægede landmændenes investeringsbeslutninger. Landbruget stod derfor med et noget slidt produktionsapparat, da EF-medlemskabet blev virkelighed.

Landbrugets strukturforvandling

Det vil ikke give et korrekt billede af dansk landbrug i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, hvis man kun hæfter sig ved den stagnerende produktion og afsætningsvanskelighederne. Landbrugserhvervet gik absolut ikke i stå i disse år. Et af periodens meget iøjnefaldende træk var netop en kraftig strukturomlægning i landbrugets produktionsforhold. Både i landbrugets anvendelse af arbejdskraft og i bedrifternes antal skete der en stærk nedgang.

I løbet af den forholdsvis korte årrække fra 1960 til 1972 blev landbrugets arbejdsstyrke halveret. Dette drastiske fald skyldtes især, at medhjælperne i meget stort tal forlod landbrugserhvervet og i stedet søgte over i byerhvervene, der 1960'erne igennem kunne byde på gode beskæftigelsesmuligheder og højere lønninger. Landbofamiliens arbejdsindsats i egen bedrift blev i løbet af de forholdsvis få år den helt dominerende. Efterhånden svarer landbrugets medhjælp til under 25.000 helårsarbejdere, mens familiernes indsats ligger på 100.000.

Når den samlede produktion alligevel kunne opretholdes i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, skyldes det i høj grad, at den fortsatte mekanisering og rationalisering øgede arbejds effektiviteten meget kraftigt, men også at der skete en vis forskydning over på mindre arbejdskrævende produktioner.

Nedgangen i bedrifternes antal forløb ret jævnt gennem perioden, og der skete et fald fra 196.000 landbrug i 1960 til 134.000 i 1972. Dette fald er siden fortsat, således at der i dag er omkring 120.000 brug. Samtidig har der fundet en ganske væsentlig tilpasning sted i ejendomsstrukturen. Denne tilpasning er blevet fremmet af en mere liberal lovgivning, der har banet vej for dannelsen af større bedrifter gennem sammenlægning af ejendomme. Det er de små og mindre ejendomme, der er faldet i antal, mens de større brug er steget. Det gennemsnitlige jordtilliggende er vokset fra knapt 16 ha i 1960 til knapt 22 ha i 1972, og i dag er det oppe på ca. 23½ ha.

Typisk for strukturudviklingen har endvidere været en stigende tendens til at specialisere sig. I stedet for at arbejde med en alsidig besætnings- og produktionssammensætning er flere og flere landmænd gået over til at koncentrere indsatsen omkring et mere forenklet produktionsprogram. Produktionsspecialiseringen ses bl.a. af, at 95% af Danmarks svinebestand i dag befinder sig på omkring 55.000 landbrug og ca. 90% af kvæget på omkring 40.000 landbrug. For slagtekyllingernes vedkommende holdes ca. 90% af bestanden på godt 200 ejendomme.

Dansk landbrug i EF

Med Danmarks og Englands optagelse i EF i 1973 var det vel den almindelige vurdering, at landbrugets afsætningsvanskeligheder ville forsvinde. Det vesteuropæiske fødevaremarked med over 250 millioner forholdsvis velstående forbrugere ville nu blive et stort, beskyttet hjemmemarked, som dansk landbrug fik fri adgang til. Da samtidig EF's fælles landbrugspolitik ville betyde højere priser på produktionen, var der også almindelig forventning om, at vi atter ville opleve en fremtid med stigende animalsk produktion og eksport.

Der er nu gået 5 år, siden Danmark kom i EF. Tilslutningen har betydet, at landbrugets indkomstforhold er blevet forbedret. Endvidere har EF's landbrugsordninger medvirket til, at dansk landbrugs valuta-indtjening er fordoblet i forhold til 1972.

Derimod må man desværre konstatere, at forventningen om en stigende animalsk produktion ikke er blevet indfriet. Der har nærmest i tiden efter tilslutningen til fællesmarkedet været tale om stagnation i dansk husdyrproduktion – et forhold, der i øvrigt står i modsætning til den udvikling, der har fundet sted i EF som helhed.

Hvorfor er dansk husdyrproduktion stagnerende?

Stagnationen må tilskrives flere forhold.

Da den danske landbrugsproduktion kun udgør 6-7% af den samlede produktion i EF, kan man allerførst slå fast, at stagnationen ikke er en følge af svigtende markedsmæssige muligheder. Det er på produktions-siden, årsagerne især skal findes.

Problemet med den stagnerende animalske produktion har at gøre med den skæve aldersfordeling blandt erhvervets udøvere. Den selvstændige landmands gennemsnitsalder er efterhånden steget til 52 år, og omkring 30% af landmændene er over 60 år. Det er altså folk, der er godt oppe i årene, som varetager en væsentlig del af dansk landbrugs produktion, og

det er for så vidt forståeligt nok, at man ikke hos ældre landmænd og hos deltidslanmænd finder det samme gå-på-mod og den samme arbejdsevne og arbejdsiver som hos de yngre.

Gennem en årrække har der blandt midaldrende og ældre landmænd været en tendens til, at man skar ned på det arbejdskrævende husdyrhold, bl.a. fordi det blev sværere og sværere at få medhjælp. Noget kunne tyde på, at denne tendens er fortsat, efter at vi kom i fællesmarkedet, og at den måske endog er blevet forstærket. Den nedskæring i den animalske produktion, som især ældre landmænd har foretaget, svarer i det store og hele til den produktionsstigning, som er præsteret af yngre landmænd, hos hvem der er foretaget betydelige besætningsudvidelser. For ældre landmænd har det givetvis spillet ind i overvejelserne, at kornpriserne blev væsentligt højere, da vi kom i EF, og at man ved at slå ind på en mere ekstensiv vegetabilsk produktion bedre kan overkomme at passe bedriften og derfor blive på ejendommen noget længere og stadig opretholde en nogenlunde levestandard.

De kraftigt stigende ejendomspriser i 1970'erne har også været medvirkende til at udskyde generationsskiftet, hvortil naturligvis kommer problemet med kapitalvindingskatten.

For de landmænd, der tegner sig for den ekspansive linje, har lysten til at investere og udvide produktionen været holdt i ave af forskellige ugunstige forhold. Det gælder f.eks. det høje danske omkostningsniveau, de høje byggepriser i forbindelse med staldbyggeri m.m. og de forholdsvis store kapitalkrav, der stilles.

Den største hemsko har dog været de meget byrdefulde finansieringsomkostninger. Det danske renteniveau har været usædvanlig højt i de senere år. Det gælder også, når man sammenligner med renteforholdene i andre europæiske lande. Det hænger sammen med det langvarige og til tider meget store underskud på den danske betalingsbalance, som har skullet finansieres ved låntagning i udlandet. For at stimulere erhvervslivet til en sådan låntagning har renten måttet ligge højt her i landet. Vi er derved kommet ind i en ond cirkel, idet svigtende konkurrenceevne har ført til et højt renteniveau, som igen gør det svært at finansiere de investeringer, som er nødvendige for at forbedre konkurrenceevnen og forøge eksporten.

Dette gælder både for industri og landbrug. Men da selvfinansieringssevnen i landbruget er forholdsvis beskeden, kan det ikke undgås, at den høje danske rente får en særlig uheldig indvirkning på lysten til at sætte nyinvesteringer i gang i den forholdsvis kapitalkrævende husdyrproduktion. Giver man sig i kast med nyinvesteringer, vil det i mange tilfælde resultere i en mærkbar stramning af likviditeten og en forværing af økonomien på kortere sigt. Det er naturligvis rigtigt, at mange landmænd i de seneste år har dækket en del af kapitalbehovet ved at optage lavtforrentede lån i udlandet. Problemet ved at optage et finanslån til lav rente i en stærk valuta er imidlertid den risiko, der følger med, for at denne valuta skal stige i kurs under lånets løbetid. Omfanget af de investeringer, der er foretaget i animalsk produktion efter dansk EF-medlemskab, har formentlig næppe været større end den nedslidning og forældelse samt de nedlæggelser, der har fundet sted i

perioden. Er dette skøn tilnærmelsesvis rigtigt, har produktionskapaciteten altså i det store og hele holdt sig uforandret i de senere år.

*Den samfunds-
økonomiske interesse i en
større animalsk
produktion*

Den fortsatte stagnation i husdyrproduktionen var en væsentlig del af baggrunden for, at regeringen i 1975 igangsatte et sagkyndigt udvalgsarbejde om den fremtidige landbrugspolitik. Udvalgets betænkning forelå i foråret 1977.

I betænkningen peger udvalget på, at landbruget i lighed med det øvrige udenlandskonkurrerende erhvervsliv lider under det høje danske omkostnings- og renteniveau. En generelt omkostningsdæmpende politik er derfor nødvendig, hvis den animalske produktion skal øges. Det er også nødvendigt, at der på længere sigt arbejdes henimod at skabe mere ligelige konkurrencevilkår inden for EF, bl.a. ved at de bestående nationale støtteordninger afvikles, og ved at de monetære udligningsbeløb gradvis afvikles.

Da disse ændringer tager tid, peger udvalget også på en række mere hurtigtvirkende midler til at øge produktionen. Det drejer sig bl.a. om tilskud til moderniseringer og investeringer i produktionsapparatet, om lettelse af generationsskiftet, om øget forskningsaktivitet og om en effektivisering af rådgivnings- og konsulenttjenesten. Nogle af forslagene er i den forløbne tid ført ud i livet.

Den samfundsøkonomiske interesse i en forøgelse af den animalske produktion er ganske væsentlig, fordi ekspansionen vil få gavnlige virkninger både for beskæftigelsen her i landet og for den danske betalingsbalance og valutaindtjening, altså områder som det gælder om at rette op på i vor nuværende økonomiske situation.

En beregning, udvalget har foretaget, tydeliggør de samfundsøkonomiske konsekvenser. Udvalget kommer således frem til, at en årlig stigning på 3% i den animalske produktion vil give en merbeskæftigelse på ca. 3.000 mand pr. år i selve landbruget. Hertil kommer, at de nyinvesteringer i stalde m.m., der er nødvendige for at skabe kapacitet til produktionsudvidelsen, vil forøge beskæftigelsen i byggeriet med 7-8.000 mand. Endvidere vil en forøgelse af den animalske produktion også få en positiv indvirkning på produktion og beskæftigelse i de forsynings- og forædlingsvirksomheder, der er knyttet til landbruget. Da man må regne med, at produktionsstigningen stort set vil gå til eksport, vil det være ensbetydende med, at betalingsbalancen styrkes. Det anslås, at valutaindtjeningen vil blive forøget med omkring 500 millioner kr. for hver 3% stigning i den animalske årsproduktion.

*Landbrugsprodukternes
forædling og afsætning*

Konkurrencedygtigheden og økonomien i dansk landbrug er naturligvis også stærkt beroende på den videre forædling, landbrugsprodukterne gennemgår i fødevareindustrien, og forarbejdnings- og afsætningsleddenes tilpasningsevne m.h.t. både struktur, produktsortiment og salgsindsats.

Det gennemgående træk i strukturudviklingen inden for de forskellige brancher har været en klar tendens til færre og større forarbejdnings-

virksomheder. Fusionerne og koncentrationen er især forårsaget af ønsket om at styrke konkurrenceevnen ved rationalisering og stordrift. Hvor langt den igangværende koncentration vil gå, og med hvilken styrke det vil ske i de forskellige brancher, hersker der delte meninger om. Man skal imidlertid være opmærksom på, at den tiltagende koncentration, der finder sted inden for detailhandelen både herhjemme og i udlandet, medfører, at virksomhederne står over for stadig færre og større aftagere. Hvis landbrugets forhandlingsstyrke skal fastholdes, vil det få konsekvenser for den fremtidige struktur.

Hjemmemarkedet har hidtil bevaret sin stilling som det største enkeltmarked for afsætningen af danske landbrugsprodukter under ét. Der er dog meget stor forskel på markedets betydning for de enkelte produkter.

Selv om den danske landbrugseksport er spredt over hele verden, ligger hovedvægten klart på nogle få hovedmarkeder og nogle få vigtige produkter. Efter at Danmark kom i EF, er der sket en omlægning, således at en større eksportandel afsættes i fællesmarkedslandene. Landbrugseksporten består stadig for en væsentlig dels vedkommende af produkter med forholdsvis begrænset forædlingsgrad.

Inden for eksportafsætningen har der ligeledes fundet en kraftig virksomhedskoncentration sted. Der findes dog fortsat 5-600 eksportvirksomheder, men nogle ganske få af dem varetager størsteparten af eksporten.

Afsætningen og eksportindsatsen har nok hidtil i nogen grad lidt under en utilstrækkelig koordination og et for svagt samarbejde mellem virksomhederne og mellem brancherne. I betragtning af den begrænsede størrelse, dansk landbrugseksport trods alt har i forhold til forbruget og markedsmulighederne både inden for EF og i tredjelande, vil det givetvis tjene dansk landbrugs samlede interesser, om danske virksomheders indbyrdes konkurrence på eksportmarkederne begrænses, og kræfterne samles om at styrke eksportsamarbejdet fremover.

Kan et sådant eksportsamarbejde kombineres med en større indsats omkring udvikling af nye produkter med højere forædlingsgrad, vil det give større perspektiver for fremtiden. En forskydning i landbrugseksporten fra råvarer og bulkvarer til mere forædlede produkter i form af f.eks. færdigretter, konserver og specialiteter, der har en forholdsvis høj værdi i forhold til de benyttede råvarer og medgåede forarbejdningsomkostninger, vil kunne forbedre indtjeningsmulighederne i landbrugssektoren og gøre det lettere at konkurrere på trods af det forholdsvis høje løn- og renteniveau, vi har i Danmark. Markedsmulighederne for sådanne forædlede produkter er givetvis store i EF.

Danmark

- landbrugsland eller industrisamfund?

N. Arnth-Jensen

Da Europa for 30 år siden forsøgte at rejse sig på ruinerne fra den anden verdenskrig, blev en udvikling sat i gang, hvis omfang og tempo ingen havde anset for mulig.

Afbrændte byer, ødelagte lande, udsultede befolkninger og had mellem nationerne var det forhåndenværende materiale til brug for genopbygningsarbejdet. Men den menneskelige selvopholdelsesdrift, troen på fremtiden og viljen til at forme en ny tilværelse efter efterkrigsårenes rædsler skabte både i teknisk, økonomisk og social henseende grundlaget for en fremgang så hurtig og stærk som ingensinde før.

Denne eksplosive udvikling har præget næsten alle de vesteuropæiske lande, og den har sat sig dybe spor i det danske samfundsliv. Ikke blot fordi vi som en lille nation i særlig grad er afhængig af verden omkring os, men også fordi disse dynamiske kræfter har medført en fuldstændig ændring af hele vort samfundsmønster.

»Danmark er et landbrugsland« hed det i vore skolebøger. Fra Arilds tid er vort lille land af både os selv og verden omkring os blevet betragtet som det typiske agerbrugssamfund, og det er både i poesi og prosa blevet skildret som »det puslingland, der kunne hygge sig i smug, omend hele verden brændte om dets vugge«.

Bondelandet Danmark er et dybt rodfæstet begreb hos os alle, og det er ikke mærkeligt, at de ændringer, vi har været vidne til i de seneste årtier, forekommer så voldsomme, at vi har svært ved at fatte deres rækkevidde, endsige indstille vor tilværelse derefter.

Industrialiseringens baggrund

Det voldsomme industrielle gennembrud, der afløste førkrigstidens rolige udvikling, havde flere årsager. Genopbygningen i Europa krævede hurtig forøgelse af produktionen på næsten alle områder, grænserne mellem landene åbnedes på ny, og krigsindustriens tekniske nyskabelser muliggjorde nye produkter og nye produktionsformer. Den højere levestandard øgede det menneskelige behov og ændrede det i stigende grad fra de mest elementære nødvendigheder som mad, husly og klæder til en lang række tjenesteydelser og til det begreb, der betegnes som service af enhver art.

Nutidens samfund er blevet anderledes end fortidens. Et samfund præget af krav om vækst og dynamik, af ny teknik og høj forædlingsgrad i produktionen og af stadig flere tjenesteydelser både inden for den offentlige og den private sektor. Men også et samfund præget af stærk konkurrence, både indenlands og udenlands og derfor med behov for

store investeringer i såvel selve produktionen som i uddannelse og forskning m.v.

Det er til et samfund af denne karakter, vort lands samlede produktions-evne skal tilpasses, og hvad angår denne tilpasning, gælder det om at disponere med skyldig hensyntagen til de økonomiske love, man ikke kommer uden om, hvis man vil bevare et demokratisk samfund og et frit erhvervsliv.

I denne forbindelse er det vigtigt at gøre sig klart, at al økonomisk virksomhed er led i én stor gensidig afhængighed. I erhvervsmæssig henseende må det være målet at skabe grundlag for en stabil velstand for den befolkning, erhvervslivet skal tjene, og forudsætningen for denne målsætning er en effektiv og konkurrencedygtig produktion.

Værdifulde midler hertil er en naturlig forsyning med produktionsfaktorer, såsom frugtbar jord, råstoffer og en gunstig handelsmæssig beliggenhed. Men et moderne samfunds evne til at hævde sig i den internationale konkurrence beror i lige så høj grad som råvarer på veluddannet og kvalificeret arbejdskraft, på den teknik, der anvendes i produktionen og på den kapital, der kan tilvejebringes til etablering af et effektivt produktionsapparat.

Sidst, men ikke mindst, vil de resultater, et samfund kan opnå i erhvervsøkonomisk henseende, i meget høj grad afhænge af et initiativ og fremsyn og af evnen til at udnytte alle foreliggende muligheder ved frugtbart samvirke mellem de disponible kræfter, først og fremmest de store produktive erhverv.

Landbruget og industrien

Gennem en lang periode kunne der i den erhvervspolitiske debat i Danmark spores et vist modsætningsforhold mellem landbruget og industrien. Man har diskuteret, hvilket af de to erhverv der var det største og det vigtigste for samfundshusholdningen; man har hævdet, at industrien i nogen grad levede på landbrugets bekostning, og ment, at de industrielle virksomheders gradvise opsugning af arbejdskraften fra landbruget egentlig måtte være skadelig ud fra en samfundsmæssig vurdering.

Dette modsætningsforhold, der til tider kunne give sig udtryk i en gensidig mistænksomhed, har utvivlsomt sin egentlige årsag i fortidens politiske mønster og den tidligere skarpe ideologiske skillelinie mellem begreberne »andels« og »privat«. Den hårde politiske kamp mellem Højre og Venstre for snart et århundrede siden skabte tilsvarende skel mellem landbobefolkningen og byernes borgerskab, og under andelsbevægelsens store fremmarch i de efterfølgende årtier rummede agitationen for tilslutning til de nye fællesforetagender ofte angreb på privatkapitalismen og dens profitbegreb.

Det indbyrdes forhold mellem de to erhverv og deres organisationer blev yderligere belastet i 30'erne, da landbruget måtte kæmpe mod dumpingpriser og statssubsidier på sine eksportmarkeder, medens store dele af den danske industri af hensyn til beskæftigelsen nød beskyttelse mod udenlandsk konkurrence. Ikke mindst i denne periode opstod myten om, at industriproduktionen var en noget kunstig foreteelse, som var helt afhængig af landbrugets valutaindtjening og derfor uden større samfundsmæssig værdi

Siden da er der sket mangt og meget både ude og hjemme, og i erhvervspolitisk henseende er rollerne næsten byttet om. Nu er industrien blevet langt den største producent og eksportør med fri konkurrence over landegrænserne, medens landbrugsproduktionen er underkastet de planøkonomiske prisordninger, der er nedlagt i Fællesmarkedets landbrugspolitik.

Det er forlængst gået op for alle, at man i vore dages komplicerede samfundsøkonomi hverken kan bedømme eller udregne de enkelte erhvervs nationaløkonomiske værdi hver for sig. Det afgørende ved eksport i indtjeningsmæssig henseende er ikke spørgsmålet om danske eller udenlandske råvarer, men alene produktionens rentabilitet. Enhver eksport, der sker til priser, som dækker både råvarer og forarbejdning, skaber altid sit eget valutagrundlag. I samfundsøkonomisk henseende har alene produktionens lønsomhed betydning, d.v.s. muligheden for at opnå den største betaling eller valutaindtjening for den samlede produktive indsats, hvad enten denne er baseret på indenlandske eller importerede råvarer.

Tidligere tiders modsætningsforhold mellem landbrug og industri er i dag afløst af et nært og frugtbart samarbejde. Den vidtstrakte specialisering og arbejdsdeling udvisker de gamle grænser mellem erhvervene og knytter dem sammen i et stærkt indbyrdes afhængighedsforhold. Hjemmemarkedets forsyning er en lige så vigtig del af den produktive funktion som den, der kommer til udtryk ved eksport, og yderligere udbygning af samarbejdet mellem erhvervene og deres virksomheder bliver en af de vigtigste forudsætninger for den fremtidige udvikling.

I denne erkendelse ligger da også det umiddelbare svar på spørgsmålet, om Danmark skal være landbrugsland eller industrisamfund. Vi skal være begge dele – i størst muligt omfang. Vi kan ikke leve af at producere og sælge landbrugsprodukter alene, og vort samfund bliver, både hvad angår økonomi og beskæftigelse, mere og mere afhængigt af industriens produktionsvilkår og afsætningsmuligheder.

Men der vil altid være en nøje sammenhæng mellem de to hovederhvervs aktivitet, og de yder hver for sig et afgørende bidrag til den danske samfundshusholdning. I det fremtidens Europa, hvoraf Danmark er så stærkt afhængigt, er det en erhvervsmæssig styrke for os at råde over et effektivt produktionsapparat både inden for landbrug og industri. Denne todeling af vor samlede produktive formåen må give os bedre muligheder i den internationale konkurrence, og det er en vigtig opgave at bevare landets erhvervsmæssige ressourcer på dette brede grundlag.

Erhvervenes arbejdsvilkår

Med stort set intakt produktionsapparat, forholdsvis få krigsskader og gode relationer til de fleste nationer havde Danmark i genopbygningsperioden efter krigen en gunstig udgangsposition for den kommende udvikling. På mange områder blev mulighederne for erhvervsmæssig ekspansion dygtigt udnyttet, og nye industrielle virksomheder skød op overalt i landet. Produktion og afsætning blev begunstiget af et fordelagtigt bytteforhold med udlandet, og både landbruget og industrien fik fodfæste på nye eksportmarkeder for danske kvalitetsprodukter.

Den stærke erhvervsmæssige vækst gjorde Danmark til et moderne velfærdssamfund. Men det skete i et alt for hurtigt tempo og uden, at nogen skænkede den egentlige årsag til velstanden en tanke. Økonomisk styring blev afløst af økonomisk letsindighed. Statens ydelser til uddannelse og social forsorg blev mangedoblet, og den offentlige sektor overtog flere og flere opgaver. Hvert krav, der blev opfyldt, resulterede blot i nye ønsker om større løn og øget velfærd, og alle advarsler mod at udvide samfundets forbrug ud over produktionens bæreevne blev kun mødt med overbærende smil.

Oliekrisen og dens virkninger blev en brat opvågning til realiteternes verden. Da underskuddet på betalingsbalancen antog et faretruende omfang, og staten skulle sørge for 150.000 arbejdsløse, blev der endelig en bredere forståelse for erhvervslivets betydning og for den kendsgerning, at der også i et samfunds husholdning må være balance mellem indtjening og forbrug.

I den nuværende krisesituation er vore erhvervsmæssige muligheder det vigtigste økonomiske spørgsmål, og erhvervslivets arbejdsvilkår er hovedemnet for de politiske drøftelser. Der lægges planer om dybtgående indgreb og om forskelligartede støtteforanstaltninger til fremme af produktion og beskæftigelse. Forhåbentlig vil regering og folketing nå til den erkendelse, at sådanne ordninger vel kan have en vis værdi som nødhjælp i en akut situation, men de kan ikke løse problemerne på længere sigt og aldrig erstatte en fremadrettet erhvervs politik.

Og det er netop en sådan, der er brug for i dagens Danmark. Forbavsende hurtigt har vi indrettet samfundets forbrug efter den økonomiske vækst, der skabtes af den stigende industriproduktion – men man har været mere optaget af at fordele indtjeningen end at sikre dens grundlag. I den offentlige debat støder man endnu på gamle fordomme om modsætningsforhold mellem virksomhederne og deres medarbejdere. I visse kredse er »erhvervslivet« identisk med storkapitalisme og udbyt-

ning, og det er stadig populært at mistænke den risikovillige kapital, der gennem aktier investeres i produktiv virksomhed.

Hvis dansk erhvervsliv skal have mulighed for at løse landets økonomiske problemer, må vore politiske ledere indtage en mere positiv holdning over for produktiv virksomhed end hidtil. Man må gøre sig klart, at et samfunds indtjening skal tilvejebringes, inden den kan fordeles, og man må åbent bekende sig til de realistiske forudsætninger for erhvervmæssig vækst: et forsvarligt omkostningsniveau og mulighed for en rimelig forrentning af den investerede kapital.

Netop i den nuværende situation bør det være muligt at få hele befolkningen til at forstå, at erhvervslivet ikke er en fjende af et demokratisk samfund, men det uundværlige grundlag for velstand og velfærd. Det er i denne forbindelse ikke tilstrækkeligt, at erhvervslivet bliver tålt som det nødvendige onde, der skal sikre beskæftigelse og social forsyning. Vi må kunne nå så vidt, at den økonomiske og arbejdsmæssige indsats, der øves i de tusinder af virksomheder, ikke mistænkeliggøres eller betragtes som slavearbejde for kapitalismen, men som et virke, der kan give det enkelte menneske mening i tilværelsen og samfundet styrke til fortsat vækst.

Den fremtidige samfundsudvikling

En af de beskrivende betegnelser, der i udstrakt grad anvendes i nutidens sprogbrug, er ordet: udvikling. Vi taler om den økonomiske, den tekniske og den videnskabelige udvikling, og vi taler om udvikling på det rent menneskelige område – socialt, kulturelt og folkeligt. Fra alle sider stilles krav om fortsat udvikling, og hver gang ordet benyttes, har

vi for øje en stadig opadgående linie, der tilkendegiver fremgang, forbedring og vækst.

Ingen synes at tænke på, at udvikling også kan gå i den modsatte retning. Gennem en lang årrække har vi oplevet en økonomisk vækst uden sidestykke, men hvad angår de mere immaterielle værdier i den danske nation, har der på mange områder snarere været tale om tilbagegang end fremgang. Det er en sørgelig kendsgerning, at befolkningens tilfredshed ikke synes at være steget i takt med velstand og forsorg. Familien Danmark har nok fået råd til bil, sommerhus og ferierejse – men velfærdssamfundet har ikke kunnet give det enkelte menneske den livsglæde og den indre tilfredshed, som må være det fornemste mål i tilværelsen.

Det er karakteristisk for visse kredses politiske indstilling, at den almindelige utilfredshed rettes mod erhvervslivet som helhed. Man taler om vor tidsalder som sen-kapitalismens periode og ser med forventning frem til det tidspunkt, da de private erhverv kan afløses af socialismens statslige fordelingscentraler. Man mener stadig, at økonomisk fremgang og fuld beskæftigelse er krav, hvis opfyldelse kan sikres ved hjælp af stemmesedlen, og staten opfattes af mange som den store glade giver, der har pligt til at sørge for alt og alle.

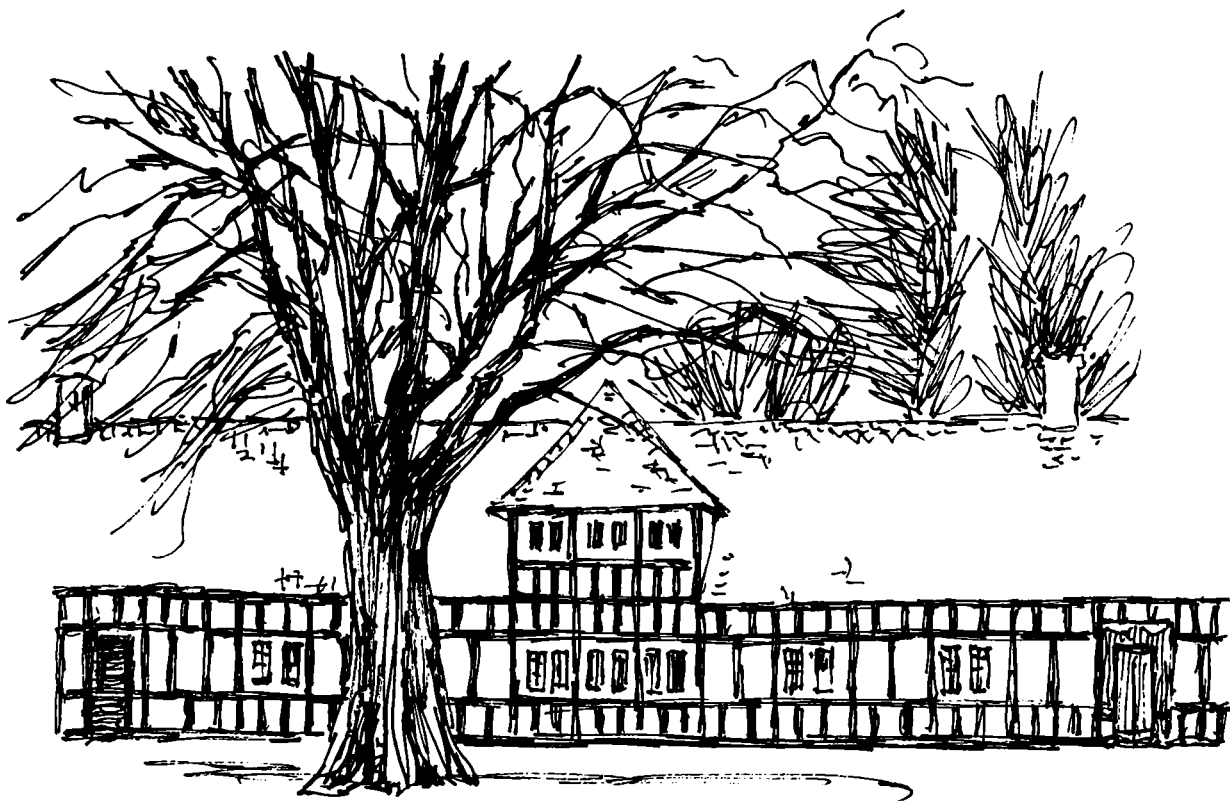
En mere realistisk opfattelse af tingenes sammenhæng og erhvervslivets samfundsmæssige værdi synes dog på vej. De seneste års voldsomme konjunkturomsving og dets stærke virkninger på den danske samfundsøkonomi har revet adskillige ud af den vildfarelse, at man kan nyde uden samtidig at yde. Det er blevet klart illustreret, at det ikke er muligt at skabe velfærd på afbetaling – endsige at undlade betaling af afdragene. Det begynder at gå op for nutidens dansker, at der følger pligter med rettigheder i alle livets forhold, og at den stat, hvortil der stilles så store krav, ikke har andet at dele ud af end de værdier, der skabes ved landets egen produktion.

Den skepsis over for erhvervsmæssig virksomhed, der ofte kommer til udtryk i den offentlige debat, udmøntes af og til i spørgsmålet: Erhvervslivet kan producere – men kan det også yde et positivt bidrag til samfundets udvikling?

Det ville være både ulykkeligt og paradoksalt, hvis et sådant spørgsmål ikke kunne besvares med et klart ja. Et moderne samfund kan overhovedet ikke udvikles, uden at det sker under medvirken af de produktive erhverv, så sandt som det netop er vekselvirkningen mellem erhvervslivet og samfundets øvrige funktioner, der skaber trivsel og vækst.

Det er som oftest i modgangstider, at en nation lærer at værdsætte sine sande ressourcer. Der er da også adskillige tegn på, at den danske befolkning nu er ved at blive klar over, at vore hovederhvervs fortsatte trivsel er den afgørende forudsætning for den fremtidige samfundsudvikling.

Denne erkendelse bør da også være udgangspunktet for en langsigtet erhvervspolitisk målsætning – ikke for erhvervenes, men for hele samfundets skyld. Fremtidens erhvervspolitik bør naturligvis omfatte de samfundsmæssige forpligtelser, der må påhvile den erhvervsmæssige

sektor, men den bør fremfor alt rumme incitamenter til den erhvervs-
mæssige udvikling, der tilstræbes fra samfundets side.

Vil man skabe erhvervsmæssig vækst, må man tilvejebringe det rette
erhvervsmæssige klima, d.v.s. grundlaget for det rette samvirke mellem
produktionsfaktorerne, arbejde og kapital. I den nuværende situation
volder den store arbejdsløshed dyb bekymring, og der ofres mange tan-
ker på de praktiske muligheder for at begrænse ledigheden. Men man
synes at glemme den kendsgerning, at nye arbejdspladser er betinget af
investeringer, og at disse atter forudsætter tilvejebringelse af risikovillig
kapital.

Erhvervslivets kapitaltilførsel er et af de store aktuelle problemer. Det
kan ikke løses ved statslig styring eller støtteordninger til denne eller hin
sektor, men alene ved at skabe mulighed for en rimelig afkastning af den
kapital, der investeres i produktiv virksomhed. Under en liberal sam-
fundsøkonomi vil kapitalen ganske naturligt tiltrækkes af den bedst mu-
lige forrentning, og tilskyndelsen til privat investering i landbrug og in-
dustri vil uvægerligt afhænge af muligheden for en rimelig forrentning.
Under den kommende samfundsudvikling vil forholdet mellem arbejde
og kapital utvivlsomt blive et af de betydningsfulde politiske spørgsmål.
Den almindelige trang til demokratisering af alle funktioner i samfun-
det har medført introduktion af begrebet Industrielt Demokrati, og

krav om medindflydelse og medejerskab er bragt ind i den offentlige debat.

Det er givet, at det private erhvervsliv i sin struktur og funktion skal følge med udviklingen i det samfund, det tilhører. Men det burde være lige så givet, at de deraf følgende omstillinger og nyskabelser sker i et naturligt tempo og med rimelig hensyntagen til virksomhedernes tarv og produktionens effektivitet.

En mere direkte fællesinteresse mellem ejere og medarbejdere omkring produktionens resultat vil kunne styrke det interne samarbejde i de enkelte virksomheder, og medarbejdernes mulighed for at indvælge repræsentanter i bestyrelsen har utvivlsomt givet positive resultater. Et bredere kapitalgrundlag for de industrielle virksomheder ville være ønskeligt, og et udvidet medejerskab omfattende såvel medarbejdere som andre private aktionærer ville sikkert fjerne mange gamle fordomme om aktiebegrebet og skabe et mere solidt grundlag for den industrielle udvikling.

Desværre er spørgsmålet om spredning af ejendomsretten blevet afsporet i den politiske debat. En fornuftig løsning er yderligere vanskeliggjort ved fagbevægelsens teoretiske ØD-forslag, hvis egentlige sigte er LO's gradvise overtagelse af erhvervslivets styring. Forhåbentlig vil både forslagetets fædre og dets politiske støtter snart erkende, at en sådan ordening ikke ville gavne, men være til skade for erhvervsliv og samfund. Ingen vil modsætte sig, at arbejde og kapital begge har ret til en andel i den værditilvækst, der skabes i fællesskab, men begge parter må have deres normale vederlag, inden der bliver et overskud at dele.

Danmark står i dag i en økonomisk krise, der er alvorligere end på noget andet tidspunkt i dette århundrede. Vor nation er kun en lille brik i det brogede mønster, der udgøres af jordens folkeslag, og vi er mere end nogensinde før afhængige af verden omkring os. Vi har behov for den handelsmæssige og kulturelle vekselvirkning mellem vort land og de øvrige nationer, og hele vor materielle velfærd er afhængig af vor evne til at tilpasse os verdenssamfundets produktions- og handelsvilkår.

Det har vi stadig mulighed for – hvis vi bærer os fornuftigt ad og anskuer fremtidens opgaver i deres rette perspektiv. Vi kan ikke fortsat lukke øjnene for livets realiteter og lulle os ind i troen på, at egen indsats kan afløses af krav til staten. Vi må selv skabe den produktion, der svarer til samfundets forbrug, og det uundværlige værktøj hertil er vore førende erhverv.

En fremtrædende fransk økonom, som engang besøgte Danmark, udtalte ved den lejlighed: De lande blomstrer, hvor befolkningen erkender strukturændringerne i økonomi og næringsliv og er villig til at ændre sin indstilling i overensstemmelse hermed.

Det er ord, der i særlig grad har bud til Danmark i 1977. Det ville være lykkeligt, om misundelsespolitik og modsætningsforhold mellem forskellige befolkningsgrupper kunne afløses af samvirke og fælles vilje til at gennemføre de omstillinger, der er nødvendige for at genskabe en sund økonomi og menneskelig trivsel for alle grupper i vort samfund.

Landmandsuddannelsen

En beskrivelse af landmandsuddannelsen er et nyt indslag i foreningens jubilæumsbøger.

Det er naturligt, at uddannelse optager relativt lidt plads i foreningens virksomhed. Landbruget har aldrig haft en egentlig lærlingeordning. Enhver selvstændig landmand eller driftsleder er anerkendt som læremester uden at være autoriseret dertil af nogen offentlig instans.

Den frie landmands uddannelse

Povl Dybro

Det har altid været pointeret over for de unge, der ønsker at komme til at udøve landmandsgerning, at de selv måtte tage ansvaret for at få den bedste uddannelse. Hermed er det overladt til den enkelte selv at finde frem til pladser, arbejdsgivere og skoler og således selv vælge sine læremestre.

Det er en naturlig forudsætning for denne frie uddannelsestilrettelægnings, at også den teoretiske uddannelse finder sted på frie skoler. En betingelse for, at landbrugsskolerne har kunnet bevare prædikatet frie skoler, har været, at skolernes elevkapacitet og kursustilbud samlet har ligget over og været forud for det aktuelle behov!

Den frie uddannelse adskiller sig fra andre erhvervs uddannelser, der bygger på lærlingekontrakter med teoretiske kurser på handelsskoler og tekniske skoler og er lagt i faste rammer såvel hvad vedrører praktisk, håndværksmæssig eller faglig oplæring, som det pensum, der er grundlaget for en styring af den teoretiske uddannelse.

Målet i denne frie uddannelse er den selvstændige landmand: selvejer eller driftsleder. Det er evne til at træffe et valg, tilrettelægge en produktion og lede et arbejde, landbruget har brug for og bud efter. Det er evner og karakterer, som ikke lader sig udvikle, om ikke et vist elementært grundlag er til stede.

Ud fra denne erkendelse kan vi forstå det mønster, vi havde for 25 år siden og som har været fremtrædende helt op til begyndelsen af 70'erne: at et stort antal 15-20 årige var beskæftiget i landbruget uden egentlig at være i gang med en uddannelse som sådan!

Og det er bemærkelsesværdigt, at et relativt stort antal har gennemført såvel en relevant praktisk som en vel tilrettelagt teoretisk uddannelse afsluttende med et driftslederkursus, for derefter at forlade erhvervet. Heldigvis har en beskæftigelse eller uddannelse i landbruget i de unge år været en god ballast livet igennem. Vi har noteret mange vidnesbyrd herom.

Af en årgang elever på driftslederkursus vil hver tiende være aspiranter til studiet på Landbohøjskolen eller til fortsat uddannelse som landbrugstekniker. Som konsulenter eller assistenter vender mange tilbage for at virke for landbruget i de landøkonomiske foreninger.

For at tegne billedet færdigt skal nævnes, at mange erhververe af landbrug ikke har en landbrugsuddannelse, og alligevel lykkes det for mange i praksis at få greb om de mange forskellige emner, der knytter sig til jorddyrkning, husdyrbrug og landøkonomisk aktivitet.

Frie skoler

Landbrugsskolen har altid vedkendt sig et slægtskabsforhold til højskolen. Det har sin naturlige forklaring. Landbrugsskolerne er opstået én for én i det samme miljø, som også var grundlaget for højskolerne, havebrugsskolerne, husholdningsskolerne, private børneskoler og realskoler.

Det kan i denne forbindelse nævnes, at Beder Gartnerskole, Malling Landbrugsskole og Odder Højskole alle tre er opført i sommeren 1889 og begyndte deres virksomhed samme efterår.

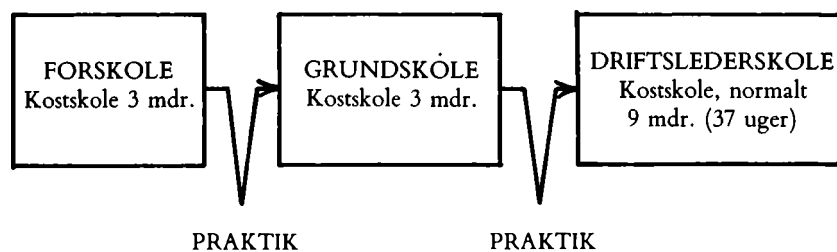
Den nuværende landbrugsuddannelse

Den omformning af det danske samfund, der tog fart fra 50'ernes slutning med kraftig afvandring fra landbruget og stærk specialisering i det danske samfund, gav anledning til en række uddannelsespolitiske overvejelser – også i landbruget.

Landbo- og husmandsforeningerne nedsatte i 1958 et skoleudvalg, der først arbejdede med erhvervsorientering i folkeskolen, men siden også med den egentlige landmandsuddannelse.

Endvidere nedsatte Undervisningsministeriet i 1963 et udvalg vedrørende landbrugsskolernes forhold. Arbejdet i de to udvalg gav som resultat udviklingen af den landmandsuddannelse, vi kender i dag.

Mest bemærkelsesværdigt er nok, at landbo- og husmandsforeningerne vedtog en plan for landmandsuddannelsen, som man stærkt anbefaler fremtidens landmænd at følge. Efter en gradvis udvikling består landmandsuddannelsen i dag af følgende elementer:

Et beslutningsgrundlag

Forskolen er et tilbud til byungdom og andre, der ikke gennem deres opvækst har fået en almen oplæring og almen orientering om landbruget. Den giver den lidt tvivlrådige elev mulighed for straks efter udgangen af 9. eller 10. klasse at skaffe sig et beslutningsgrundlag for, om landbruget nu også er det rette valg for den pågældende, uden at der skal bruges særlig megen tid på det. Erfaringsmæssigt er det ca. halvdel af de ca. 50 forskoleelever pr. år, der bliver ved landbruget.

Praktikperioden

Praktikundervisningen, der foregår i almindelige landbrug, som eleverne selv kan vælge, skal sammenlagt minimum være 3 år og foregå hos mindst 2 forskellige praktikværter. Der skal arbejdes mindst et halvt år

med malkekvæg eller intensivt svinehold og mindst et halvt år med planteavl. I øvrigt kan man frit sammensætte sin praktikuddannelse, hvis værdi kan suppleres med en række øvelser, der tilrettelægges af Danmarks Landboungdom. Praktikeleverne får fuld løn for deres arbejde i praktikperioden.

Grundskolerne

Grundskolen, der er den erhvervsprægede ungdomsskoles landbrugslinies afløser, er af 3 måneders varighed, men vil formentlig, når landbrugsskolekapaciteten tillader det, blive forlænget til 5 måneder. Grundskolen gennemgås ved begyndelsen af eller midt i praktikuddannelsen. Den indeholder indlæring af en række praktiske arbejdsoperationer såsom staldarbejde, herunder malkning, traktor- og maskinbetjening og de dertil hørende teoretiske fag. Grundskole (og forskole) er derfor en særdeles nyttig skoleform for alle, der skal beskæftige sig med praktisk landbrugsarbejde – også selv om man ikke vil være selvstændig landmand. Grundskolerne har derfor haft en kraftigt voksende tilslutning siden deres start for 10 år siden, og kapaciteten har gentagne gange måttet udvides. I år har grundskolerne ca. 1500 elever.

Driftslederuddannelsen

Driftslederskolen skal minimum være 6 måneder, men varer sædvanligvis 9 måneder. Længere kurser – helt op til 2 år – findes også. Driftslederskolen, der normalt gennemgås i 21-25 års alderen, er den gamle landbrugsskoles videreførelse. Den sigter, som navnet siger, især på dem, der som ejere, forpagtere eller ledende funktionærer får et selvstændigt ledelsesansvar for en landbrugsbedrift eller dele heraf. Men også medhjælpere eller funktionærer med et mere begrænset ledelsesansvar vil have et stort udbytte af et sådant landbrugskursus.

Elever, der har gennemgået grundskole, 3 års praktik og driftslederskole, vil kunne få udstedt landbo- og husmandsforeningernes *grønne landmandsbevis*. Folketinget har siden i forbindelse med støtten til unge landmænds etablering gjort støtten afhængig af, at der normalt er gennem-

gået en landmandsuddannelse svarende til kravene til det grønne bevis. Der er grund til at understrege, at ovennævnte krav er minimumskrav, og at det vil være normalt, at uddannelsen suppleres med andre typer skoleuddannelse såsom realeksamen og/eller højskoleophold, undertiden studentereksamen, oftest videregående praktisk uddannelse og i mange tilfælde landbrugsuddannelse i udlandet.

Landbrugsskolerne giver altså i dag både en medhjælperuddannelse (forskole, grundskole) og byggende herpå en driftslederuddannelse.

Supplerende uddannelser

Landbrugsskolerne kan oven på deres normale driftslederkursus tilbyde korte efteruddannelseskursus for egnens landmænd. Sådanne kurser skal mindst være af én uges varighed. Den største del af landmændenes efteruddannelse varetages dog af de lokale landbo- og husmandsforeninger gennem deres landbrugsfaglige møder og demonstrationer af korte kurser. Mere målrettede kurser afholdes med støtte efter fritidslovens kapitel om erhvervsmæssige kurser, hvortil LIK, Tune, udarbejder materiale. Der deltager årligt 6-8.000 landmænd i sådanne kurser.

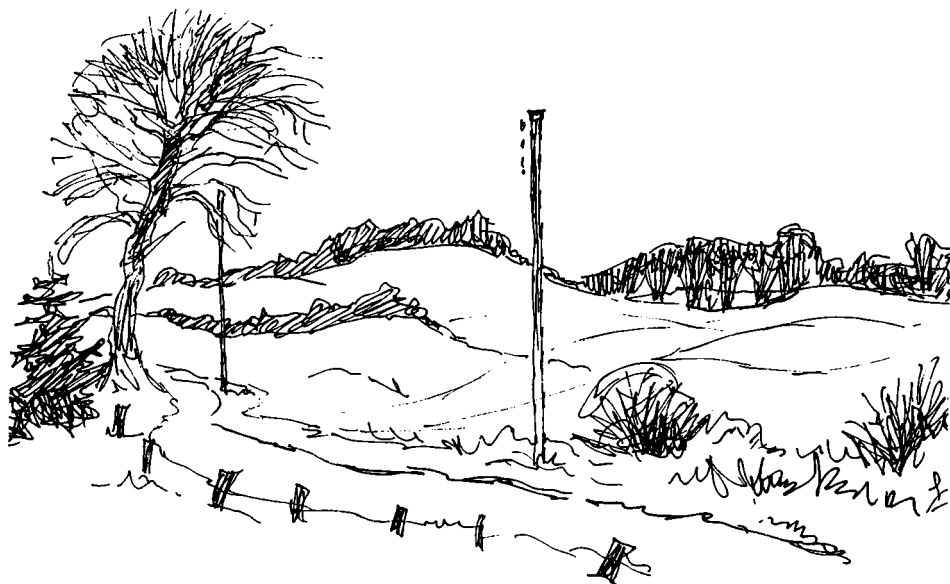
Landmandsuddannelsen kan udbygges med en landbrugsteknikeruddannelse med henblik på funktionæransættelse inden for forskellige servicevirksomheder med tilknytning til landbruget – f. eks. på landbrugsregnskabs-, husdyrbrugs-, og planteavlkontorer, ved forsøgsvirksomheder og i forskellige handelsforetagender. Teknikeruddannelsen, der varetages af 2 landbrugsskoler, kræver forud gennemgået landmandsuddannelse. En landbrugsskole samarbejder med den særlige skovskole om skovteknikeruddannelsen.

Endnu en specialisering blandt landbrugsskolerne har fundet sted i de senere år. Den gamle Tune Landboskole er blevet omdannet til kursusinstitution med det formål at varetage pædagogisk grunduddannelse for vordende landbrugslærere og konsulenter og løbende faglig efteruddannelse af landbrugslærere, konsulenter og andre, der virker i jordbrugets undervisning, rådgivning og forskning. Kursusinstitutionen har nu 1.400 kursister pr. år, der normalt gennemgår et kursus af 1 uges varighed. Kursusinstitutionens forstander leder tillige Landbrugets Informationskontor, der drives af landbrugsorganisationerne, og som er materialecentral for både landbrugsskoler og konsulentkontorer.

Samarbejde og sammenhold

Inden for det sidste 10-år, der er begyndelsen af landbrugsskolernes 2. århundrede, er der således på den gamle grund sket en meget kraftig udvikling med en stærkere differentiering af kursustyper på landbrugsskolerne, hvilket igen har ført til en vis specialisering imellem dem.

Det glædelige er, at denne i enhver henseende hensigtsmæssige udvikling har kunnet gennemføres i det væsentlige gennem frie aftaler mellem skolerne indbyrdes og mellem disse og landbrugsorganisationerne og Undervisningsministeriet. Ofte har der forud været kraftige diskussioner, som hører sig til i et demokrati. Men det er altid lykkedes at opnå en hensigtsmæssig løsning, bl. a. fordi landbrugsorganisationerne (landboforeningerne, husmandsforeningerne og landboudommen) har en-

gageret sig så stærkt i tilrettelæggelsen af en systematisk uddannelse, der samtidig er fleksibel og sigter mod, at flest muligt gennemfører den. Opbygningen af en uddannelse i flere lag forudsætter, at der arbejdes efter fælles pensumplaner, og den ene skoleforms timeplan forudsætter, at den forudgående er gennemgået. Det er bemærkelsesværdigt, at de hver for sig frie skoler har kunnet samarbejde og kollektivt finde en løsning på disse problemer uden egentligt påbud fra Undervisningsministeriet. Det vidner – trods store indbyrdes forskelligheder – om et sammenhold mellem skolernes lærerkollegier og skolebestyrelser om at kunne tilbyde den mest hensigtsmæssige uddannelse til fremtidens landmand. Selv om landbrugsskoler er selvstændige med hver sin egnsvise skolekreds bag sig, er der i det sidste 10-år i realiteten sket det, at hele det danske landbrug er blevet skolekreds for samtlige vore landbrugsskoler. Det er på ingen måde blevet formaliseret, men det praktiseres på basis af de indbyrdes tillidsforhold og en fælles stræben efter at gøre fremtidens landbrugsudøvere bedst egnede til deres gerning. Ved samarbejdet om landmandsuddannelsens tilrettelægning og det forhold, at landbrugsskolerne bl. a. gennem LIK og den fælles efteruddannelse på Tune udnytter samme ressourcer som landbrugets store konsulentstab, er landbrugsskolerne og landbrugsorganisationernes landbrugsfaglige oplysnings- og rådgivningsvirksomhed blevet stærkere integreret end tidligere, til fælles fordel.

Landbrugsskolerne og de øvrige erhvervsuddannelser

Landbruget er ofte blevet klassificeret som ufaglært, fordi der ikke krævedes svendebrev eller eksamen. Men i landbruget slog den tidligere indsats over for de ufaglærte med den erhvervsprægede ungdomsskole igennem. Den nuværende landmandsuddannelse bygger på de bedste elementer fra den erhvervsprægede ungdomsskole og byerhvervenes mesterlære. De unge har ved deres stigende tilslutning til landmandsuddannelsen vist at værdsætte den.

Dette er baggrunden for, at man i landbruget ikke har fundet, at der var behov for at indføre en særlig EFG-uddannelse i landbruget. Ganske vist kan en vis konkurrence mellem uddannelsessystemer undertiden virke inspirerende. Men det er dog næppe nogen hensigtsmæssig udnyttelse af undervisningsressourcerne, ligesom det hos eleverne skaber tvivl om, hvad landbrugets uddannelse består i. Den enhedsuddannelse, der på frivilligt grundlag er blevet etableret i de sidste 10 år, og som de unge selv har medarbejdet på, har i hvert fald klart øget landboungdommens uddannelsesbevidsthed. Derfor forekommer den for EFG-uddannelsen foreskrevne styreform også landbruget fremmed.

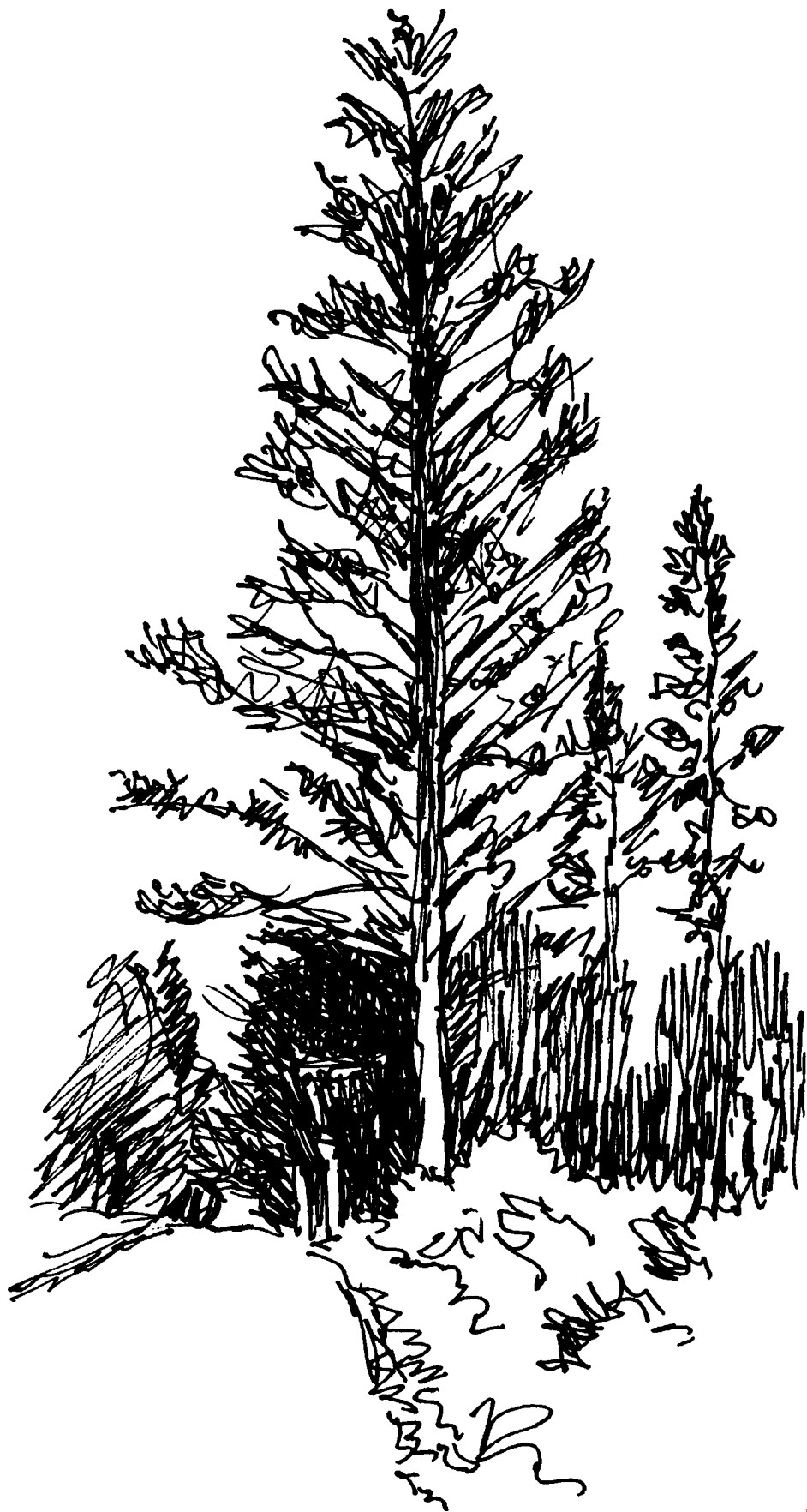
Modsat mange erhverv spiller arbejdsmarkedets 2 parter kun en mindre rolle i det primære landbrug. Kun 12 pct. af samtlige landmænd beskæftiger fast fremmed arbejdskraft, og kun 0,8 pct. af bedrifterne har mere end 2 faste medhjælpere. Disse ca. 1.000 bedrifter beskæftiger godt 4.000 faste medhjælpere ud af landbrugets i alt 22.000 faste medhjælpere, hvoraf den overvejende del er under uddannelse med henblik på senere etablering.

Landmandsuddannelsens indhold i 16-19 års alderen ligner EFG ved en blandet praktisk-teoretisk uddannelse, der har betydning for både selvstændige og lønmodtagere, men landmandsuddannelsen er mere konkret målrettet fra starten, idet den forudsætter, at eleven har truffet sit erhvervsvalg, senest når forskolen er gennemgået, dvs. i 10. eller 11. uddannelsesårs første måneder. Til gengæld kan eleven lidt friere selv tilrettelægge sin uddannelsessammensætning inden for landbruget. Bl. a. er almene fag kun indlagt i begrænset omfang. Det giver et kortere fagligt kursus, men giver så samtidig bedre mulighed for at supplere med f. eks. højskole- eller udlandsophold.

Imidlertid er der nu på forsøgsbasis iværksat en EFG-uddannelse for jordbrug med en gartneri-, en skovbrugs- og en landbrugslinie. Af det første basisårs oprindeligt tilmeldte 120 elever har 29 meldt sig til landbrugslinien, der starter med 1 års praktik og efterfølges af et 6 måneders teorikursus, der mindst skal føre frem til grundskoleniveau. Efter fortsat praktikuddannelse kan EFG-eleven herefter enten optages på driftslederkursus eller søge specialiserede kurser inden for EFG-systemet. Dermed er der for første gang i historien på forsøgsbasis etableret et offentligt alternativ til en del af landbrugsuddannelsen på de frie landbrugs-skoler.

Det beror nu på en politisk afgørelse, hvorvidt der i en permanent EFG-lov også skal være landbrugsundervisning. I landbo- og husmandsforeningerne mener man ikke, at der er behov for det. Men selv om der permanent etableres en EFG-landbrugs-uddannelse, må det være rimeligt, at der gives den etablerede uddannelse lige vilkår at konkurrere under, herunder at der hverken for de unge eller for skolerne er afgørende økonomiske forskelle mellem uddannelserne.

Hvis der i bestræbelserne for at ligestille gymnasie- og erhvervsuddannelserne kan skabes politisk tilslutning til, at der skal være gratis undervisning i det 10.-12. uddannelsesår, må det være hensigtsmæssigt, at de unge i så vid udstrækning som muligt selv får mulighed for at vælge, hvorledes de vil sammensætte denne uddannelse, og om de ønsker den

gennemført senere. Hvis man tør betro de unge en sådan valgfrihed, vil uddannelsessystemet opnå en højere grad af fleksibilitet, som bedre kan tilgodese individuelle og erhvervmæssige uddannelsesbehov, end tilfældet er i dag.

I et sådant system vil landbrugets uddannelse og landbrugsskolerne passe udmærket ind. Dermed vil landbrugsskolerne som frie skoler have mulighed for at forestå den mest hensigtsmæssige landbrugsuddannelse også i de kommende år. Tilrettelægningsen bør imidlertid ligesom i de senere år ske i et frit samarbejde mellem erhvervets udøvere, landbrugslærerne og de unge, der er under oplæring.

Det gamle mønster

Efter det gamle mønster var det en regel, at den unge landmand tog på landbrugsskole relativt sent. Det var derfor naturligt at betragte et landbrugsskolekursus som en forberedelse til at gå ind i selvejerbøndernes rækker. Efter indførelsen af »det grønne bevis« er opmærksomheden imidlertid blevet rettet mod den uddannelse, som er gået forud og som er forudsætningen for uddannelsesbeviset.

Der vil heri kunne findes nogen forklaring på, hvorfor landbrugsskolerne grundkursus er blevet så godt modtaget og er kommet til at spille en stadig større rolle. Den første fase i denne udvikling er måske kommet til at se ud som en deling af landbrugsskolerne i grundskoler og driftslederskoler. Dette skyldes dog nok måden, hvorpå udviklingen er startet og gennemført, idet man som en ledende tanke har haft, at grundkurset i første omgang skulle accepteres og derefter have en passende plads i systemet. Den plads, det fortjener i forhold til landmandsuddannelsen og til driftslederkurset. Det blev først vedtaget, at den teoretiske uddannelse skulle deles på 2 kurser og derefter overladt til skolerne at trække i hver sin ende af en pensumplan.

Interessen for at få belyst hvilke problemer, der kan være forbundet med gennemførelse af et udvidet grundkursus af 36 ugers varighed har ført til at Malling Landbrugsskole fra efteråret 1975 har arbejdet med denne opgave.

Der er her tale om en videreudvikling af de opgaver, landbrugsskolerne har arbejdet med i mange år. Den plan, der arbejdes efter, hvor den teoretiske uddannelse er delt på 2 kurser med 9 måneder i første og 5 måneder i sidste kursus, skal ses i sammenhæng med den plan, som vil blive gældende fra 1980. Det er en erfaring, at landbrugs elever som 17-19 årige er motiverede for undervisningen i produktionsfagene. Det er også en arbejdsgivererfaring, at et større kendskab til produktionstekniske problemer kan udnyttes og give grundlag for større ansvar og større tilfredshed for såvel arbejdsgiver som medarbejder. Der er næppe tvivl om, at et relativt langt grundkursus har store fordele, fordi det er i begyndelsen af uddannelsen, eleven har behov for viden og træning i det specielle faglige område.

I landbrugsuddannelsen drejer det sig ikke alene om at uddanne medarbejdere til en produktionsvirksomhed, men samtidig for den enkelte elev at få lagt det bedste grundlag for egen uddannelse og personlige udvikling.

Fra le til mejetærsker

En gammel mand fortalte mig for mange år siden, at han engang i halvfjerdserne tjente her på gården. Ejeren, Rasmus Olesen, som var noget af en filosof, sagde en dag til ham: »Se, Mikkell, hvis du nu engang om 50 år ser ud over marken, vil du se en mand, som kører og pløjer uden at have heste for ploven, og ser du op mod himmelen, flyver der en stor krage, som en mand sidder ovenpå og styrer.« Mikkels øjeblikkelige kommentar var, at manden uvægerlig måtte falde ned, men som han sluttede sin beretning, »'a fik saagu' begge diel aa'si.« Altså, både traktoren og flyvemaskinen.

*Hesten – bondens
arbejdsfælle*

Erling Holm

Mangen fure er vendt, og mangt et neg er høstet, siden Rasmus Olesen med profetisk klarsyn spæede om udviklingen. Ingen havde vel for blot 30 år siden drømt om, at denne skulle forløbe så eksplosivt, som tilfældet har været. Derfor kan der nok ved denne lejlighed være grund til at se tilbage på det snart 100-årige afsnit af landbrugets udviklingshistorie. Naturligt nok begyndte mekaniseringen med hesten som mellemlid. Hesten, bondens stolthed og trofaste arbejdskammerat gennem mere end 1000 år. Ældre landmænd og andre, som senere gik over i andet erhverv, vil mindes mangen en situation i arbejdsfællesskabet med heste. Den første forårsdag når jorden var bekvem for harven, et let arbejde for de forårskåde heste, en fryd for kusken, der for en stund byttede greb og skovl med tømme. Det gav ømme lår dagen derpå, vel også hos hestene, så tempoet knap var så voldsomt i dagene, der fulgte.

Man beregnede, at en mand, der fulgte heste i en ti timers arbejdsdag, gik ca. 40-50 km alt efter redskabets og arbejdets art. Vind, vejr og føre indvirkede også på arbejdsituationen. Mange vil huske forårsdage, som indbød til salpetersåning med bredsåren, datidens gødningsspreder, men endte med drivende byger af sneslud, så de kuldestive fingre dårligt formåede at løsne de våde og stive hammelreb.

Den første gang, man kom på en selvbinder, skulle styre trespandet med den ene hånd og passe maskineriet med den anden, ikke mindre end fem forskellige håndtag og trækstænger og hermed muligheder ofte med mærkelige resultater til følge – ikke alle lige ønskværdige – vanskelige høstsæsoner med lejesæd og klamt korn, som *skulle* høstes.

Fortvivlelsen, når maskinens hovedhjul gled i fedtet føre, og sæd og jord hobede sig op på maskinens knivgang.

Dog også glæden over højt høstvejr, en pæn stående afgrøde, da var det en fryd at styre det nikkende trespand og se arbejdet skride, en svag vemod, når der var høstet, nu hvor det ellers gik så godt. Senere efterårsplojningen, rolige dage under skiftende efterårshimmel, fure op og fure ned dagen igennem. Aftenskumring, kragetræk mod skoven, agerhøn-

senes kalden, fyraften, hamlen hængt på plov. Båret hjem på hesteryg. Vanding og fodring. Et jævnt aftensmåltids kongelige smag. Hvilten. Ved sengetid affodring af hestene, der kvitterede for stalddørens åbning med en højlydt skronnen. En tilfreds prusten, et stamp i brostenene, lyskontaktens klik, en dag endt, et arbejdsfællesskab bekræftet. Andre situationer – opblødte roemarker, fremkørsel med hvil på passende steder. Spandets læggen sig i selen, når virkelige »nap« skulle tages. Deres dirrende lemmer ved næste hvil og deres iver efter at komme videre, inden vognen sank for dybt i.

Vintermorgener med hylende snefog, når mælken skulle til mejeriet i slæde, ofte over frosne pløjemarker. Overkørsler over grøfter totalt slettede under snedækket. Et spand stærke heste var uundværlige.

Hestens æra i dansk landbrug er forlængst udrundet, men de folk, som fik deres gerning med hesten som arbejdsfælle, glemmer ikke dette afsnit af deres tilværelse.

Med landbrugets driftsomlægning, der tog sin begyndelse i 80-erne, fulgte et øget behov for forbedrede redskaber og nye maskintyper. Overgangen til større og bedre malkekvægsbesætninger, disses pasning, dyrkning af roer og andre fyldende afgrøder til kvægfoder, stillede andre og større krav til såvel jordbehandling og bjergning, hermed også om et større antal arbejdstimer. – Den gamle tids nemme drift var forbi.

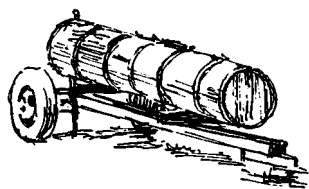
Slåmaskinen – leens afløser

Et eksempel på den mere komplicerede mekanik var slåmaskinen. Som før og siden var indstillingen til alt nyt præget af betænkelighed og skepsis. Pengene var små, og tiderne dårlige. En sådan maskine var jo dyr, den kunne gå i stykker, og hvad kunne der dog ikke ske, om hestene blev bange for maskineriet og løb løbsk, og man havde dog hidindtil klaret sig med en le. Min far, der dengang var en snes år og ikke ukendt med leens brug, har afgjort voteret kraftigt for anskaffelsen.

Slåmaskinen betød et stort fremskridt. Foruden at benyttes til græsslåning anvendtes den også i kornhøsten. Et påmonteret vingesystem førte kornet mod knivsystemet ned på en platform, hvorefter kusken via en pedal lod kornet glide bagud i passende neg. Naturligvis krævede arbejdsmetoden en vis mandskabsstyrke, når skåren skulle holdes fri, så maskinen kunne arbejde fortløbende. (Det var jo helligbrøde, om hestene trådte på et neg.) Arbejdskraft var der imidlertid nok af. I hver lands-

Niels Madsen svinger
leen, og Valdemar
Christensen binder op

by var der daglejere og husmænd samt småhåndværkere, der hvert år så frem til høsten og dens mulighed for arbejdsfortjeneste. De gamle stoute lekarle, som havde deres stolthed i at kunne gøre et smukt skår, så sig nu reducerede til at gøre »kvindfolkearbejde«, som opbinding af kornet jo på den tid var. På grund af den kortere høsttid reduceredes jo også fortjenstmulighederne. Forståeligt nok skabte det en vis bitterhed. Rasmus Olesens kone Sørine fortalte mig, at en af byens høstfolk, der nærrede en dyb aversion mod den nymodens mekanik, bandede inderligt på, at nu kunne »Sørine f.g.m. ham komme ud og klippe efter med sin saks«. Nævnes må også aflæggeren, som indførtes samtidig med slåmaskinen. Den kunne kun anvendes i korn- og frøafgrøder, men havde den fordel, at afgrøden via et vingesystem befordredes ud til siden, så skåren stadig var fri, og at man derved var uafhængig af større eller mindre arbejdsstyrke til fjernelse af skåren.

Selvbinderen kommer til byen

De forannævnte maskiner vandt hurtig udbredelse, og anvendtes siden på de mindre brug i op til 30 år. Med anskaffelsen af selvbinderen, som vandt udbredelse i århundredets første tiår, kulminerede høstarbejdets mekanisering for det kommende halve århundrede. Man ser for sig det opløb, som byens første selvbinder må have samlet. Naboer, mismodige daglejere, hovedrystende gamle og en hale af snotnæsede viltre unger. Selv om visse begyndervanskeligheder kunne udløse sarkastiske bemærkninger blandt tilskuerne, måtte man endnu en gang bøje sig for kendsgerningerne, selv om disse gav anledning til undren. At kornet kunne høstes med maskine var jo forståeligt (navnlig hvis man havde set det i forvejen), men at en maskine kunne binde neg så hurtigt, smukt og præcist, var dog et under.

Ja, hvor mangen gang har senere slægtled ikke måttet forbavses.

Tærskværket, plejlens afløser

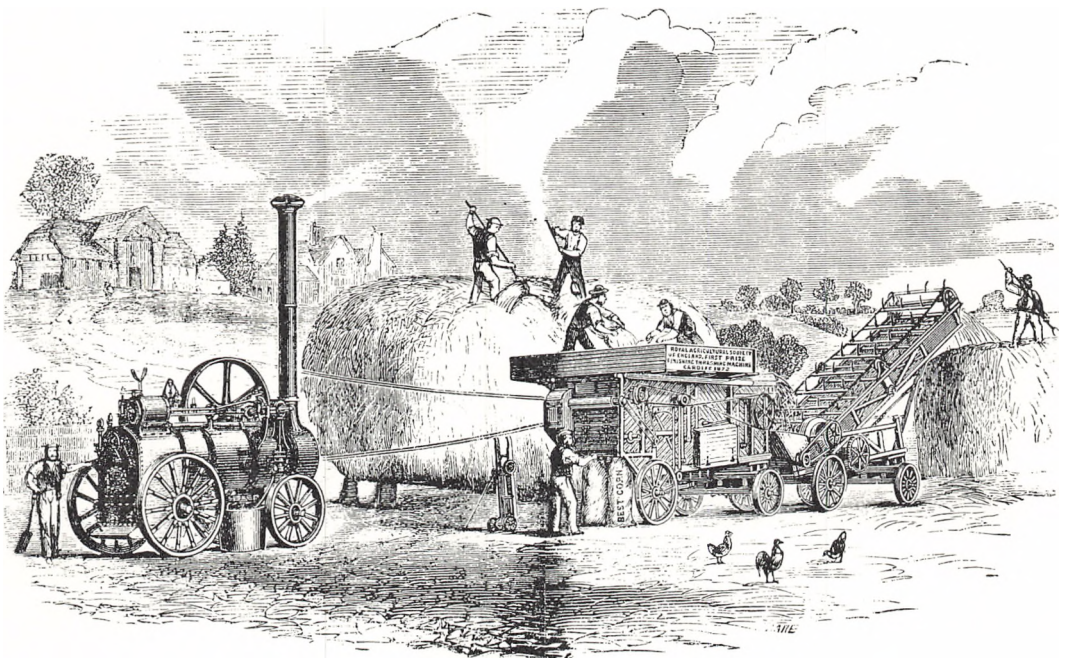
Den indengårds mekanisering tog sin begyndelse samtidig med markbrugets. Her var behov for kraftmaskiner. Den mest primitive form var hestegangen. Ældre læsere kan måske mindes at have betjent en sådan. Den var af meget enkel konstruktion. Et vandret liggende kamhjul, ca. 1 m i diameter, var påspændt en bjælke, til hvis frie ende hestene spændtes. Så kørtes der rundt og rundt. Bevægelsen transmitteredes via et lille kamhjul via et akselsystem til den lille tærskemaskine inden for ladevæggen. Jeg har hørt fortælle, at både kusk og heste syntes, at det var et kedeligt arbejde. - Ofte vankede der skældud fra ilæggeren, når farten ikke var konstant.

Endnu et stadie af udviklingen var tilbagelagt. Tidligere tiders taktfaste plejlslag på logulvet var afløst af tærskværkets hule brummen. De arbejdsfolk, der før havde haft en fortjeneste på gårdene som faste vintertærskere, måtte atter se deres fortjeneste reduceret. Vintertiden var slem at komme over for disse mennesker; det kan ikke undre, at mange småfolk så sig nødsaget til at tigge til livets ophold, ligesom mange fandt trøst i brændevinen med mange tragedier til følge.

Mange vindmotorer rejste sig ligeledes i disse år som vartegn over gårdenes ladebygninger. Det var en afgjort billig kraft, der betjente hakelsesmaskine, kværn, vandpumpe, tærskemaskine og kageknuser. På den tid leveredes oliekerne som hele sekskantede presserester. – Vindkraften var nok billig, men ustabil; man bestemte jo ikke, når det skulle være blæsevej.

»Damperen«, det store effektive tærskværk

En anden kraftmaskine, som vandt udbredelse fra år ca. 1900, var Lokomobilet, den transportable dampmaskine. Med tilhørende selvrensende tærskværk og halmpresser vandt den naturligt nok først indpas på herregårdene. Undertiden dannedes også interessentskaber af andre landmænd, som efter tærskning af egen avl lod tærskesættet køre rundt til betjening af andre landmænd, der med henblik herpå havde sat kornet i stak. Her har vi forløberen for eftertidens maskinstation. Min far var medinteressent i et sådant selskab, og ankomsten af tærskesættet var naturligt et af årets højdepunkter for en dreng. Ankomst og opstilling af maskineriet mindede på mange måder om optagelse og instruktion af en større film. – Transporten af disse tunge maskiner foregik med 4-spand. Selve tærskemaskinen forekom dengang en som et mindre enfamiliehus. Manøvreringen foregik navnlig ved tilkørslen under høje kommandoråb, idet hverken kuske eller heste var vante til denne form for transport, og stop var ikke af det gode, hvis bunden var for blød. Tilkørslen skulle ske så præcist som muligt, bl.a. af hensyn til det lange remtræk. Så blev der travlhed. Til betjening af maskineriet fukgte 3 faste mand: en fyrbøder, som passede lokomobilet, 1 ilægger til tærskemaskinen samt en pressermand, som bandt halmen. Disse tre gik straks i gang med opstilling af værket, der ved hjælp af taljer og donkrafte bragtes på plads

og klodsedes op. Presseren monteredes med slidske til afgang for halmen. Bræddevægge monteredes omkring lokomobilet for at forebygge gnister, der kunne forårsage en frygtelig ildebrand. Normalt tændtes fyret kl. 4.30 om morgenen, så den fornødne spænding var til stede, når dampfløjtten kl. 6.00 markerede arbejdets begyndelse. Med lange prust satte lokomobilet sig med sine hele 20 HK nu i gang og fortsatte med en fornøjet tøffen, og det var et broget og travlt høstbillede, som nu oprulledes for tilskuerne. Et omfattende mandskab var i sving. Foruden de tre førstnævnte faste folk, en mand til at skære negbånd, en mand til at kaste avner og emter i presseren, to mand til at tage korn fra værket og veje det af i sække à 100 kg. På halmloftet tre mand + diverse knægte til at bringe halmen på plads, endvidere en ældre mand, som besørgede transporten af fødevand til lokomobilet. Hertil kom tre kuske og to mand i marken til at række neg op. – Altså 16 voksne mand i funktion. På gode dage uden stop tærskedes ofte 200 tdr. korn, altså 12 tdr. pr. mand. En imponerende fremgang fra fortidens enlige plejltærsker, som kun kunne tegne sig for ca. 1 tdr. daglig. Ja, dette var mekanik, der kunne imponere smågutter, – han var nu ikke noget »doggerhoved«, Ransome, Sims & Jefferies, Ipswich, som boede i England, og som foruden dette sit navn havde afbilledet de farvestrålende medaljer, der var tilkendt ham i Bruxelles. Lillegutten var så betaget af den mekanik, at han i skumringen listede om og kastede endnu et blik på det sorte uhyre, som dog stod ganske fredeligt med den sidste damp sagte susende ud af sikkerhedsventilen. En større dreng havde fortalt ham, at den kunne springe i luften, så han undlod klogeligt at komme for nær, da der jo ikke var nogle voksne med.

Som dampen før vist direkte blev taget i landbrugets tjeneste, blev den det siden indirekte. Fra 1914 og de kommende 15-20 år holdt elektriciteten sit indtog i hus og gård. Et dampdrevet elektricitetsværk var bygget, og ledningsnettet spandt sig ud over landskabet. Elmotoren gik sin sejrs-gang i den inden-gårds mekanisering og trak med sig en hale af nye og forbedrede maskintyper. Hestegangen og den hånddrevne roeskærer sendtes til jernhandleren uden sentimentale tanker, for hvilket fremskridt de dog i sin tid havde repræsenteret. Langs afsted fik hver gård sit eget tærskværk. Disse snilde motorer, større og mindre, betød endnu et fremskridt. De var billige i drift, renlige, uden startvanskeligheder, som de samtidige petroleumsmotorer tit gjorde sig skyldige i. Det var en tid med omsætning for maskinhandlerne.

Ungskueminder

I 1928 afholdtes det Jyske Ungskue i Skanderborg. Et stort maskinfirma havde en lænkeballon med firmanavn svævende over udstillingen. Ved skuets afslutning skulle ballonen så frigives og den senere lykkelige finder belønnes med intet mindre end et flunkende nyt tærskværk. – Jeg noterede mig tilstedeværelsen af en masse fede heste, køer og grise, af sidstnævnte havde vi dengang mellem 300 og 400 derhjemme, så jeg så intet bemærkelsesværdigt på husdyrafdelingen. Maskinudstillingen derimod var det rene eventyr. Hushøje herregårdstærskværker, lidt mere beskedne halvrensere for de mindre brug, men alle fernis- og lakduften-

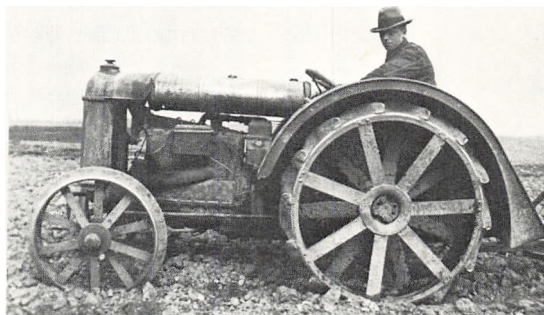
de, malet i de festligste farver med firmanavn og brogede diplomer. Det var lige før man havde ondt af en så smuk maskine ved tanken om, at den skulle stå i en støvet lade og om føje tid være sølet til med olie og snavs. Hyggeligt putrende petroleumsmotorer, forskellige traktorer på høje jernhjul med stålgribekløer, forspændt »kæmperedskaber«; endog en trefuret plov sås. Og hvor var de altså flinke, disse firmarepræsentanter, som næsten uden foranledning indbød til en »snak om tingene« i deres lille telt og med en bred håndbevægelse rekvirerede øl, cigaretter og gul sodavand.

Ungskuedagene svandt, et lønligt håb brast, jeg blev ikke den lykkelige finder af ballonen og ejer af et nyt lakeret tærskværk, endskønt vinden var vesten, men måtte finde trøst i den stak af farvestrålende brochurer, som besøget trods alt havde medført.

Traktoren afløser hesten

Den stationære eksplosionsmotor, som glimtvis er nævnt, skal ikke videre omtales. Epokegørende blev indførelsen af traktoren, som begyndte umiddelbart efter første verdenskrig. Som følge af verdenssituationen var korn meget dyrt, den danske krone som aldrig siden virkelig hård valuta, »gullaschtiden« havde skabt optimisme uden sidestykke. Denne blev dog i nogen måde gjort til skamme, idet det dog først var efter anden verdenskrig, traktoren bidrog til den totale omformning af dansk landbrug, som vort slægtled har været vidne til. Naturligt var det på de største gårde, traktoren først vandt indpas, men også på de lidt større bondebrug anskaffedes med tiden et eksemplar. Det var udelukkende i travle arbejdsperioder, traktoren fandt anvendelse. Som f.eks. ved kraftig jordbehandling, plov, kultivator, tallerkenharve samt for selvbinde. Ligeledes fortrængte den efterhånden lokomobilet som stationær trækraft for tærskværk. Det var vel nok i overvejende grad de amerikanske traktorer af mærkerne Fordson og International og Case, som prægede markedet, men også den svenske Munktell og den tyske Lanz var repræsenteret. I mange henseender var Fordson-traktoren vel nok den »snildeste«. Yngre læsere vil formentlig trække på smilebåndet her efter at have betragtet omstående billede. Et sådant eksemplar kostede i 1919 5.000 kr., men den tilhørende plov 12" tofuret Oliver kostede 2.275 kr.

Fordson, model 1926

Mangen ældre traktorfører vil mindes den type, som var petroleumsdreven, men startedes på benzin, med håndsving! På tågede forårmorgener kunne det undertiden være meget svært at vække dens slumrende livsånder. Ja, den kunne endda få i sinde at slå tilbage med håndsvinget, hvis den blev tirret alt for meget med vedholdende omdrejning. Dette var imidlertid nødvendigt, yderligere forstærkning måtte ofte tilkaldes for at dreje håndsvinget på skift, og stor var da sandelig glæden, når de første tøvende eksplosioner indfandt sig og garagen indhyldedes i blå skyer af uforbrændt gas. Når motoren havde opnået en passende varme, skiftedes fra benzin over til petroleum, og her gjaldt det om ikke at skifte for tidligt, thi så måtte hele forestillingen gentages.

Næste fase, selve igangsætningen, var heller ikke uden vanskeligheder. Den beg-stive olie i transmissionen bevirkede, dels at det var vanskeligt at sætte traktoren i gear, det foregik ofte under megen skurren og knasen, der hørtes viden om, og når det endelig lykkedes, kunne traktoren godt finde på »at begynde at gå« ganske uden hensyn til, at koblingen var i bund. Ja, en start kunne have sine besværligheder. Lønningen var dog tilfredsstillende. Glæden ved at tumle hele 18 HK i en virkelig arbejdspræstation, en hel lang dag forude. Kulde og blæst regnedes ikke, ej heller transmissionens høje syngen, som kunne sidde en i ørerne næsten et døgn efter, men mon ikke traktorer dengang var mere individuelt indstillede. For år tilbage læste jeg en humoristisk affattet, ligeledes tilbageskuende artikel om en ældre Munktell traktor, der ligeledes var meget svær at få i gang om morgenen. Den var med glødehoved, som skulle hedes op med en blæselampe. Motoren gik på råolie, og var således meget beskeden med hensyn til brændstoffets kvalitet. Når den omsider modstræbende startede, fik den til gengæld »kniven«. Hævnen var sød, og ikke nok hermed, i middagspausen fik den lov til at stå og brøle for fuldt omdrejningstal omme i baggården. Var råolien ved at slippe op, fodredes den brutalt med spildolie, og når den var ved at slippe op, kendte gårdens gamle fodermester recepten: $\frac{1}{2}$ spand skummetmælk + $\frac{1}{2}$ spand kærnemælk, værsgo', ingen pardon. – Denne tildragelse fandt dog sted for mange år siden, og på en af landets meget store gårde!

Den egentlige traktorisering tog sin begyndelse et par år efter krigsafslutningen, da tingene så småt begyndte at falde i lave igen. Amerikanske traktorer kom via Marshallhjælpen til Europa som de første på markedet og unægtelig i stærkt forbedrede udgaver. Udviklingen i dette store industriland havde ikke stået stille. Nu som før var anskaffelsen af traktor også et spørgsmål om økonomi: Jeg husker således en maskinkonsulent, der fremsatte den tese, at en gård skulle kunne undvære en mand og 1 spænd heste, før der var økonomi i at anskaffe en traktor. Udviklingen skulle imidlertid forme sig helt anderledes. Den lidt ældre generation afviste traktoreringen med et skuldertræk og mente, at traktorer kun hørte hjemme på de store og middelstore gårde, men sidst i fyrrerne var udviklingen i fuld gang. Her kommer den lille grå Ferguson ind i billedet. Den blev med et slag, kan man sige, det egentlige gårdbrugs traktor, i det kommende tiår. Denne snilde maskine, støjsvag som den var, med sine gummihjul, sit ypperlige hydrauliske system,

kunne manøvreres af enhver person mellem 4 og 90 år. Den opfyldte et virkeligt behov, efterhånden som afvandringen til industrien steg. Løn-niveauet i landbruget var også stigende og befordrede kun udviklingen. Det var med vemod, den ældre landmand så hestestalden tømmes. Adskillige heste spiste i deres sidste år nådens brød. Dog som altid var det med kraftig interesse, ungdommen modtog den nye udvikling, som nu forløber i iltempo.

Der skal ikke her redegøres for den udvikling på redskabsområdet, som traktoren naturligt førte med sig, også mange vildskud i form af Storm P.-prægede maskiner, som hurtigt fandt deres sidste holdeplads i en klynge brændenælder bag laden, hvorefter ejeren efter en passende tid lod jernhandleren fjerne dette irritationsmoment, ja man kan næsten sige irritationsmonument for hans egen optimisme.

På bygningsområdet fejlinvesteredes også. Stalde ombyggedes, foder-mesterboliger ligeledes, silotårne med tilhørende teknik rejste sig. I mange tilfælde var det efter få års forløb køerne, som rejste! Tilværel-sens ironi, kan man sige, men enhver udvikling har nu engang sine om-kostninger, og vanskeligt var det jo, for ikke at sige umuligt, at forud-diskontere udviklingen ude i verden, som vi er så stærkt afhængige af. De tomme kostalde fyldtes for størstepartens vedkommende med svin, for måske siden at tømmes for disse, når ejeren med de senere års stigen-de kornpris ser sin fordel i at sælge kornet direkte. Det gælder jo i over-vejende grad den ældre landmandsgeneration, men forannævnte udvik-ling er jo en levende illustration af, hvad afd. forstander Johs. Ridder eng-ang udtalte: »Vi konsulenter kan jo give landmanden gode råd om, hvad han bør gøre for en bedre økonomi, og så gør han som han selv vil, ofte stik modsat vore gode råd, og klarer sig godt ved det; det siger regnskaberne os.«

*Tærskværkets æra
rinder ud*

Op gennem 50-erne fortsatte afvandringen fra landbruget og beredte vejen for mejetærskeren. Jeg mener at have læst et sted, at der i Dan-mark i 1939 var 2 mejetærskere. Disse maskiner, der ligesom traktorerne

var bygget til Amerikas store præriesletter, dukkede også op her i landet, men uden succes. Amerikanerne lægger i deres kornlandbrug ingen vægt på halmbjergning, og på mange egne er man godt fornøjet med 8 tdr. korn/tdl. Mere kan der ikke drives frem. Manglende nedbør sætter grænsen. Intet under derfor, at disse maskiner ikke kunne klare tykke 20-30 folds afgrøder uden et kolossalt spild.

Atter løftede skeptikerne pegefingeren. Der kunne man se! Men mangelen på løs arbejdskraft, som før var rigelig til stede og af mange betragtedes som en selvfølge, tvang udviklingen frem. De europæiske mejetærskerfabrikker arbejdede på højtryk med forskning og udvikling af maskinen, så den tilpassedes de europæiske forhold med kuperet terræn, mere fyldende korn og frøarter og andre klimatiske forhold. Den efterhængte mejetærsker, der krævede en stærk traktor, blev i det første tiår meget almindelig i det danske bondebrug. Den fortrængtes dog mere og mere af den selvkørende mejetærsker, der udvikledes mere og mere og blev større og større. Dette medførte igen et skub i udviklingen. Afsækningen af kornet var for flere maskintypers vedkommende hidtil foregået oven på maskinen i en slags boxing, kan man sige. Arbejdet her gav undertiden anledning til regulære knockouts under pludselige stop eller ujævn kørsel. Når der så skulle tages en sæk fra hvert andet minut, kan arbejdssituationen med rette betegnes som »umenneskelig«. Overgangen til tankmaskiner med løs transport af kornet til udbyggede silosystemer betød en kolossal arbejdslettelse og hermed øget herredømme over arbejdet.

Den ældre landmandsgeneration var gennem en større eller mindre del af deres tilværelse »gift« med møjgreb, roegreb og ajlepumpe. Den, der har prøvet tidligere tiders møjlæsning, spredning, roelæsning og aflæsning, kan nu med næsten fryd i sindet betragte en læssegrab, der lukker sig om en kæmpe mundfuld møj. Tre ordentlige mundfulde læsset, afgang, få minutter senere spredt fint ud. Eller tag roehøstens mekanisering. Mindet om kolde oktober-morgener med rim på roetoppen, op-

»Bendixminde« 1917

svulmet revnet venstrehånd, øm ryg. I dag er arbejdsprocessen fuldt mekaniseret. Ingen digter har besunget den tids roehøst og med god grund. I det foregående er der kun peget på hovedfasen i udviklingen; der kunne peges på mange detaljer, hvilket dog vil føre for vidt, men afsluttende bør nævnes den indengårdsmekanisering og bygningsrationalisering.

Gårdene skifter ansigt

En langt mere omfattende undervisning af landbougdommen i forbindelse med loven om rentesikring, som ved tilslutningen til EF afløstes af loven om moderniseringsstøtte, har været en nødvendig og særdeles god løftestang for dansk landbrug. Produktionsudvidelsen i århundredets første halvdel bevirkede, at landbrugsbygningerne nærmest formerede sig ved »knopskydning«. Tilbygninger og fritliggende enkelthuse. I halvfjerdsernes landbrugsbyggeri har man i mange måder kunnet rationalisere staldene i den oprindelige firlængede gård og siden, eller samtidig, kunnet tilbygge en eller flere stalde, så der er opnået en virkelig harmonisk og lettende arbejdsgang.

Trillebøren forvises fra stalden

Da de forskellige former for udmugningsanlæg sidst i tresserne begyndte at vinde indpas, blev der i lighed med tidligere nævnte eksempler med anskaffelsen af traktor også lavet økonomiske beregninger vedrørende udgødskningsanlæg. Fra sagkyndig side hævdedes således, at en mand, som skulle passe en besætning på 25 køer, sagtens kunne tjene 25 kr. i timen ved kørsel med trillebør. En timeløn, som dengang lå langt over den normale. Nu skal sagkundskaben ikke lastes, thi det er forbundet med ansvar at rådgive i slige sager. Mange vil da også have bemærket, at foredragsholdere på fagmøder tit salverer sig med den forslidte bemærkning om vanskeligheden ved at spå om fremtiden! Her kan så passende peges på omstående citat af Johs. Ridder.

Landmændene investerede alligevel, formentlig ud fra deres kropslige fornemmelser, deres sans for arbejdstilrettelæggelse og vage forhåbninger om, at det nok »kunne gå«. Den fedtede møjbør, landmandens daglige arbejdsfælle, er nu i langt overvejende grad henvist til andre opgaver.

Ingen ønsker den gamle tid tilbage; alle erklærer, at udmugningsanlægget er noget af det bedste, de har anskaffet. Samtidig er faren for hold i ryggen, forkølelsen og skred på møddingspladsen med sengeleje til følge, reduceret i ganske betydelig grad. Landmanden kan takket være mekanik blive hos sine dyr i den lune stald. En landmands helbred og humør er i dag hans største aktiv, thi den arbejdslettelse, mekaniseringen har bragt, er omsat i produktionsudvidelse, en nødvendig forudsætning for den yngre landmands fortsatte eksistens. En kolossal udvikling har siden 1970 fundet sted på staldbyggeriets område. De mest avancerede projekter minder ikke om stalde i gængs forstand, men om fabrikshaller med brogede kontrollamper til styring af forskelligt apparatur, mølleri med blandingsanlæg, udluftningsaggregater m.m.

Rationaliseringen har også gjort sin nytte, ikke alt, hvad der glimrer, er jo guld. Fælles for begge kategorier er imidlertid, at der er opnået en

god sundhedstilstand og trivsel blandt dyrene i de ombyggede og nye stalde.

Enhver udvikling har sine omkostninger. Nogle vil erindre udmøgningsanlæggets tilbøjelighed for totalt svigt julemorgen, eller dengang det tog en gris eller to med sig ud på møddingen. Det koster undertiden at være pionér.

Ak, hvor forandret!

Mange klager i dag over, at poesien er forsvundet fra landbruget. Ja, måske, men det er måske også noget af det, der har måttet betales for en fortsat tilværelse i landbruget. Malkepigens sang under spandevasken er forlængst forstummet, nu hamrer transistoren de sidste beatrytmer ud i stalden, medens der muges. Det før så glade arbejdsfællesskab i kornhøstens tid er skrumpet ganske betydeligt ind. Mange steder bjerges kornet af mand, kone og gamle mænd. Lidt nedslående i forhold til forgangne tider. De kommer ikke tilbage, og så går det alligevel.

Nye arbejdsfællesskaber opstår mellem (unge) naboer, ny mekanik letter stadig arbejdet. Den fireårs dreng, som begyndte bag rattet på den lille grå Ferguson, er i dag en voksen mand med egen bedrift. Når han efter endt plovarbejde med sin kæmpetraktor sætter denne i hus, mindes han måske sin tipoldefar, der gravede sine to tdr. land med en spade, fordi han var for stolt eller for beskeden til at låne nabogårdens heste. Måske stryger en hylende jetjager henover hans hoved. 100 år er gået – Rasmus Olesen fik ikke noget navn som foregangslandmand, men hans spådom blev bekræftet i fuldt mål.

Atten formænd

gennem ét og et kvart århundrede

Mogens Bostrup

I begyndelsen af 1800-tallet stiftedes de første landøkonomiske foreninger her i landet, men der skulle gå yderligere næsten et halvt århundrede, før tanken om en landboforening for Hads herred og de kommuner, der grænser op hertil, opstod og virkeliggjordes.

Den 16. marts 1853 blev begyndelsen gjort. Da holdtes der på Odder kro – nu Hotel Phoenix i Rosengade – et møde med det formål at oprette en landøkonomisk forening for den sydlige del af Århus amt. Mødet resulterede i, at man valgte den første bestyrelse for Hads herreds landboforening. Den første formand blev proprietær, cand. pharm. N. J. Secher, Faurgård. Siden har Hads herreds landboforening haft 17 formænd. Fra første færd fik den nye institution navnet »Det landøkonomiske selskab for den søndre del af Århus amt«, men navnet ændredes i 1872 til Hads Herreds Landboforening.

N. J. Secher var det nystiftede selskabs formand indtil 1856, da han forlod Odderegnet. Han, der var født i 1803, var søn af kammerråd Secher, Skafføgård, og han virkede som farmaceut i sin ungdom. Efter sit ægteskab med en datter af general Folsach, Gjesinggård, blev han imidlertid landmand og overtog Faurgård. Han blev bemærkelsesværdigt dygtig inden for sit fag, og han var i øvrigt formand for Odder sogns første sogneforstanderskab, landvæsenskommissær, forligskommissær m.v. Han døde i 1880.

Kancelliråden

Fra 1857 til 1861 var tiendekommissær Rasmus Andersen, Morsholt, formand. Rasmus Andersen, der var født i Fillerup Overmølle i 1807, var identisk med den så kendte kancelliråd Andersen, der satte sig et smukt eftermæle ved oprettelsen af kancelliråd Andersen og hustrus stiftelse i Odder.

Rasmus Andersens efterfølger som formand blev Viggo von Holstein-Rathlou, og han kom kun til at fungere som foreningens formand i et år. Han var født på Rathlousdal i 1821 som søn af stamhusbesidder Niels Rosenkrantz von Holstein-Rathlou, og det var ham, der indlagde sig stor berømmelse som fører for »De jyske herregårdsskytter« under krigen i 1848. Han døde i 1884. Mindestenen ved udkanten af Odder nær Rathlousdals allé er rejst til ære for ham.

Fra 1863 til sin død i 1865 var proprietær Anton P. Krohn, Gyllingnæs, formand. Han var født i Rudkjøbing i 1819, og han blev i den ret korte periode, han ejede og drev Gyllingnæs, som han overtog i 1853, kendt som en dygtig og effektiv landmand.

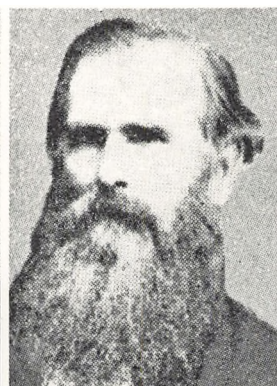
Original Protocol autentiseret som
 det Forhandlings-Protocol for det
 Landøkonomiske-Selskab for den sydeuropæiske
 af Aarhus Amt. —
 Protocollen indeholder 143 Blade, der er
 gennemgaaet og forsynet med indlæg-
 med den danske Sprog. —
 Odsat: 16de Marts 1853. —
 Specker

N. J. Secher

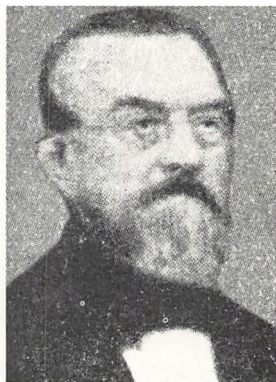
Rs. Andersen

Viggo v. Holstein-Rathlou

Anton P. W. Krohn

Harald Holck

L. E. Voigt

Gæstgiverformand

Proprietær Krohn afløstes på formandspladsen af gæstgiver Harald Holck, Odder kro, der var født i Kalundborg i 1814, og som foruden Odder kro, som han overtog i 1850, drev en meget betydelig købmandshandel. Forudsætningen for hans hverv som landboforeningsformand var en dyb interesse for landbrugets forskellige grene. I begyndelsen af 1880'erne solgte han Odder kro og flyttede til Ålborg, hvor han døde i 1894.

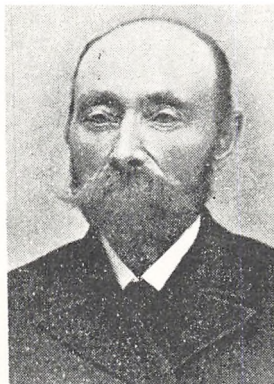
Gæstgiver Harald Holck var i 1872 blevet afløst på formandsposten af proprietær Ludvig Emil Voigt, Svejgård. Voigt var født i 1837 på godset Marienhof i Slesvig, og han overtog Svejgård i 1864. I sin formandsperiode, der sluttede 1876, var han med til at stifte Foreningen af jyske Landboforeninger. Han døde i 1916.

Fra 1876 til 1885 var kammerråd Peter August Kjørboe, Skægs Mølle, formand. Han var født i 1810 på Torning Mølle ved Christiansfeldt, og hans forældre fik senere Skægs Mølle under stamhuset Rathlousdal i livsfæste. Han blev æresmedlem af foreningen i 1886 og døde i 1894.

Det blev gårdejer Jens Mortensen, Ondrup, der i 1886 blev formand efter kammerråd Kjørboe. Han, der var født i Randlev Kulgrav i 1838, beklædte formandsposten indtil 1892. Han var i en årrække sognerådsformand og landstingsmand, og han døde i 1904.

Peter August Kjørboe

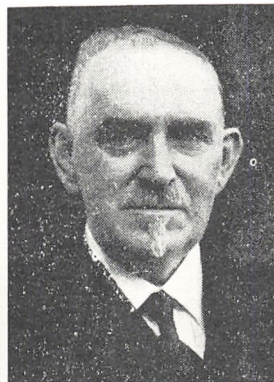
Jens Mortensen

Søren Jensen

Niels Jacobsen

Niels Pedersen

Peder Jensen Beck

Formand to gange

Kancelliråd Søren Jensen, Fensholt, blev hans afløser. Søren Jensen, der var født i Fillerup i 1838, ejede og drev Fensholt Højsgaard fra 1866 til 1903. Han var i en årrække sognerådsformand og amtsrådsmedlem. Han kom til at beklæde formandsposten i to perioder – først fra 1893 til 1896 og senere – i et år – i 1899.

Formand i 1897 var gårdejer Niels Jacobsen, Andkær, som var født i Fillerup Mølle 1843. Han var meget virksom inden for det intermezzo i landboforeningens historie, som betegnedes af »Odder ny landboforening«, der i årene fra 1886 til 1893 var en slags konkurrerende institution til Hads Herreds Landboforening. I 1893 blev splittelsen blandt egnens landmænd bragt til ophør under den form, at Hads Herreds Landboforening fortsatte som egnens eneste landboforening. Niels Jacobsen døde i 1910.

I 1898 var landboforeningens formand en bankdirektør, nemlig Niels Pedersen, der var født i Ondrup i 1860, og som efter at have været drivfjederen ved oprettelsen af Odder Landbobank blev denne banks administrerende direktør.

I det følgende tiår var Peder Jensen Beck, Vesterhaugaard, født i 1851 i Stenderup, landboforeningens formand. Han havde i 1873 overtaget Vesterhaugaard, som han ejede til sin død i 1918. Han drev den som mønstergård og fik samtidig tid til at udrette meget for sin egn. P. Beck sad som formand for landboforeningen i 10 år, hvilket var ret usædvanligt. De fleste af de tidligere formænd havde haft en relativt kort formandstid.

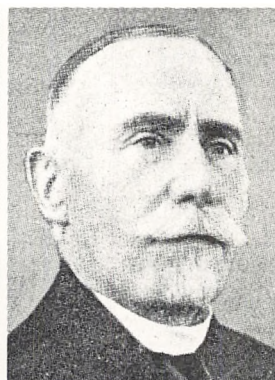
Rekord

P. Becks efterfølger som formand, gårdejer Mikkelt Mikkelsen, Fensholt, kom imidlertid til at sætte rekord. Han sad som landboforeningens formand i ca. 28 år – fra 1910 til 1938 – og han var en berømmelig forhandlingsleder. Han var født i Torrild i 1868 og havde i 1894 overtaget sin svigerfaders gård i Fensholt. Mikkelt Mikkelsen døde i 1945.

To betydelige formænd fik Hads Herreds Landboforening i perioden fra Mikkelt Mikkelsens afgang og til tiden omkring foreningens 100 års jubilæum i 1953, nemlig Krei Bak, Snærildgård, der var formand for landboforeningen fra 1938 og indtil 1945, og Anders Andersen, Knudsminde, der afløste K. Bak i 1946.

Mikkelt Mikkelsen

Krei Bak

Anders Andersen

Krei Bak, der var født 1869 og blev landbrugskandidat i 1898, var oprindeligt lærer ved Malling Landbrugsskole, og før han overtog Snærildgård havde han ejet Starupgaard, Faurgård og en ejendom i Grumstrup. Han overtog Snærildgård i 1927 og afstod den i 1938 i forpagtning til sønnen Kr. Bak. Talrige hverv og mangesidede interesser havde Krei Bak, og han var en meget dygtig landmand. Blandt hans specielle interesser var hesteavl. Krei Bak blev i en for landbruget urolig tid en udmærket formand for landboforeningen, som udnævnte ham til æresmedlem. Han døde i 1950.

Skrev selv jubilæumsbog

Krei Baks afløser på formandsposten, Anders Andersen, som i 1920 havde overtaget ejendommen Knudsminde ved Odder, blev Krei Bak en værdig afløser. Han var landbrugskandidat fra 1905 og virkede i en halv snes år som lærer ved Ødum og Ladelund landbrugsskoler. Inden han flyttede til Knudsminde ved Odder havde han ejet og drevet gården Kristineberg i Viuf mellem Vejle og Kolding. Den solgte han i 1917 for i et par år at virke som frøavlskonsulent i Århus.

Inden for mejeribrug og det landøkonomiske arbejde kom Anders Andersen til at beklæde betydningsfulde hverv. Han var formand for andelsmejeriet »Åholm« i Odder i nogle år, han var medlem af Århus amts mejeriforenings bestyrelse, formand for Østjydsk Kasein-Tørrecentral og medlem af bestyrelsen for Danske Kasein-producenters andels-salgforening. Han var i en årrække formand for landboforeningens ungdomsudvalg og i en lille halv snes år, før han i 1945 valgtes til formand for Hads Herreds Landboforening, medlem af denne forenings bestyrelse. Han var endvidere i en periode formand for Hads herreds sparekasses tilsynsråd.

Ved 100 års jubilæet i 1953 øvede Anders Andersen den bedrift selv at skrive så at sige alle artiklerne til det jubilæumsskrift, der ved denne lejlighed blev udsendt. Han var en meget indsigtfuld formand for landboforeningen indtil sin fratræden i 1955. Anders Andersen døde i 1961. Anders Andersen havde livet igennem været stærkt optaget af åndelige og politiske rørelser, og han havde været formand for såvel Odder Valgmenighed som Odder Højskole, ligesom han havde siddet i Odder sogneråd.

Tre formænd fra 100 års jubilæet og indtil i dag

Med proprietær Arne Sørensen overtagelse af formandskabet i Hads Herreds Landboforening i 1955 er vi fremme ved den periode, da landboforeningens sidste tre formænd har deres virke i så frisk erindring, at det for det store flertal af landmændene i Hads Herreds Landboforenings område vil have selvoplevelsens præg.

Proprietær Arne Sørensen, Lundhoff, der blev Anders Andersens afløser, er en bemærkelsesværdigt dygtig landmand og et udtryk for den logiske regel, der råder inden for dansk landbrug, at de, der bliver leder-skikkelser, ikke blot bliver det i kraft af deres karakteregenskaber, men også som en følge af den magt, de har vist sig at have over egne ting.

Et skaberværk

Arne Sørensen

Arne Sørensen er blandt dansk landbrugs foregangsmænd. Han drev sin meget smukke ejendom, Lundhoff, frem til et mønsterbrug, efter at han i 1934 havde overtaget den i temmelig forsømt tilstand. Her blev der i egentlig forstand af Arne Sørensen og hans nu afdøde hustru, Agathe Sørensen, øvet et skaberværk, og dette i forbindelse med udøverens personlige egenskaber som ubestikkelighed og redelighed, åbenhed og en umiskendelig standssolidaritet fik til følge, at Arne Sørensens ord altid havde betydelig vægt her på denne egn.

Det var uudgæeligt, at anmodningerne om at overtage betydningsfulde poster inden for landbrugets organisationer måtte strømme ind til en landmand af denne karat. Arne Sørensen havde længe, før han blev landboforeningens formand, afløst sin forgænger som formand for andelsmejeriet Åholm i Odder, og han beholdt denne post i flere årtier. Han fik meget betydende hverv inden for dansk mejeribrug, var i en længere periode formand for Århus omegns mejeriforening, næstformand for Foreningen af jyske landboforeninger, i ledelsen for skovejerne m.v., men han har i de senere år afviklet de fleste af disse hverv. Det var i hans tid som formand for Odder Landbobank, at Jyske Bank-fusionen fandt sted, og Arne Sørensen er stadig formand for denne banks lokale afdeling, ligesom han har sæde i bankens bestyrelse.

Mønstergård

I 1968 fik Arne Sørensen og fru Agathe Sørensen overrakt den sølvmedalje, der følger med den usædvanlige hæder at få sin ejendom udpeget som Foreningen af jyske Landboforeningers mønstergård. Denne hæder blev ægteparret til del som følge af det glimrende virke, som begge havde udfoldet på »Lundhoff« gennem årene.

Det kan endelig nævnes, at det var i Arne Sørensens tid som formand for Hads Herreds Landboforening, at sammenslutningen mellem denne forening og Ny Solbjerg landboforening blev fuldbyrdet. Arne Sørensen fylder den 3. juli i år 70 år.

Ved landboforeningens generalforsamling i marts 1969 ønskede Arne Sørensen at fratræde formandsposten, og som hans efterfølger valgtes den da 53 årige gårdejer Erling Holm, Bendixminde. Ligesom Arne Sørensen i sin tid havde været det, var Erling Holm foreningens næstformand, da han overtog formandsposten.

Formand med talenter

Erling Holm overtog for en del år siden – i 1955 – sin smukke fædrene gård Bendixminde i Odder sogn, som han i en årrække drev med meget stor dygtighed, og hans interesse for samfundet og for sit erhverv er hos ham kommet til udtryk ved, at også han har efterkommet anmodninger om at overtage betydningsfulde hverv. Erling Holm har været medlem af Odder sogneråd, han har siddet i bestyrelsen for Odder Andels-svineslagteri, i Odder menighedsråd m.v. Han blev landboforeningen en fortræffelig formand i de fire år, han beklædte posten som formand, og flere vigtige opgaver blev taget op og løst i hans formandstid. Der kom til at stå betydelig respekt omkring Erling Holm for hans indsats inden for det landbrugsfaglige arbejde m.v.

Erling Holm

Sjette generation

Imidlertid ønskede Erling Holm kun at beklæde formandshvervet i et kort åremål, og han var kun gået ind på at ville forvalte opgaven en tid. Han fratrådte ved generalforsamlingen i marts 1973 efter fire års formandskab, og formentlig har en af hans bevæggrunde været ønsket om at få tid til at dyrke sin dybe interesse for historie. Han har på dette område vundet betydelig indsigt, hvad blandt andet en historisk artikel i dette skrift bærer vidne om. I øvrigt er Erling Holm et menneske med adskillige talenter. Landboforeningens medlemmer kender alle hans evner som oplæser og for at yde en virkelig fornøjelig underholdning. Erling Holm har på denne vis hyppigt medvirket til festers og sammenkomsters succes. Erling Holm er 62 år.

Hads Herreds Landboforenings seneste formand, gårdejer Tage Jensen, Mosballegård, der valgtes i marts 1973, er sjette generation på Mosballegård, der har været i slægtens eje i snart 200 år – i alt fald siden 1790, da Tage Jensens tipoldefar fik skøde på ejendommen. Efter at have forpagtet Mosballegård af faderen i fem år overtog Tage Jensen slægtsgården i 1954, og han har bevaret slægtstraditionerne på stedet. Tage Jensen og hans hustru, Maren Jensen, har et meget veldrevet landbrug, der i 1963 havde til følge, at ægteparret af Hads Herreds Landboforening blev hædret med statskonsulent S. Sørensens legat.

Fra de helt unge år har Tage Jensen været med i det faglige organisationsarbejde. Allerede i 1952 indvalgtes han i bestyrelsen for Odderegens landboudom, blev senere formand og i nogle år formand for Århus amts landboudom, ligesom han blev formand for Århus amts ungdomsnævns landbrugsfaglige udvalg.

Tage Jensen var formand for Ny Solbjerg landboforening, da denne for nogle år siden blev sammenlagt med Hads Herreds Landboforening. Inden han udpegedes til formand for Hads Herreds Landboforening havde han i en del år været formand for maskin- og bygningsudvalget, og han var ligesom sine forgængere næstformand i landboforeningen, da han valgtes til formand. Han er formand for Andelsbankens lokale afdeling, medlem af skatterådet m.v., og gennem 11 år var han formand for Venstre i Odderkredsen, senere efter sammenlægningen for Venstre i Skanderborgkredsen. I flere perioder før kommunesammenlægningen var han medlem af det daværende Astrup-Tulstrup-Hvilsted sogneråd og senere Solbjerg sogneråd, hvor han sad til gennemførelsen af kommunalreformen i 1970, da Solbjerg blev lagt til Århus kommune.

Tage Jensen

Mange livskraftige skud

på foreningens stamme gennem årene

Hads Herreds Landboforening har gennem sit 125 år lange virke hyppigt optrådt i rollen ikke blot som udklækningssted for frugtbare ideer, men også som det forum, der evnede at føre ideerne ud i livet til gavn for by og egn.

Adskillige af de virksomheder, der gennem årene viste sig at have levskraft, og som på mange områder blev væsentlige for lokalsamfundet, skylder Hads Herreds Landboforening deres tilblivelse.

Det gælder ikke mindst på det økonomiske område. Såvel Hads herreds Spare- og Lånekasse, nu Sparekassen Midtjylland SDS i Odder, som Odder Landbobank, nu Jyske Bank, er eksempelvis børn af Hads Herreds Landboforening. Det samme gælder så betydningsfulde virksomheder som mejeri, slagteri m.v.

Sparekassen oprettes

Allerede i 1862 og kun ni år efter foreningens stiftelse oprettedes Hads herreds Spare- og Lånekasse på Hads Herreds Landboforenings – eller som den dengang hed: Det landøkonomiske Selskabs – initiativ med det

Sparekassen Midtjylland
SDS, Odder

hovedformål »at fremme landbostandens, den ubemidlede, mindre avlsbrugers og den tjenende klasses vel«. Det hed for øvrigt yderligere i formålsparagraffen, at »skønt det står enhver frit for at gøre indskud i kassen, vil udlån i almindelighed ikkun ske til bønder og mindre avlsbrugere, fortrinsvis i Hads herred, dog at udlån også kan tilstås udenfor denne kreds.«

Sparekassens nære tilknytning til Hads Herreds Landboforening understreges blandt andet af den bestemmelse ved sparekassens oprettelse, hvori det fastslås, at alle valg til kassens ledelse skulle foregå på en generalforsamling i »Det landøkonomiske selskab for den søndre deel af Århus Amt«.

Den betydning, som sparekassen fik for denne egn, kræver ikke nærmere uddybning. Sparekassen begyndte under meget beskedne lokale forhold, men voksede støt, så den flere gange måtte flytte til rummeligere lokaler, indtil den i 1928 fandt blivende sted på Banegårdsplads i Odder – først i det statelige hus på hjørnet af Holsteinsgade, senere i den helt nye og moderne sparekassebygning på hjørnet af Rosensgade og Banegårdsplads.

Østjyllands første andelsmejeri

Det næste skud på Hads Herreds Landboforenings stamme blev andelsmejeriet »Åholm« i Odder, der blev bygget i 1884. Her optrådte landboforeningen i ikke ringe grad som banebryder, eftersom »Åholm« blev det første andelsmejeri, der blev bygget i Østjylland.

Mejeribrugets rige udvikling her på Odderegnet er for de følgende års vedkommende behandlet andetsteds i dette skrift. Det er værd at notere, at landboforeningens tilknytning til og betydning for egnens mejerier understreges af, at det fra starten var mænd, der også udfoldede et initiativrigt virke inden for landboforeningen, som sad i den folkevalgte ledelse for andelsmejerierne.

»Venstrebønder-svin« og andre svin

Danmarks første andelsslagteri, Horsens Andelsslagteri, begyndte sin virksomhed i 1887, og allerede det følgende år blev tanken om at bygge et andelsslagteri i Odder taget op af Hads Herreds Landboforening. En kreds af egnens kendte landmænd fik sæde i et udvalg, der kunne indkalde til stiftende generalforsamling den 17. marts 1888.

Der skulle imidlertid komme til at gå nogen tid, før planen kunne realiseres. Under forberedelsen af slagteriets oprettelse opstod der visse politiske brydninger, som forsinkede sagen. Det var i øvrigt i forbindelse hermed, at en indsender i højrebladet »Odder Avis« brugte følgende berømmelige vendinger:

»Nok er det, disse folkeførere har drevet det så vidt, at de har kunnet få bønderne til at tro, at et svineslagteri var bedst tjent med bøndersvin alene og det venstrebøndersvin oven i købet.«

Odder Andels Svineslagteri kunne påbegynde driften som det syvende andelsslagteri i Danmark. Hvis man lagde datoen for den stiftende generalforsamling til grund, ville slagteriet have kunnet betegne sig som det andet andelsslagteri i Danmark.

Det fortæller lidt om prisudviklingen fra slagteriets start og indtil nu, at der ved begyndelsen betaltes følgende efter levende vægt: Svin mellem 160 og 200 pund levende vægt 26 øre pr. pund, og svin over 200 pund 25 øre pr. pund. Først i 1890 gik man over til at afregne efter slagtet vægt.

Foderstof-foreningen

Allerede i 1882 oprettedes på landboforeningens initiativ en foderstof-forening, som kom til at virke i nogle år. Den overgik imidlertid ved mejeriernes fremkomst til mindre indkøbskredse, der særlig fik til formål at sikre, at mejeriinteressenterne fulgte påbudene om at fodre med de rigtige stoffer. I 1886 blev sagen på ny taget frem, og der oprettedes en foderstofforening, hvorefter landboforeningen – som det hedder i protokollen – »må anse sit hverv denne sag betræffende for endt.« Foderstofforeningen virkede som selvstændig institution, indtil Jydsk Andels-Foderstofforretning blev dannet, og de fleste medlemmer gik over i denne med oprettelse af lokalforeninger.

I 1899 sluttede foreningerne i Gylling, Saxild, Odder og Torrild sig imidlertid sammen om opførelsen af et pakhus i Odder, og flere lokalforeninger kom til. Dette resulterede i »Hads Herreds Pakhusforening«, nu Odder Grovvare-center.

Landbobanken oprettes

Også Odder Landbobank, nu Jyske Bank, er et af Hads Herreds Landboforenings »gode børn«. Det var landboforeningen, som var indbyder til et møde den 10. oktober 1898, i hvilket deltog bestyrelserne for Odder Håndværkerforening, Odder Handelsforening og Hads Herreds Landboforening samt direktionen for Hads Herreds Spare- og Lånekas-

Jyske Bank, Odder

se. Programmet for mødet var: »Oprettelse af en bank eller en bankvirksomhed i forbindelse med Hads Herreds Spare- og Lånekasse«. Senere tog den tanke form, at der skulle oprettes en selvstændig bank, og på et møde i Hads Herreds Landboforening den 6. februar 1905 blev følgende emne sat under debat: »Bør der oprettes en bank for Odder og omegn?«

Tanken fik tilslutning, og der blev nedsat et udvalg til at virkeliggøre planerne. Af udvalgets 8 medlemmer var de fem fra landboforeningen, to fra håndværkerforeningen og ét fra handelsforeningen. De to sidstnævnte foreninger var med for at give den kommende bank så bred folkelig basis som muligt. Aktiekapitalen på 70.000 kr. blev tegnet af 332 aktionærer i Odder og på Oddereggen.

Hads herreds Landboforening har gennem årene haft nøje kontakt med Odder Landbobank, der indledte sin virksomhed i maj 1906 i lejede lokaler i Rosensgade, og som det vil vides, viste banken sig at være særdeles levedygtig. I 1914 købte Odder Landbobank to ejendomme i Rosensgade og opførte bankbygning, hvor landboforeningen gennem mange år havde lokaler. Senere opførte landbobanken den nuværende bankbygning i Rosensgade nær Torvet.

»Østjylland«

Spørgsmålet om at få anlagt et elektricitetsværk for Odder og Oddereggen blev også rejst på et bestyrelsesmøde i Hads Herreds Landboforening. Det skete i december 1912, og efter at et udvalg havde arbejdet med planerne og man var blevet enig om at virke for oprettelsen af et højspændingsværk, blev der udarbejdet udkast til tegningslister. Den 30. april 1912 kunne der holdes stiftende generalforsamling.

Dette blev begyndelsen til elektricitetsselskabet »Østjylland«. Samtidig med, at Hads Herreds Landboforening virkede for oprettelsen af et elværk, var der lignende bestræbelser i gang i naboområderne i Tranbjerg og Hørning-Stilling, og man enedes om at oprette et fælles elværk »Østjylland«. Sammen med Odder by og Boulstrup elektricitetsselskab besluttede man at bygge fælles kraftstation i Odder. Der kom strøm i ledningerne ved juletid 1914, og siden har »Østjylland« og Fælleskraftstationen sikret strømforsyningen i et stort østjysk område.

Auktionerne i Odder – og Ø.L.A.

Landboauktionerne drøftedes første gang i Hads Herreds Landboforening ved et diskussionsmøde i januar 1907 foranlediget af, at en forpagter på en af Odderegns store gårde gennem nogen tid havde solgt sine smågrise ved offentlig auktion næsten hver uge, og derved var kommet til at betale høje salærer, ligesom kredittiden var for kort. Man mente, at man kunne klare den slags billigere ved at benytte foreningsretten til at sælge for og til landboforeningens medlemmer.

Igen trådte et udvalg nedsat af landboforeningen i funktion, og sidst i marts 1907 blev den første auktion holdt på pladsen ved hotel Phønix i Nørregade i Odder.

Senere – i 1916 – købte landboforeningen det 12.000 kvadratalen store areal i Odder, der igennem mange år tjente som auktionsplads.

Auktionerne kom ind i en hurtig udvikling, og de bidrog gennem årtier til en stærk stigning i landboforeningens medlemstal og gav i øvrigt et temmelig stort overskud, som kom landboforeningens virksomhed i øvrigt til gode.

De opgaver, der var knyttet til auktionerne i Odder, er jo nu overtaget af Ø.L.A. i Skanderborg, der stiftedes i maj 1963 af østjyske landboforeninger under Hads Herreds Landboforenings medvirken. Denne forenings daværende formand, Arne Sørensen, Lundhoff, var med i det første arbejdsudvalg og i Ø.L.A.s første bestyrelse. Den første auktion på Ø.L.A. fandt sted den 29. november 1963.

Tiden løb fra sygesikringen

Mellem de initiativer, der er udsprunget fra Hads Herreds Landboforening, måtte der selvsagt være nogle, som – hvor nyttigt initiativet end har været fra starten – har måttet se tiden løbe fra sig.

Det gælder f. eks. Hads Herreds Landboforenings sygesikring, der stiftedes i 1904 og begyndte sin virksomhed i januar 1905. Den virkede med god tilslutning i en årrække, men blev efterhånden overflødiggjort af lovgivningen i 1930'erne, der havde til følge, at adskilligt flere end forhen kunne blive medlem af en almindelig sygekasse.

Man kan i den foreliggende forbindelse også nævne Odder Andelstørreri, der stiftedes i marts 1942 til fremstilling af kaffesurrogat. Der blev bygget fabrik ved Kildegade i Odder, og i krigsårene var Odder Andelstørreri en god forretning. Men efterhånden kneb det med afsætningen, og andelsselskabet blev opløst og fabrikken solgt i 1949.

Odderegns Hør dyrkerforening

I 1941 var der stor interesse for at oparbejde en avl af spindhør i Hads herred. Efter et møde i landboforeningen i februar 1941 blev der truffet aftale om hør dyrkning på kontrakt til fabrikken »Linum« i Viby.

Hørvending

Den 10. marts 1941 stiftedes Odderegns Hør dyrkerforening med gårdejer Anton Holm, Bendixminde, som første formand.

Foreningen havde først og fremmest til opgave at indkøbe ruskemaskiner og foretage maskinruskning for medlemmerne. Det blev hermed muligt at dyrke langt større hørarealer, end det var overkommeligt ved håndruskning.

Man indledte med at købe hestetrukne maskiner, der bandt hørren samtidig med ruskningen. Disse maskiner blev ret hurtigt udskiftet med traktor-ruskemaskiner, der lagde hørren på skår for at opnå den bedste vejring. I en årrække havde foreningen fire af disse ruskemaskiner. Efterhånden blev også anskaffet vendemaskiner og pick-up-maskiner og i 1967 en halmpresser specielt udstyret til opbinding af spindhør.

Andre tavematerialer, især kunstprodukter, samt statssubsidier til hør dyrkning i andre lande, udkonkurrerede efterhånden helt den danske hørproduktion. Særlig gunstige forhold for hør dyrkning i Hads herred betød dog, at dette område sammen med Kolding-egnen blev de sidste leverandører til danske hørfabrikker.

Indtil 1956 foregik hørleveringen til Linum i Viby. I årene 1957 og 1958 blev der leveret til Dansk Lin- og Cellulosefabrik i Grenå og i den sidste periode fra 1959 til 1969 til Kolding Hørfabrik. Denne fabrik indstillede virksomheden pr. 1. januar 1970. Forhandlinger om at opretholde skatteriet endte resultatløst, og der blev ingen hør dyrkning i 1970.

Hør dyrkerforeningen realiserede efterhånden sine aktiver, og ved en afsluttende generalforsamling den 10. marts 1971 – på 30 års dagen for foreningens stiftende generalforsamling – kunne Odderegns Hør dyrkerforening ophæves og beslutning tages om de resterende midlers udlodning til medlemmerne; et mindre restbeløb blev overført til Hads Herreds Landboforenings Dispositionsfond.

Når afsnittet om Odderegns Hør dyrkerforening er medtaget i artiklen »Mange livskraftige skud«, selv om foreningen på nuværende tidspunkt er ophørt at eksistere, skyldes det blandt andet, at foreningen virkede, til dens opgaver var løst, samt at den i hele perioden fungerede særdeles sundt og velorganiseret. Hør dyrkerforeningen havde i alle årene nær tilknytning til Hads Herreds Landboforening, hvis planteavl-konsulent gennem hele perioden var foreningens sekretær og kasserer. Odderegns Hør dyrkerforening havde i sin periode 6 formænd: 1941-54 Anton Holm, Bendixminde; 1954-62 Erling Holm, Bendixminde; 1962-65 Svend Hesselbjerg, Oldrup; 1965-67 Albert Jensen, Gosmer; 1967-69 Kaj Baden Sørensen, Askgaard; og 1969-71 Erik Petersen, Bjergerhougård.

Arne Sørensen

Af Arne Sørensen

Udviklingen inden for mejeribruget

De 25 år, der er forløbet, siden der sidst blev skrevet historie ved Hads Herreds Landboforenings 100 års jubilæum, har på så at sige alle områder inden for mejeribruget været præget af en revolutionerende udvikling og forandring af det mønster, man tidligere har kendt, da udviklingen foregik i et mere roligt tempo.

Det gør sig gældende på alle områder såvel arbejdsmæssigt som teknisk og såvel på mejeriet som ude på gården.

Den tekniske udvikling

Fra starten af mejerierne i firs'erne og op gennem tiden er der investeret kolossalt store beløb i at holde mejerierne i takt med den udvikling, der er sket maskin- og bygningsmæssigt. Først i trediverne blev mange mejerier nedrevet og ombygget efter nogenlunde samme model: Kønne røde murstensbygninger, som senere har fået mange tilbygninger, efter at den store produktion af ost satte ind, og da elektrificeringen slog rigtigt igennem i fyrterne med indførelsen af trykknapsystemet. Dette medførte også en udskiftning af maskiner, da hver maskine fik sin egen motor, og driften blev betydeligt forenklet. Hertil kom også tankvognsafhentning af mælken på gårdene, installering af elkølere på hver ejendom samt dette, at der i den seneste tid på mange mejerier er installeret kontinuerlige oste- og smørmaskiner i én arbejdsgang.

Der er gennem tiderne investeret kæmpesummer, som mælkeproduktionen har skullet betale, før afregningen kunne ske til leverandørerne. Mælkeproducenterne har imidlertid altid været villige til at ofre på de fremskridt, der hele tiden fandt sted og stillede krav til forbedring af produktionen.

Forslag om strukturændring

Sidst i 50'erne blev der af Fællesorganisationen nedsat et planlægningsudvalg, der skulle komme med forslag til en rationalisering inden for mejerierne egnsvis, og hvor man syntes, det kunne være betimeligt produktionsmæssigt. Der blev også holdt sådanne møder her på egnen. Man kan ikke sige, at det i første omgang mødte megen forståelse. Måske nok for andres mejeri, men ikke for ens eget. Det her med den rygende mejeriskorsten ville man ikke undvære i landsbysamfundets midte.

I forbindelse med dette udvalg opstod så forslaget om oprettelse af mejeriselskabet Danmark, der i sidste instans skulle samle alle danske mejerier under ét selskab.

Mejeriselskabet Danmark

Denne tanke mødte ikke mindre modstand, men mejeriselskabet Danmark blev alligevel startet i 1970 med en mælkemængde på ca. 500 millioner kg mælk og 11.000 leverandører og har nu en mælkemængde på 8-900 millioner kg mælk og 8-9000 leverandører, som klart viser tendensen: Større besætninger hos dem, der går ind for kohold.

Der er navnlig tilslutning i Vest- og Sydjylland, men selskabet har nu bredt sig over det meste af Jylland, hvorimod øerne har deres egne mejeriselskaber. Mejeriselskabet Danmark har gennem tiden opkøbt flere ret store private virksomheder, så selskabet dækker så at sige alle produktioner inden for mejeribrug og kan betegnes som meget betydningsfuldt. Selv om der har været visse dønninger i opvæksten, synes selskabet nu at ligge i faste rammer og får stadig tilslutning fra betydelige virksomheder.

Kjældsdam og Åholm

Her på egnen er der nu kun to mejerivirksomheder tilbage: Kjældsdam og Åholm, som på frivillig basis har samlet den mælkemængde, der er til rådighed på denne egn. De to mejerier er nogenlunde lige store med hver omkring 15 millioner kg indvejet mælk.

For 25 år siden

Oprindeligt var der følgende mejerier i oplandet til Odder: Alrø (privat), Assedrup (a/m), Bækkelund Oldrup (a/m), Gjesing Skovly (a/m), Kjærholm Falling (a/m, senere privat), Nederholm Torrild (a/m, senere privat), Rodstensejes mejeri (privat), Snærrildgårdens mejeri (privat), Ny Solbjerg (a/m) og Balskilde (a/m) samt Enghauge Grumstrup (a/m) og Voervadsbro (a/m), som blev købt af Kjældsdam.

Konsummælkshandelen i Odder by blev varetaget af tre mejerier: Snærrildgårds mejeri, Rodstensejes mejeri og Åholm mejeri. Dette var meget urationelt, da mælkekuskene kørte ind imellem hinanden, og hvis kunderne flyttede til en anden del af byen, flyttede mælkekuskene gerne med. Følgen var, at de i visse gader kun havde enkelte kunder, så konkurrencen var uøkonomisk for mejerierne.

De første sammenslutninger

Snærrildgårds mejeri og Rodstenseje mejeri fik en aftale om sammenslutning, og Snærrildgårds mejeris ejer, Alfred Rasmussen, forpagtede og drev de sammensluttede mejerier fra Rodstensejes mejeri. Det forsøgte at få en rationalisering af handelen med mælkeprodukter i stand gennem Odder kommune, men det lykkedes ikke at få en overenskomst med kommunen på dette tidspunkt.

Da direktør A. W. Nielsen købte Rodstenseje, var han villig til at sælge sit mejeri til Åholm, og i 1963 købte Åholm Rodstenseje mejeri og blev da ene om mælkehandelen i Odder by og omegn og fik koncession på denne.

Den første lille fusion inden for området fandt sted i 1947, da 23 interessenter fra Assedrup mejeri indmeldte sig i a/m Åholm.

Der var enkelte tilmeldinger fra egnen til Åholm, men alligevel gik der mere end 10 år, inden der blev tale om nedlæggelse af et mejeri. Det

blev Randlev andelsmejeri, der i 1958 gik ind med 43 interessenter. Enkelte meldte sig til Kjældsdam mejeri.

Alrø mejeri blev købt af mejeriejer E. Overgaard Christensen, som senere overtog Kærholm mejeri i Falling og flyttede produktionen til Kærholm. Nederholms leverandører fik aftale med Overgaard Christensen, og Kjældsdam har senere overtaget dette mejeris mælkeleverandører.

Sammenlægningsperioden

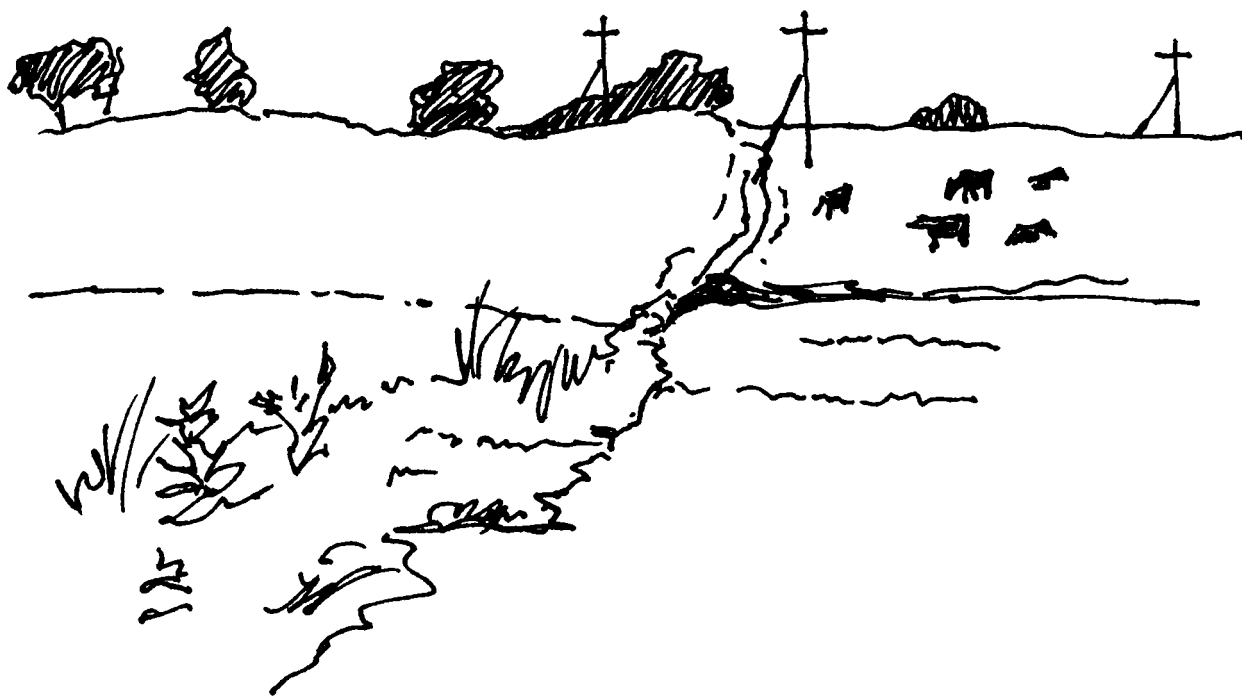
Fra 1967 og fremover skete der på grund af omkostningsstigninger og fald i mælkeleverancerne mange sammenslutninger af mejerier landet over, og det var også tilfældet her på Odderegnet. I 1967 blev Ny Solbjerg mejeri, i 1968 Gylling mejeri, Boulstrup og Enghauge Grumstrup og i 1969 Gjesing-Skovly mejerier sammenlagt med Åholm i Odder. Derved blev mange mejeribygninger og anlæg sat ud af drift, men det lykkedes at afhænde dem til andre formål og produktioner. Gjesing-Skovly drives i dag som ostemejeri på privat basis.

Det kan siges, at det hele fik en fornuftig løsning her på egnen. Men der blev nedlagt selvstændige arbejdspladser, og det var ingen behagelig situation for de mejeribestyrere, der måtte se afslutningen på deres indsats i mejeribrugget og måtte fratræde en livsstilling, de på bedste måde havde viet hele deres kunnen og arbejdskraft. Den erstatning, de fik ved afgang, kunne ikke råde bod på savnet af det rent menneskelige forhold, de havde til deres arbejde. Men man mødte kun forståelse for den måde, det hele kom til at forløbe på.

Hvordan den videre udvikling vil forme sig inden for mejeribruget, er det vanskeligt at se – i alt fald ret langt ind i fremtiden, og især, når man på én gang opfordrer til større animalsk produktion og samtidig giver tilskud til udsættelse af malkekvæg.

Tendensen er imidlertid i dag, at der bliver bygget større løsdriftstalde også her på egnen. Så hvis køerne forsvinder i de mindre brug, kunne det til gengæld se ud til, at de, der vil og muligvis helst skal holde kvæg, forøges tilsvarende eller måske mere i antal.

Udviklingen inden for mejeribruget har været præget af, at alt skulle være større, ja næsten samles i én enhed. Der er ingen tvivl om, at de mindste enheder har haft gavn af samling i større virksomheder inden for mejeribruget for fuldt ud at følge den tekniske og arbejdsmæssige fordel op hermed, men det vil sikkert også vise sig fremover, at de mellemstore virksomheder også vil have deres berettigelse styrings- og produktionsmæssigt og med størst indflydelse af de folkevalgte.

Kvægbruget

Asger Bredkjær

Vilkår

Der skal her gøres et forsøg på at give et tilbageblik over kvægbrugets vilkår i bred almindelighed og dets betingelser og status inden for Hads Herreds Landboforenings område i særdeleshed gennem det sidste kvarter århundrede, perioden 1953-1978.

Inden for denne periode ligger den antalsmæssige kulmination i halvtredserne, ventetiden i tredserne med skuffelsen over, at det ikke lykkedes Danmark at komme med i EF i 1963, forventningerne til halvfjerdserne og tilslutningen til de europæiske fællesskaber i 1972. Hvad der fulgte efter, og hvad der vil komme af former for kvægbrug, vil endvidere blive berørt.

I det landøkonomiske arbejde har kvægsektoren været stærkt opdelt. Dette var nok indadtil tænkt som en styrke, men det må siges i stedet at være en svaghed. De mange racer, vi nu ser, taler et tydeligt sprog. Den teknologiske udvikling, der fulgte efter den anden verdenskrig, berørte også landbruget stærkt. Det har været og er fremdeles svært at tilpasse visse naturgivne ting i kvægbrug i en mordene, dynamisk tid. Mekaniseringen medførte straks, at der blev brug for mindre menneskelig arbejdskraft, og arbejdet med kreaturpasning blev en mere bunden opgave.

Hjemmemarkedsordninger

Kvægbrugets indtjeningssevne blev belastet med subsidieordninger i de lande, vi eksporterede til, og dette førte herhjemme til hjemmemarkedsordninger, der var politisk opbyggede og havde baggrund i forventningen om et EF-medlemskab omkring 1960. Ordningerne gik ganske enkelt ud på, at man lod forbrugerne betale en større pris for de landbrugsvarer – ca. en tredjedel – der blev brugt på hjemmemarkedet, for derved at kunne forhøje den samlede producentpris på hele produktionen. Man havde næppe på det tidspunkt regnet med, at det, der blev gennemført, skulle virke helt frem til begyndelsen af 1973, da vort EF-medlemskab begyndte at virke.

Told

Nævnes bør fra slutningen af denne periode en stærkt belastende told for at få vore varer solgt i alt fald inden for EF. Kvægbruget søgte dengang som nu at tilpasse sig på forskellig vis. Det drejede sig om udvidelse af koantallet pr. besætning, forenkling af fodring på mark og i stald, installation af rørmalknings- og udmugningsanlæg og meget andet. Nyt kostaldbyggeri var af beskedent omfang, og over for dette valgte nogle

ganske simpelt at sætte kreaturerne ud. Dette må nok siges at gælde Hads Herreds Landboforenings område, hvor god kornjord findes. Det er klart, at hele den udvikling, der her omtales, har haft virkninger på adskillige områder, blandt andet inden for forædlingsindustrien, i det landøkonomiske arbejde m.m.

Følgende tabeller viser Danmarks andel i produktionen af smør, ost og oksekød samt udviklingstendenser i mælkeproduktionen:

Danmarks produktion i % af

	Verdens	E.F.s
Smør	1,7	5,6
Ost	1,0	3,5
Oksekød	0,3	2,0

Produktionen af mælk i millioner tons

År:	48/52	61/65	1970	1976	Stign. i %
Verden	227,1	324,4	364,9	392,8	42
E.F. i alt	60,3	86,1	91,3	94,5	57
Holland	5,4	7,1	8,2	10,6	96
Danmark	4,9	5,3	4,5	4,9	0

Heroverfor står følgende antal malkekøer i Danmark:

År	Antal i tusinder
1949	1.535
1962	1.463
1975	1.094
1976	1.083

Tallene for de nævnte åremål viser kort fortalt en uændret produktion af komælk i Danmark på 4,9 millioner tons med et antal malkekøer, der er 452.000 eller ca. 33% færre.

Omkring 1970 gjorde der sig blandt kvægbrugere en vis form for ny optimisme og forventning gældende. Det var forventningen til EF-medlemskab med en forsigtig vurdering af, hvad dette kunne komme til at

indebære. Dette satte sit præg på aktiviteterne inden for de landøkonomiske foreninger i bred almindelighed med oplysningsarbejde om EF. Hads Herreds Landboforening var ingen undtagelse på dette område. Der var mange spørgsmål – politiske, juridiske, tekniske og rent praktiske – at klare op. Sideløbende med alt dette blev der kørt en stærk og hård kampagne mod EF, som næppe nu, da vi skriver 1978, er helt forstummet.

Forventning til EF

Afstemmingsresultatet den 2. oktober 1972 var klart for en dansk tilslutning til EF. Hvis det modsatte var blevet tilfældet, ville følgerne for landbruget, ja for hele det danske samfund, være blevet helt uoverskuelige. Det var helt klart – og med rette – at med dansk indtræden i EF skulle hjemmemarkedsordningerne bortfalde. Overgangstiden fik ikke større praktisk betydning, idet priserne lå på linje med priserne i EF for kvægsektoren taget som helhed og navnlig for oksekødets vedkommende.

Betydning af EF-medlemskab

Tiden efter 1972 indtil nu gav selvsagt straks større stabilitet – noget, der er af stor betydning navnlig i kvægbrug. Linjen, der før er omtalt, med samme produktion i kg komælk og fortsat reduktion af malkekøer, blev fastholdt. Oksekødet har dog haft en stigende tendens.

Den produktionsstigning, der – især nok uden for landbrugskredse – var ventet, udeblev. Nettoprovenuet – de penge, som landbruget skaffer hjem til landets fælles kasse – blev sikret og å jourført hen ad vejen om end ikke helt i takt med inflationen, således at de to tredjedele i værdi kunne afleveres, mens én tredjedel medgik til produktionen.

Ingen kvægbruger har vel troet, at alle hans problemer ville blive løst for ham i 1972. Tilbage stod fortsat foreteelser som harmoni i bedriften – og vejret.

Det første kan nok volde vanskeligheder i et kvægbrug med et samfund med kortere arbejdstid, længere ferier m.v. – ret væsentlige ting med en tiltagende tendens.

Fremtiden

Udviklingen i vort tidsafsnit med mindre manuelt arbejde skal naturligvis fastholdes og fortsatte, men bundetheden i et kvægbrug er nok det, der tynger mest. Der er tale om morgen- og aftenarbejde i stalden på alle årets 365 dage, indbefattet lørdage og søndage.

Hvad angår vejret, har vi i 1975 og 1976 set, at dette også kan belaste et kvægbrug alvorligt. Der er eksempler på, at dette i direkte udgift på årsbasis har betydet 3000 kr. pr. ko. Dette er dog næppe forekommet inden for Hads Herreds Landboforenings naturlige område.

Til slut nogle ord om, hvad vi vil få at se af former for kvægbrug i årene op mod år 2000. De 4,9 millioner tons mælk af verdensproduktionen vil nok blive fastholdt. Vi vil se større, effektive kvægbrug med køer på stald hele året. Målet for Hads Herreds Landboforenings kvægavlsudvalgs studietur i 1977 gav her nogle udmærkede eksempler. På demon-

strationsbruget Tranemosevej 6, Viborg, så man bindestald med riste, udfodring fra universalvogn og rørmalkning, og dette brug er godt indkørt. Hvad der fra nu af kælver, har f.eks. på intet tidspunkt været ude af systemet.

Det andet mål var Nørbæk Hougaard pr. Fårup med nybygget løsdrifts-stald efter brand i 1975. Resultatet var 3 kg mælk pr. ko mere pr. dag og en bedre udnyttelse af de arealer, kreaturholdet beslaglagde af marken.

Århus-Odderegnens
Kontrolforening 1975-76

BESÆTNINGER INDDELT EFTER STØRRELSE

Antal køer	% af besætn.	samtlige køer	gennemsnitsydelse pr. ko		
			mælk	% fedt	smørf.
0- 10	10	3	4722	4,51	213
11- 15	14	6	4766	4,56	218
16- 25	30	21	4927	4,30	212
26- 35	21	21	5082	4,39	223
36- 50	14	21	5204	4,23	220
51-100	10	22	5341	4,46	238
over 100	1	6	5989	4,04	242

Tabellens tal viser tydeligt, at det er de store besætninger, der yder mest mælk.

Det nuværende kvægavlsudvalg: Asger Bredkjær, Bredkjær (formand); Bonne Rasmussen, Nymarken; Knud Petersen, Faugård; Søren Sørensen, Dyingby; og Poul Fogh, Halling.

M. P. Svendsen

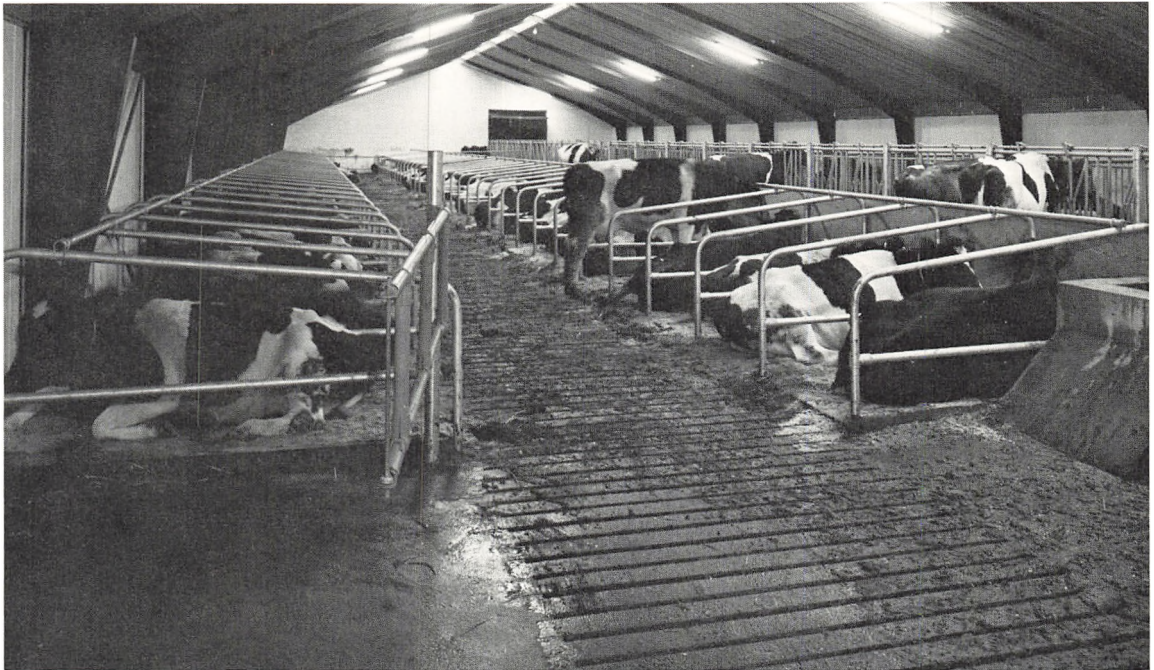
DET FAGLIGE ARBEJDE

Oprindeligt sorterede det samlede husdyrbrugsarbejde direkte under landboforeningerne, således også i Hads Herreds Landboforening, og arbejdet varetoges af et husdyrbrugsudvalg og en konsulent, som sammen med andre udvalg skulle varetage også de øvrige grene af det landbrugsfaglige arbejde.

Efterhånden blev der oprettet kvægavlsforeninger og kontrolforeninger omfattende mindre lokale områder, ofte sogne eller kommuner. Disse foreninger blev så organiseret i et samarbejde under landboforeningerne og med betegnelsen Fællesledelser af Kvægavls- og Kontrolforeninger. En sådan fællesledelse virkede under Hads Herreds Landboforening fra 1930 til 1947.

H. H. Kvægavlsforening oprettes

I perioden 1935-1940 blev den kunstige sædoverføring indført i kvægavlen. Det førte med sig, at der nu oprettedes kvægavlsforeninger omfattende større områder. Disse større kvægavlsforeninger kom til at virke mere selvstændigt og mere uafhængigt af landboforeningerne end de oprindelige kvægavlsforeninger, hvilket medførte, at en del af det samlede kvægavlsarbejde overtoges af kvægavlsforeningerne, efterhånden som nye arbejdsopgaver blev taget i anvendelse.

Moderne løsdriftstald

Under navnet Hads Herreds Kvægavlsforening med kunstig sædovertføring, blev i 1938 oprettet en sådan forening på Oddereggen, og denne forening fik hurtigt så stor tilslutning, at de oprindelige små kvægavlsforeninger kunne opløses.

Ved krigens afslutning i 1945 gennemførtes den ændring, at der under Landboforeningens Husdyrbrugsudvalg blev ansat en speciel husdyrbrugskonsulent, som tillige skulle være konsulent og sekretær for Hads Herreds Kvægavlsforening og den under landboforeningen sorterende Fællesledelse af Kvægavls- og Kontrolforeninger. Som husdyrbrugskonsulent blev pr. 1. oktober 1945 ansat landbrugskandidat M. P. Svendsen.

Århus Amts Fællesledelse oprettes

Med den kunstige sædovertføring skete der en stærk koncentrering af kvægavlsarbejdet. De hidtidige avlsforanstaltninger måtte tages op til revision og nye tages i anvendelse. Samtidig begyndte tendensen til specialisering i kvægbruget (færre men større besætninger) at gøre sig gældende. Man indså derfor, at det kunne blive nødvendigt at organisere kvægbrugsarbejdet i endnu større områder, og da der i 1947 skulle skiftes konsulent i Århuskredsens Fællesledelse af Kvægavls- og Kontrolforeninger, som indtil 1930 også havde omfattet Hads Herreds Landboforening og som fortsat samarbejdede med det daværende Århus Amts øvrige landboforeninger, Århus, Solbjerg og Høver Landboforeninger, enedes man om under de 4 landboforeninger at genoprette en fællesledelse af kvægavls- og kontrolforeninger omfattende det daværende Århus Amt. Resultatet blev, at der pr. 1. oktober 1947 blev oprettet en så-

dan fællesledelse under navnet Århus Amts Fællesledelse af Kvægavls- og Kontrolforeninger, som på grund af den beskrevne udvikling på kvægavlens område kom til at virke lidt mere uafhængig af landboforeningerne, end det egentlig var planlagt; en tendens, som i disse år var ret almindelig landet over.

For Hads Herreds Landboforening og for den efterfølgende udvikling var denne organisationsform i øvrigt en god løsning. Det blev aftalt, at husdyrbrugskonsulenten skulle have en fast ugentlig kontordag på landboforeningens kontor i Odder, ligesom konsulentens fortsat skulle virke som sekretær for Hads Herreds Kvægavlsforening. For amtets kvægbrug som helhed var det en stor fordel, at man i det større område langt bedre kunne tilpasse og gennemføre de foranstaltninger, som de gennemgribende ændringer i kvægbrugets struktur i de følgende år krævede.

Landboforeningens kvægbrugsarbejde blev derefter i nogen grad af koordinerende art, eftersom en væsentlig del af de fælles opgaver blev løst af kvægavlsforeningen og andre af fællesledelsen. Det blev således en hovedopgave for landboforeningen at medvirke til den organisationsform, som på bedst mulig måde kunne tilgodese det samlede kvægbrugsarbejde.

Landboforeningens opgaver

Af de opgaver, som blev varetaget direkte af landboforeningen, var: Almindelig konsulentvirksomhed ved kontoret i Odder, dyrskue, afholdelse af møder, kurser og ekskursioner; men derudover var landboforeningen parthaver og medansvarlig for det faglige arbejde, som udførtes i kvægavlsforeningen og fællesledelsen, heraf bl.a.:

Kvægavlsforeningen: Indkøb af tyre og de dermed følgende avlsforanstaltninger, fremstilling af tyre på ungskue m.m., afkomsprøver, afkomstfremstilling, bedømmelse af døtregrupper efter tyre, ydelsesopgørelse for døtregrupper efter tyre.

Fællesledelsen: Kontrolforeningsvirksomhed, fodringsvejledning, kåring af køer, stambogsføring for besætninger, avlsdyreksport, udarbejdelse af beretninger, afholdelse af møder, fodermesterkonkurrencer.

Almindelig konsulentvirksomhed

Efter omorganiseringen fortsatte den almindelige konsulentvirksomhed uændret, idet kvægbrugskonsulentens fortsat var på kontoret i Odder hver mandag, ligesom besøg hos medlemmer blev gennemført uændret. Dette – og samtidig en bedre telefonbetjening – blev muliggjort derved, at der nu var basis for kvalificeret medhjælp og for en formålstjenlig arbejdsdeling. Virksomheden har gennem årene været stærkt benyttet, men efterhånden som der blev færre personer ved landbruget, er der gradvis sket den ændring, at besøg hos medlemmer og telefonkonsultation viser stigende tendens, hvorimod direkte henvendelser på kontoret i tilsvarende grad har været aftagende.

Dyrskuer

Tidligere havde de mindre, lokale dyrskuer væsentlig betydning ved udpegning og omsætning af avlsdyr. Også i Hads Herreds Landbofore-

ning har dyrskuerne gennem årene været et godt, fagligt aktiv, men efter indførelse af den kunstige sædoverføring skulle der i forhold til tidligere kun bruges et meget begrænset antal avlsdyr, og da der såvel i kvægavlen som i svineavl indførtes nye og mere sikre avlsforanstaltninger, fandt man det ikke nødvendigt med så mange lokale dyrskuer, og selv om der nok kunne holdes dyrskuer, uanset at den avlsmæssige betydning var formindsket, så var der i foreningen efterhånden enighed om, at så måtte man hellere begrænse dyrskuernes antal, og det vedtoges derfor at afvikle dyrskuet i Odder. Det sidste skue afholdtes i 1957. Derimod var man naturligvis enig i, at de store landsdelsskuer skulle bevares, ligesom man også kunne gå ind for – hvis der var stemning derfor – at man afholdt lokale dyrskuer for et større lokalt område, f.eks. en amtskreds.

Man kunne så stille det spørgsmål, om dette, at der ikke holdes dyrskue, har haft nogen indvirkning på egnens kvægbestand. Såvel ved kåring af køer som ved ydelsekontrollen kan det nu efter 20 års forløb konstateres, at egnens kvægbestand i eksteriørmæssig henseende er på højde med gennemsnittet for Jylland, og at ydelsen som regel ligger over det jyske gennemsnit.

Dyrskuepladsen ved Sandager Allé

Møder og ekskursioner m.m.

Ved oprettelse af Århus Amts Fællesledelse blev det vedtaget, at Hads Herreds Landboforening ville bibeholde et årligt kvægbrugsmøde i Odder, hvor landboforeningens medlemmer kunne orienteres om det igangværende kvægbrugsarbejde og om aktuelle spørgsmål vedrørende kvægbrug i det hele taget.

Sådanne møder er afholdt hvert år og med meget stor tilslutning. Derved er forbindelsen til det samlede kvægbrugsarbejde opretholdt, og orienteringen har været mere omfattende, end hvis den havde været baseret alene på lokalt plan.

Ligeledes har husdyrbrugsudvalget hver sommer arrangeret ekskursioner, hvor man har besøgt kvægbrug, som har kunnet fremvise specialiteter eller helhedsresultater af værdi, eller man har besøgt virksomheder med tilknytning til kvægbruget.

Kvægavlsforeningen

Hads Herreds Kvægavlsforening (senere Odderegns Kvægavlsforening) blev som nævnt oprettet i 1938 og fik i perioden efter krigen meget stor tilslutning, idet 90-95% af samtlige egnens besætninger med i alt ca. 15.000 inseminerede køer efterhånden blev tilsluttet. Foreningen blev et meget værdifuldt aktiv for egnens kvægbrug; den bevirkede, at man nu kunne benytte gode avlstyre i alle besætninger, og resultaterne heraf kunne da også hurtigt spores som fremgang i kvægbestandens ydeevne, brugsegenskaber og type.

Foreningen varetog de forannævnte avlsforanstaltninger, som på basis af den store tilslutning kom til at virke meget effektivt. Men udviklingen gik videre, man opfandt dybfrysningemetoden, hvorefter man kunne nedfryse sæden af de gode avlstyre, som derved kunne benyttes i endnu større udstrækning, og man kunne nøjes med endnu færre tyre i avlen. For at udnytte disse muligheder og for tillige at have et tilstrækkeligt antal tyre at sortere imellem, blev det aktuelt med kvægavlsforeninger af endnu større dimensioner, og da den igangværende udvikling i retning af specialiserede kvægbrug med større besætninger eller landbrug uden kvæghold fortsatte i øget tempo, optoges i 1967 forhandlinger mellem flere østjydske kvægavlsforeninger om eventuelt ved sammenslutninger at oprette en forening af en sådan størrelse, at den såvel økonomisk som avlsmæssigt kunne magte at løse de opgaver, som den nye teknik havde skabt muligheder for.

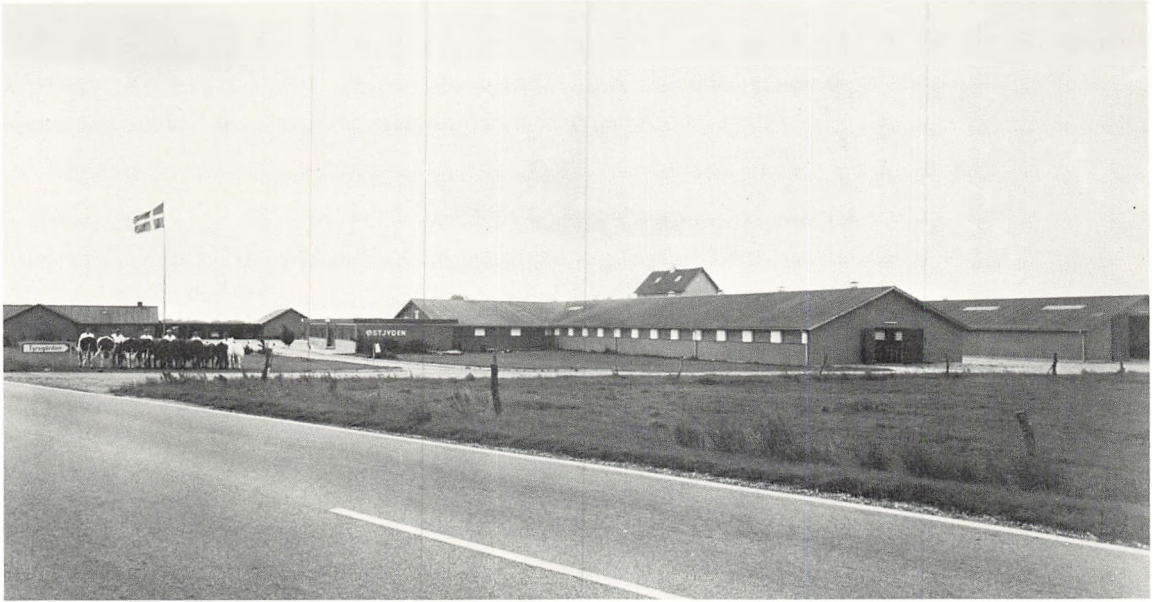
Resultatet af disse forhandlinger blev, at 6 foreninger sluttede sig sammen og oprettede Kvægavlsforeningen Østjyden.

De sammensluttede foreninger var:

Djurslands Kvægavlsforening, Hadstenegnens Kvægavlsforening, Kaløvigegnens Kvægavlsforening, Odderegns Kvægavlsforening, Randersegnens Kvægavlsforening og Århusegnens Kvægavlsforening.

Kvægavlsforeningen Østjyden omfatter således størsteparten af det nye Århus Amt. Foreningen havde ved oprettelsen ca. 110.000 inseminerede køer, men den fortsatte besætningsreduktion har naturligvis også her bevirket nogen nedgang. Der insemineres nu ca. 85.000 køer årligt.

Foreningen er velfunderet med ny, moderne tyrestation i Drastrup, og i betragtning af den skete udvikling vil også denne nydannelse være til fordel for egnens kvægbrug.

Kvægavlsforeningen Østjydens tyrestation i Drastrup

Fællesledelsen

Århus Amts Fællesledelse af Kvægavls- og Kontrolforeninger blev som tidligere anført oprettet i 1947. Fællesledelsen har i nær kontakt til landboforeningerne varetaget en væsentlig del af det samlede kvægbrugsarbejde, således som foran beskrevet. Men også her har udviklingen på kvægbrugsområdet medført krav om ændringer.

I 1971 blev den del af det landbrugsfaglige arbejde, som tidligere havde sorteret under provinsielle samvirksomheder og udvalg, samlet under landsudvalg, således også et landsudvalg for kvægbrug, og da det lokale, faglige arbejde, ikke mindst kvægbrugsarbejdet, var stærkt udstykket, og udviklingen gik hurtigt i retning af færre og større besætninger, blev det fra mange sider påpeget, at en vis centralisering nok igen kunne være påkrævet. Landsudvalget for kvægbrug tog derfor initiativ til, at der i hvert storamt blev nedsat såkaldte strukturudvalg, som fik til opgave at undersøge, om der i området fandtes behov og muligheder for gennemførelse af en vis rationalisering i kvægbrugsarbejdet.

Fællesudvalget for Kvægbrug

I Århus Amt blev i 1972 nedsat et udvalg bestående af repræsentanter for landboforeninger, husmandsforeninger, kvægavlsforeninger, fællesledelser (kontrolforeninger), Mejeriernes Fællesorganisation og de lokale konsulenter med tilknytning til kvægbrug.

Der var i udvalget enighed om, at mere samling om arbejdsopgaverne var påkrævet, og efter mange møder og forhandlinger enedes man om, at følgende organisationer skulle gå i samarbejde og i fællesskab løse opgaverne.

De samarbejdende organisationer:

Ebeltoft og Omegns Landboforening, Grenaa Landboforening, Hads Herreds Landboforening, Hadsten og Omegns Landboforening, Høver og Omegns Land-

boforening, Kalø-Knebelvig Landboforening, Kaløvig Landboforening, Kolind Landboforening, Mariager og Omegns Landboforening, Ommersyssel Landboforening, Randers Amts Husholdningsselskab, Rougsø-Sønderhald Herreders Landboforening, Randers Amts Husmandsforeninger, Århus Amts Husmandsforeninger.

Kontrolforeninger under:

Hadsten Fællesledelse, Randerskredsens Fællesledelse, Århus Amts Fællesledelse.

Kvægavlsforeningen Østjyden, Mejeriernes Fællesorganisation.

Efter udformede vedtægter vælger de samarbejdende organisationer et repræsentantskab, som igen vælger et udvalg (bestyrelse), der under betegnelsen »Fællesudvalget for Kvægbrug i Århus Amt« varetager alt fagligt kvægbrugsarbejde i området. Visse opgaver løses på regionsbasis og andre i fastlagte lokalområder, ofte i samarbejde med lokale foreningers kvægbrugsudvalg.

Under udvalget er ansat 7 konsulenter, hvoraf 3 fortrinsvis virker på regionsbasis, medens 4 konsulenter fortrinsvis virker i hver sit lokalområde, men i øvrigt er samtlige konsulenter med til at løse de fælles opgaver såvel på regionsbasis som lokalt.

I modsætning til tidligere er kvægbrugsarbejdet således nu samlet under én ledelse, og alle kvægbrugere i området har lige adgang til at søge vejledning og bistand i alle spørgsmål vedrørende kvægbrug og lige adgang til at deltage i de aktiviteter, som de tilsluttede foreninger og udvalget finder aktuelt at gennemføre.

Dette nye samarbejde, der ligesom kvægavlsforeningen omfatter størsteparten af Århus Amt, og som afløser de tidligere fællesledelser i området, påbegyndte sin virksomhed 1. oktober 1975.

Konsulenter

Efter at have medvirket ved planlægning og gennemførelse af nyordning, fratrådte konsulent M. P. Svendsen 1. april 1976 på grund af alder og efter at have virket på egnen i 30 år.

Som lokal kvægbrugskonsulent bl.a. for Oddereggen er derefter ansat agronom Sv. R. Laursen, der siden 1954 har været medarbejder ved Århus Amts Fællesledelse.

Kontrolforeningerne

Kontrolforeningernes aktiviteter er velkendte. Oplysningerne om vort malkekvægs mælke- og smørfedtydelse samt afstammingsforhold er resultater heraf. Oplysningerne danner grundlag for den enkelte kvægbrugers dispositioner bl.a. vedrørende fodertildeling og avl; men også for kvægavl i almindelighed således som det bl.a. kommer til udtryk gennem udvælgelsen af tyre.

Kontrolforeningerne i Hads Herreds Landboforenings område har siden 1947 og indtil oprettelsen af fællesudvalget for kvægbrug i Århus Amt i 1975 været tilsluttet Århus Amts fællesledelse. Udviklingen i kontrol-

Gennemsnitsydelse af samtlige kontrollerede køer m.m.

År	Kredse	Antal Besætninger	Aarhus amts fællesledelse					Hele landet			
			Køer	Antal køer pr. Kredse	Besætning	kg mælk	% fedt	kg smørfedt	Køer pr. besætning	kg smørfedt	
51-52	40	1576	19400	486	12,3	3898	4,24	165	10,9	167	
56-57	36	1756	21164	588	12,1	4080	4,38	179	10,8	180	
61-62	23	1551	20420	888	13,2	4299	4,46	192	11,7	183	
66-67	12	1010	16681	1390	16,5	4503	4,38	197	14,9	200	
71-72	5	461	10395	2079	22,5	4828	4,41	213	19,0	212	
75-76	4	333	9712	2428	29,2	5156	4,34	224	26,0	222	

Svend Riis Laursen

foreningsarbejdet på denne egn er derfor foregået efter samme mønster som i den øvrige del af fællesledelsens område.

Oprettelse af fællesudvalget for kvægbrug i Århus Amt vil formentlig på langt sigt betyde en ensartet udvikling inden for dette område. På kort sigt vil udviklingen formodentlig gå efter samme retningslinier som hidtil, idet de tidligere fællesledelsesområder i nogen udstrækning er bibeholdt som lokale konsulentområder.

Af ovenstående tabel kan man danne sig et indtryk af udviklingen inden for kvægbestanden, ydelsen og antal kontrolkredse.

Den meget stærke reduktion i antal besætninger er navnlig sket fra 1962 og indtil tilslutningen til fællesmarkedet i 1972. Kvæghold bliver i disse år mere og mere en driftsform, som vælges af de, der har naturlige betingelser herfor i form af egnede ejendomme samt arbejdskraft og evner og i mindre grad en traditionel driftsform.

Der var i 1952 24 kontrolforeninger med 40 kontrolkredse. I 1976 var der 1 kontrolforening med 4 kontrolkredse.

Trods disse ændringer er arbejdet gennem hele perioden udført på tilfredsstillende vis, og udviklingen henimod én forening er foregået jævnt og forholdsvis roligt. Dette skyldes navnlig, at konsulent M. P. Svendsen gennem hele perioden har haft realistiske planer for ændringer i systemet og medvirket ved den organisatoriske opbygning.

% kontrollerede køer

Tilslutningen til kontrolarbejdet her på egnen har været særdeles god. Det nærmeste talmæssige udtryk for dette er en opgørelse over % kontrollerede køer i det gamle Århus Amt. Dette var i 1968-69 73,5%. Det tilsvarende tal for hele Jylland var 55,6%.

Ændringer i arbejdsgangen

Midt i 50'erne var det endnu almindeligt, at kontrolassistenterne overnattede hos medlemmerne og foretog arbejdet med fedtbestemmelse og regnskabsføring på stedet. Kontrolkassen indeholdende centrifuge m.m. måtte fragtes fra sted til sted, og gerbereringen foregik ofte på et uegnet sted og regnskabsføringen i dagligstuen.

Der forekom efterhånden flere og flere afvigelser fra denne model. År-

sagerne hertil var bl.a., at mange assistenter forblev i kontrolassistentpladserne, som derved blev til varige stillinger. De blev efterhånden fastboende, hvilket medførte, at de flyttede arbejdet med gerberering og regnskabsføring til deres bopæl. Dertil kom den almindelige motorisering, som befordrede denne udvikling.

Udviklingen førte ikke til tilfredsstillende vilkår for kontrolassistenterne. Såvel på det ansættelsesmæssige som på det arbejdsmæssige område eksisterede der aftaler og sædvaner, som under de ændrede forhold var uhensigtsmæssige. Dertil kom, at bilkørsel ofte blev for dyr. Det blev derfor efterhånden vanskeligt at skaffe kvalificerede assistenter.

Forsøg

Fællesledelsen foretog derfor i 1955-56 tilskyndet af formændene for egnens kvægavlforeninger et forsøg med en ny arbejds- og ansættelsesform. Forsøget blev gennemført nord for Århus i samarbejde med de lokale kontrolforeninger, der tilsammen havde 9 kredse. Der blev oprettet fælleslaboratorium og regnskabskontor. Kontrolassistenterne fik en kreds på 2000 køer, og der ansattes for første gang prøveudtagere som medhjælpere.

Dette forsøg blev begyndelsen til en udvikling, som førte til dannelsen af Århus-Odderegnens kontrolforening.

EDB

Året efter indførtes EDB-regnskabsteknikken. Derved blev der en let adgang til i almindelighed at frigøre kontrolassistenterne for det tidskrævende regnskabsarbejde. I de kommende år blev der derfor landet over indført EDB, og den derved indvundne tid kompenseredes ved at give assistenterne større kredse. Til at bistå assistenterne i disse ansattes prøveudtagere.

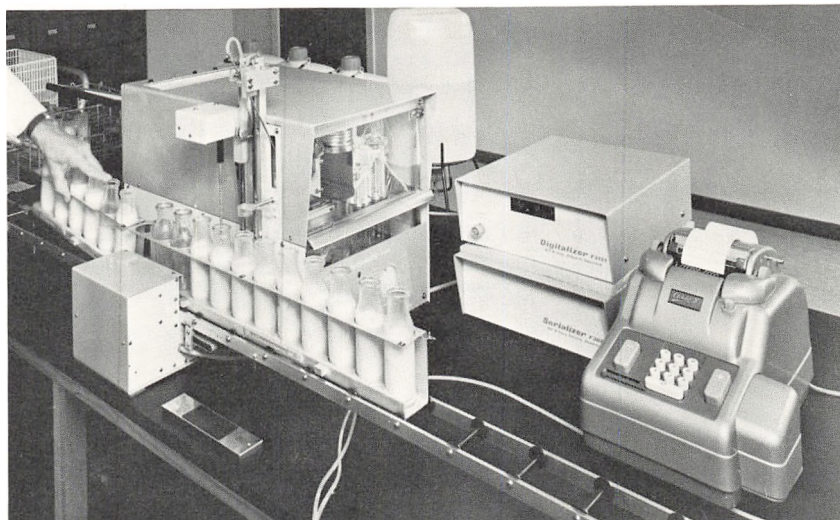
Sammenslutningen

I 1958 skete der en større sammenslutning af kontrolforeninger vest for Århus. Sammenslutningen fik navnet Harlev og omegns kontrolforening. Arbejdet blev yderligere specialiseret, idet én assistent forestod gerbereringen, mens de øvrige kunne koncentrere sig om prøveudtagningen og registreringen af avlsoplysninger m.m.

På Odderegnen blev der ved sammenlægning af mindre kredse dannet kredse på ca. 2200 køer. Således 1 kreds i Gylling 1960 og 2 kredse under Odderegnens samvirkende kontrolforeninger 1962.

Århus-Odderegnens kontrolforening

På grund af den stærke reduktion i antal besætninger blev det imidlertid vanskeligt at opretholde kredse af passende størrelse. Samtidig blev arbejdet med ledelse og administration af foreningerne for tidskrævende for de folkevalgte, som i disse år ofte måtte nøjes med mindre arbejdskraft. På denne baggrund fandt man det betimeligt i 1964 at oprette Århus-Odderegnens kontrolforening og overlade den daglige ledelse og administration til konsulenterne. Foreningen dannedes ved sammenslutning af Harlev og omegns kontrolforening, Odderegnens samvirkende

Detalje fra centrallaboratoriet

kontrollforeninger, Balskilde, Syd Ning Herreds, Vest Hads Herreds og Hasselager kontrollforening. Foreningen var på 10.500 køer. I de følgende år fik foreningen gradvis tilgang af de øvrige foreninger, således at der i dag kun er denne ene inden for det tidligere Århus Amts fællesledelses område. Trods denne tilgang er koantallet vedblevet at være ca. 10.000.

Der er med oprettelse af denne forening opnået en stabil struktur i kontrollforeningsarbejdet. Arbejdet kan tilpasses ændringer i medlemstal og besætningsstørrelse, og der er etableret et bedre samarbejde mellem konsulentkontoret og kontrolassistentene.

Den daglige kontakt med kontrolassistentene er et vigtigt led i arbejdet. Her er fællesudvalgets assistent hos kontrolassistenten i Odder.

Fedtbestemmelserne blev fra starten i 1964 foretaget på mejeriernes centrallaboratorium i Århus, der også kan foretage andre analyser såsom proteinbestemmelse, hvis det ønskes. Derved opnås, at denne del af arbejdet er tidssvarende, og at der er sikkerhed for resultaternes rigtighed. Transporten af mælkeprøverne foretages af en assistent på fællesudvalgets kontor i Århus. Denne assistent udfører samtidig en funktion som kontaktmand til kontrolassistenterne. Denne kontakt benyttes bl.a. til at hjælpe nye kontrolassistenter og som kontaktpunkt til medlemmerne i forbindelse med fodringsvejledning samt til befordring af foderprøver og familiestambøger.

Den almindelige udvikling

Ud over landet er der i de senere år sket mange større sammenslutninger af kontrolforeninger. Arbejdsformen i disse er meget forskellig, hvilket skaber usikkerhed om kontrolassistenternes uddannelse og hæmninger for det faglige samarbejde. Mejerierne yder et tilskud til fedtbestemmelser, der foretages på centrallaboratorierne. Dette vil sikkert befordre, at kontrolforeningerne i almindelighed vil benytte sig af disse laboratorier og derved indføre en mere ensartet arbejdsgang.

Fodringsvejledningen

Tidligere bestod denne opgave i at udbrede kendskabet til rationel fodring og metoder til udarbejdelse af foderplaner. Forholdene var i høj grad ens på ejendommene, hvilket lettede rådgivningen. Udviklingen har som nævnt medført færre og større besætninger. Samtidig er de anvendte fodermidler, udfodringsmetoder og staldtyper blevet mere forskellige og kravene til køernes ydelse blevet større. Som følge heraf er der sket en ændring i behovet for fodringsvejledning i retning af individuel vejledning.

Dansk kvægbrugs konkurrenceevne er afhængig af, at der fortsat sker en effektivisering af produktionen. For at opnå dette er det af den største betydning, at der er let adgang for den praktiske kvægbruger til at udnytte de videnskabelige fremskridt og en udbygget serviceordning, der kan registrere de for produktionen relevante data.

Der er i vor tid gode muligheder for at forsyne praktikerens med ny viden gennem bl.a. fagpresse og TV. Det er ulige vanskeligere for praktikerens at vurdere, hvilken del af denne viden han uden at vove sig ud i det eksperimenterende kan anvende. Derfor vil det være af betydning, at han også i fremtiden kan rådføre sig med en konsulent, der kender praktikerens forhold.

For at rådgivningen kan gives på et forsvarligt grundlag, er et nøje kendskab til fodermidlernes mængde og kvalitet samt produktionens omfang nødvendig. Det er hensigten fremover at lade kontrolassistenterne medvirke på dette område. Mange kvægbrugere vil sikkert af tidsmæssige grunde og måske navnlig for at opnå en kvalificeret og kontinuerlig registrering benytte sig af dette.

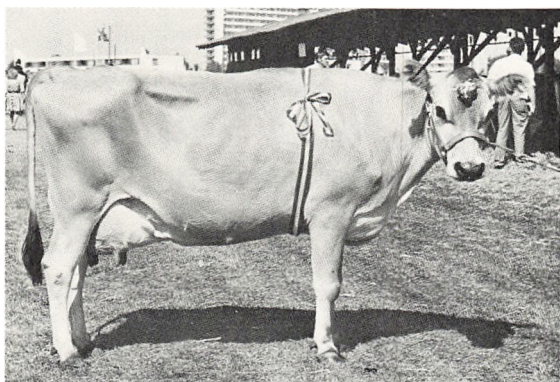
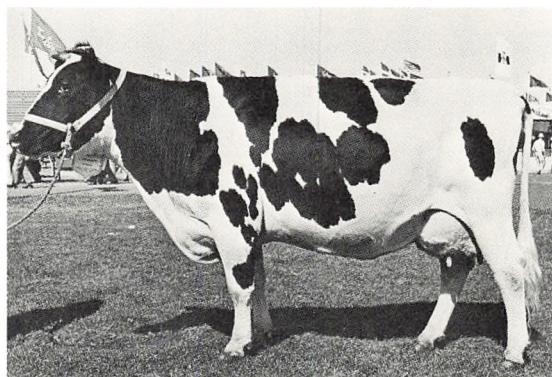
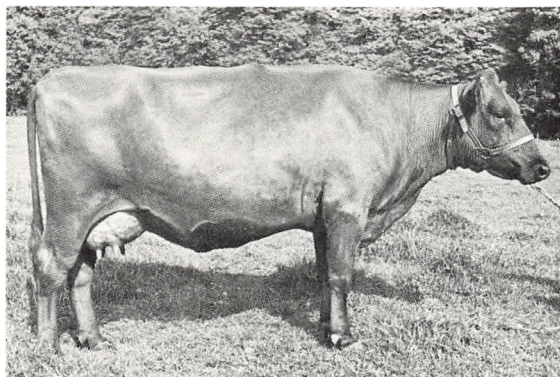
RESULTATER OG MULIGHEDER

Som det vil fremgå af denne beskrivelse, er der i den beskrevne periode hidført meget omfattende ændringer i vilkår og muligheder for kvægbruget.

Det høje omkostningsniveau har givet anledning til diskussioner og overvejelser om, hvorvidt det overhovedet – i sammenligning med andre driftsformer – vil være fordelagtigt at holde kvæg i et landbrug, og det har vist sig, at det – ikke mindst på denne egn med den gode jord – har været muligt for givne brug at opnå lige så tilfredsstillende økonomiske resultater uden kvæg som med kvæghold. Blandt andet derfor er der i perioden sket en omfattende besætningsreduktion, således at antal besætninger nu er mindre end en femtedel af, hvad det var ved periodens begyndelse, men samtidig er antal køer pr. besætning mere end fordoblet.

Kødkvæg

Der har været nogen interesse for at gå over til kødkvæg i stedet for malkekvæg. Kødkvægsdrift er mindre arbejdskrævende, men giver i forhold til malkekvægsdrift for ringe omsætning, og på gode, dyrkbare jorder kan kødkvægsdrift næppe hævde sig i forhold til korndyrkning. Kødkvæget er derfor igen nærmest i tilbagegang.

Gode repræsentanter for tre kendte malkeracer i Danmark gennem årene. Henholdsvis rød, sortbroget og jersey.

Resultatet af diskussioner og overvejelser bliver derfor, at hvor man magter at gennemføre et effektivt malkekvægbrug, der vil det fortsat været et godt aktiv i et landbrug, men har man ikke ressourcer til drift af et sådant kvægbrug, så kan der være gode grunde til at vælge en anden driftsform.

Der er i perioden sket store tekniske fremskridt både på det bygningsmæssige område og i form af mekaniske hjælpemidler, hvilket jo netop har givet muligheder for den store forøgelse af koantallet i de bevarede besætninger.

Den moderne avlsteknik har givet næsten uanede muligheder i avlsarbejdet, som perioden igennem har givet iøjnefaldende resultater.

Rationel fodring er i stigende omfang indført i besætningerne, ligesom der er gjort en betydelig indsats til forbedring af malkning og mælkehygiejne.

De avlsmæssige, de fodringsmæssige og de brugsmæssige fremskridt har medført, at der på egnen findes en kvægbestand, som i ydeevne, i type og i brugsegenskaber fuldt ud kan stå mål med, hvad der findes af kvæg i andre egne af landet.

Som udtryk for den i perioden skete fremgang kan eksempelvis anføres:

Gennemsnitsydelsen for samtlige kontrolledere køer

Odderegnen:	Antal køer	Mælk kg	Fedt%	Smørfedt kg
1952-53	9189	3933	4,25	167
1975-76	4610	5180	4,36	226
Jylland:				
1952-53	538271	3924	4,16	163
1975-76	550295	5151	4,25	219

Det faglige kvægbrugsarbejde har sideløbende med kvægbrugsstrukturen gennemgået ændringer og tilpasninger i periodens løb. Det lader sig ikke eksakt måle, hvor megen indflydelse dette arbejde har haft på de opnåede resultater, men det må formodes, at denne indflydelse er stor, og med den sidste å jour-føring af arbejdet skulle der fortsat være de bedste muligheder for, at egnens kvægbrugere kan få den vejledning og bistand, som der under de skiftende vilkår kan være behov for i et tidsvarende, effektivt kvægbrug.

Af Helge Clausen

Svineavl og svineproduktion

Helge Clausen

Odderegns Svineavlsudvalg lykønsker Hads Herreds Landboforening med de 125 år og gør det ved at lade blikket og tankerne gå bagud. Mangt og meget er sket siden landboforeningens oprettelse i marts 1853. I landboforeningens jubilæumsskrift fra 50 års dagen i 1903 skrives der blandt andet: »Svinet i Hads Herred var under Eksporten til Hamborg et jævnt velbygget Dyr med Anlæg til Fedme. I 'gamle Dage' var det en Æressag, at kunne præstere det smukkeste Husholdningssvin, og man fremviste med Stolthed de store, fede Slagtedyr til det hjemlige Sulekar«.

I Hads Herred var der ikke mange svin de første 50 år af landboforeningens historie. Kreaturtællingen i 1898 viser følgende tal for Hads Herred:

Ja, det var dengang – banegårdsgade i slagteriets barndom

Orner, 4 måneder og derover	86
Søer, 4 måneder og derover	1487
Fedesvin over 4 måneder	3114
Grise under 4 måneder	7730
	12417

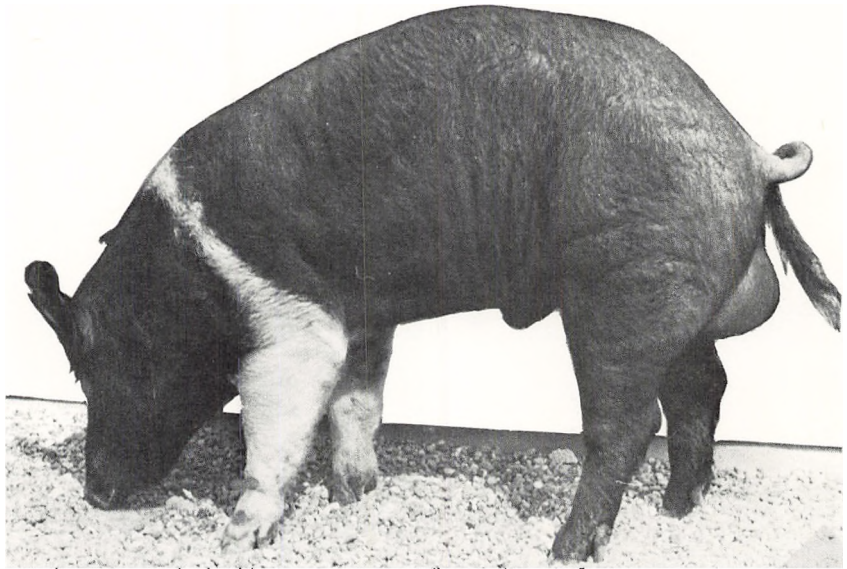
Svinene fra dengang blev hovedsagelig eksporteret til Hamburg. Denne eksport blev lukket i 1880-erne. De daværende svin var for fede til det engelske marked. Man begyndte derfor at hente svin fra Holstebroegnen.

*Svineslagteriernes start.
Også dengang havde
krydsning stor betydning*

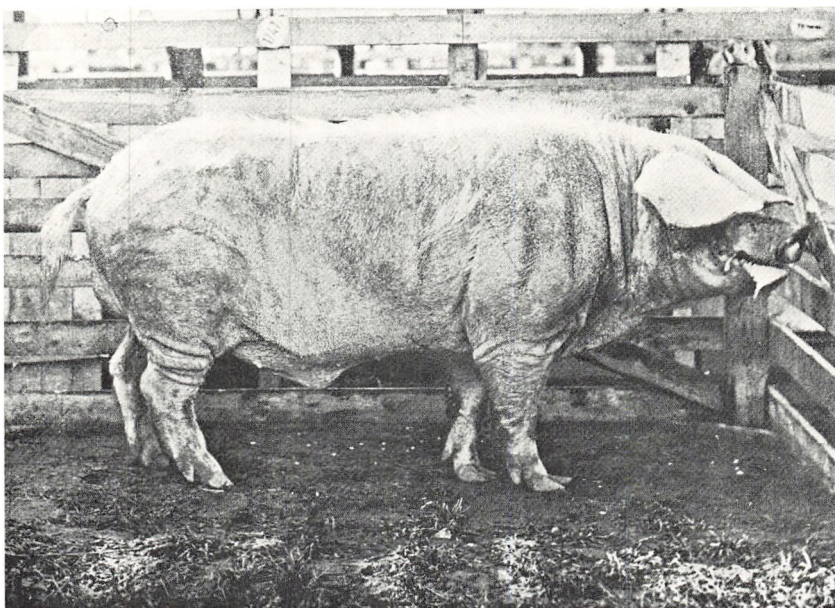
I 1865 og 1866 blev de to første svineslagterier i Danmark oprettet; det ene på Christianshavn og det andet i København. Begge slagterier var private virksomheder. Det næste slagteri, der blev oprettet i Danmark, blev startet i 1879 i Holstebro. Dette slagteris direktør og senere ejer, Magnus Kjær, fik imidlertid den største betydning for den danske svineproduktion, idet han i praksis viste, hvordan man burde tilrettelægge forholdene, når der skulle fremstilles fint bacon til de britiske kunder. Han vidste, at svin af »Den store hvide Yorkshirerace« gav fortrinligt bacon. Magnus Kjær begyndte derfor i 1880 at importere svin af denne race. Disse Yorkshiresvin blev krydset med de daværende danske landracesøer og blev til »Holstebrosvinene«.

*Odder Andels
Svineslagteri*

Den 17. marts 1888 holdtes der stiftende generalforsamling i Odder Andels Svineslagteri, og man påbegyndte slagtingerne i april 1889. Initiativet til slagteriet i Odder udgik fra landboforeningen. På grundlag af

Orne af Hampshireracen - indgår sammen med Yorkshire og Norsk Landrace i krydsningsforsøget i Sdr. Omme

Rasmus fra Gyllingskov, født den 12. februar 1895, stbg. nr. 2

blandt andet Holstebrosvinene kunne slagteriet i Odder yde et godt bidrag til baconeksporten til England.

Avlscentre

I disse år blev også de første avlscentre for landrace oprettet. I Hads Herred blev der oprettet 2 centre; et i Boulstrup hos gdr. Hans Hessellund og et i Gylling hos gdr. Kuur Rasmussen.

Gennem de næste 25 år gik det stærkt for svinenes vedkommende. I 1923 viste tællingen for Hads Herred en bestand på 31.027 stkr. mod 12.417 stkr. i 1898. I disse år blev der oprettet mange andelsslagterier. Slagterierne fik en væsentlig indflydelse på svineavlen. I 1902 vedtog slagterierne at yde økonomisk støtte til de efter statskonsulent P. A. Mørkebergs plan oprettede svineavlscentre. I 1908 blev de første forsøgsstationer oprettet, hvoraf en blev anlagt på Rodsteenseje. I 1930 blev forsøgsstationen »Godthåb« oprettet. Tanken om denne forsøgsstation blev født under et husdyrbrugsudvalgsmøde i Hads Herreds Landboforening den 8. januar 1930.

Landboforeningens husdyrbrugsudvalg Ansættelse af svineavlskonsulent

Husdyrbrugsudvalget under Hads Herreds Landboforening blev oprettet i 1923. Både arbejdet med kvæg og svin blev varetaget af samme konsulent. Fra 1923 til 1945 blev arbejdet udført af konsulent N. Primdahl. Primdahl bestred i mange år tillige arbejdet som planteavlskonsulent, og han var foreningens sekretær og kasserer. Fra 1945 blev M. P. Svendsen antaget som husdyrbrugskonsulent. I tiden fra 1945 til 1956 hørte arbejdet med svin og kvæg under samme konsulent. Efterhånden som landbrugene blev mere og mere specialiserede, kom der ønsker fra

landboforeningens medlemmer om ansættelse af en konsulent for svineavls- og svinefodringsarbejdet. Husdyrbrugsudvalget anbefalede derfor landboforeningens bestyrelse at ansætte en konsulent med svin som speciale. Dette forslag blev accepteret, og den 1. september 1956 blev ass. Helge Clausen, Grindsted, ansat som svineavlskonsulent for Hads Herreds Landboforening. Helge Clausen blev landbrugskandidat i 1953 og var fra 1953 til 1956 ansat hos prof. Hjalmar Clausen, Forsøgslaboratoriets afdeling for forsøg med svin på statens gårde ved Hillerød og på forsøgsstationen i Grindsted.

Svinefodringsvejledningen

Det økonomiske grundlag for starten af det faglige arbejde med svineavl og -fodring var en tilmeldt kreds af svineproducenter, som havde tegnet sig for et vist antal besøg pr. år. Man kunne tegne sig for besøg hver 14. dag eller et besøg henholdsvis hver måned, hveranden måned eller hvert kvartal. For disse besøg ydedes der en betaling baseret på antal årssøer og antal svin leveret til Odder Andelssvineslagteri. Gennem disse besøg blev der ydet almindelig vejledning om svineproduktionen, udarbejdet foderplaner og ydet bistand i forbindelse med staldbyggeri. Denne ordning var det eneste tilbud til landboforeningens medlemmer på svineproduktionsområdet fra 1956 til 1958.

Svinekontrolkredse

I 1955 blev der i Bjerringbroområdet oprettet en kontrolkreds for økonomisk svinefodring. En assistent besøgte svineproducenterne en gang hver 14. dag og vejede grisene samt udregnede foderet for det enkelte hold for de næste 14 dage. Oprettelse af tilsvarende kontrolkredse bredte sig over hele landet i disse år. I 1958 blev der oprettet en kontrolkreds under Hads Herreds Landboforenings husdyrbrugsudvalg. De fleste steder blev disse kontrolkredse oprettet som selvstændige svinekontrolforeninger. I Hads Herred var man så fornuftig at oprette kontrolkredsen i husdyrbrugsudvalgets regi. Det må være en naturlig del af en landøkonomisk forenings arbejdsområde. Et par år senere blev kontrolkreds nr. 2 oprettet. Disse 2 kredse kører stort set uændret her ved 125 års jubilæet. Svinefodringsvejledningen fra 1956 fortsætter ved siden af kontrolkredsarbejdet.

Det lokale avlsarbejde

Ud over dette arbejde blev der også foretaget et avlsarbejde på lokalt plan gennem kåring af søer og orner i lokale besætninger. Fra disse besætninger sendtes så forsøgshold til afprøvning på den lokale forsøgsstation »Godthåb« i Skanderborg. I 1957 blev der foretaget kåring i 13 besætninger med i alt 54 søer og 13 orner. I 1960 blev der kåret 117 søer og 18 orner i 15 besætninger. Af disse 15 besætninger blev 4 anerkendt som fremavlssteder. I 1970 blev de mange lokale kåringsudvalg under forsøgsstationen »Godthåb« nedlagt, og der blev oprettet 2 kåringsudvalg – et for den sydlige og et for den nordlige del af »Godthåbs« område. Bedømmelsen af ophavet til forsøgsgrisene fik dermed et noget mere ensartet præg. Fra 1972 lykkedes det at samle svineavlen på landsplan.

Sommeridyl

Fra dette år blev der for første gang udgivet en samlet fortegnelse over svineavlcentre, prøvecentre og fremavlssteder i Danmark. Anerkendelse af disse besætninger blev foretaget af »Landsudvalget for svineavlens ledelse« efter indstilling af distrikternes avlscenterudvalg og de lokale kåringsudvalg. Herefter bliver alle disse besætninger og disses avlsdyr bedømt efter samme regler og samme krav.

Selvstændigt svineavlsudvalg

I 1969 havde svineavls- og svinefodringsarbejdet i Hads Herreds Landboforening nået et sådant omfang, at man besluttede at nedsætte et selvstændigt svineavlsudvalg. Det hidtidige husdyrbrugsudvalg ophævedes og erstattedes af et kvægbrugsudvalg og et svineavlsudvalg. Odderegns Svineavlsudvalg består i jubilæumsåret af følgende medlemmer: Niels Fr. Kuur, Gyllingskov (formand), Knud Petersen, Faurgård, Tage Brøndum Nielsen, Ask, Knud Arentoft, Kysing, Hugo Møller Sørensen, Nølev, Marinus Sørensen, Malling og Jens Westergaard, Grobshule (de to sidstnævnte repræsenterer husmandsforeningerne).

Tulip-fusionen

4. oktober 1971 er en af de vigtige datoer i Hads Herreds svineproduktions historie. Efter mange og lange forhandlinger dannedes den dag Tulip-fusionen. De selvstændige slagterier i Grindsted, Hammel, Horsens, Odder og Vejle nedlagdes og indgik i en fusion, som blev landets næststørste – med hensyn til antal slagtninger. Odder Andelssvineslagteri var, som så mange andre foretagender på Odderegns, et barn af Hads Herreds Landboforening. Startskuddet blev faktisk afgivet på generalforsamlingen i Hads Herreds Landboforening den 25. januar 1888, og allerede den 9. februar samme år nedsattes et udvalg til det forberedende arbejde, som resulterede i den stiftende generalforsamling den 17.

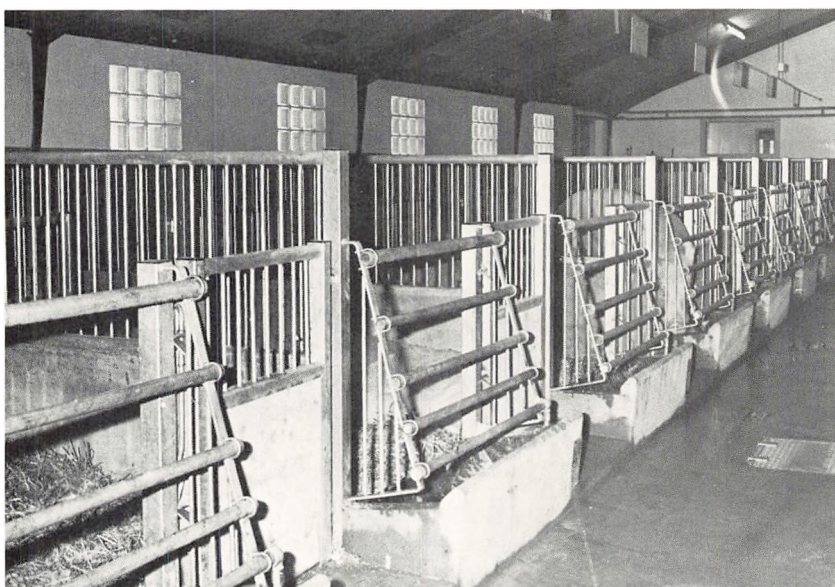
marts 1888. Tirsdag den 23. april 1889 blev den første gris slagtet på Odder Andelssvineslagteri. Prisen for slagtesvin var dengang 26 øre pr. pund levende vægt for svin på 160-200 pund og 25 øre pr. pund for svin over 200 pund. I 1889 var der 658 leverandører til slagteriet, og der blev leveret 4603 stkr. til slagtning (7 grise i gennemsnit pr. leverandør). Da slagteriet i 1971 gik ind i Tulip-fusionen, var den totale modtagelse 123.172 svin – leveret af 1140 leverandører (gennemsnitligt 108 grise pr. leverandør).

Så gik slagtekæden i stå

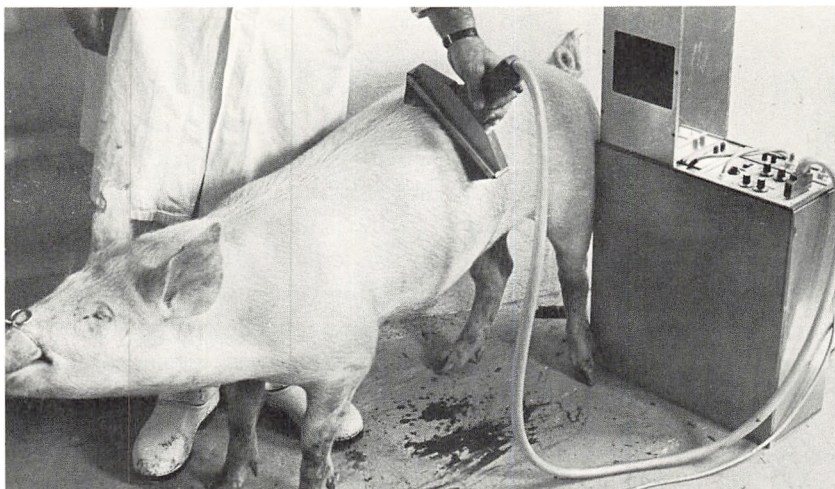
Indtil august 1977 blev der i Tulip-fusionen slagtet grise i Grindsted, Hammel, Horsens og Odder. Faldende svinebestand og påkrævede rationaliseringer inden for fusionen bevirkede, at slagtingerne i Odder blev standset pr. 26. august 1977. Oddervirksomheden bliver derefter benyttet til pølsefabrikation og lønarbejde (opskæring for ESS-FOOD). Standsningen af slagtingerne i Odder medførte ret voldsomme reaktioner fra Odder-leverandørerne. Her skal ikke tages stilling til, hvorvidt beslutningen om nedlæggelse af slagtekæden (kæden er intakt og kan tages i brug, hvis slagtingernes antal gør det nødvendigt) er en fornuftig disposition. Tal og beregninger fra Tulips ledelse viser i hvert fald en stor rationaliseringsgevinst.

Orneindkøb

Udstationeringen af orner fra avlscentrene til soholderne blev indtil 1972 foretaget af slagteriets indkøbsudvalg og slagteridirektøren. Fra 1972 blev ansvaret for orneindkøbet lagt over til landboforeningens svi-
nproduktionsekspert sammen med 2 mand valgt af Tulip.

Interiør fra forsøgsornestationen »Hatting«

Måling (scanning) af spæktykkelsen og kødarealet på den levende gris

Samarbejde med naboforeninger

Den stærkere specialisering af konsulentgruppen gjorde, at man i 1973 indgik en samarbejdsaftale mellem landboforeningerne i Ry, Skanderborg og Odder og husmandskredsforeningerne i Skanderborg, Hads Herred og Ning Herred samt Tulip-slagterierne. Der dannedes »Fællesudvalget for Svineavl – Ry/Skanderborg/Odder«. Tulip yder tilskud til dette udvalgs arbejde, mod at svineproduktionskonsulenten står til rådighed for alle Tulip-leverandører i førnævnte landøkonomiske foreningers område. Som konsulent for det nye område ansættes den hidtidige konsulent for Hads Herreds Landboforening, Helge Clausen. Svineavlsudvalget under Hads Herreds Landboforening opretholdes og udvides med 2 repræsentanter for henholdsvis Hads og Ning Herreds Kredsforeninger. Samtidig skifter udvalget navn til »Odderegnens Svineavlsudvalg«. I Skanderborg-Ry området nedsættes et tilsvarende udvalg. De 2 lokale udvalg planlægger det faglige arbejde i de 2 områder. Fællesudvalget står som den ansvarshavende og ansættende myndighed. Fællesudvalgets indtægter kommer fra Tulip, staten, orneindkøb og diverse lønarbejder (effektivitetskontrol og byggeassistance). Evt. underskud dækkes af de deltagende foreninger efter medlemstal. I 1976 ydede foreningerne 3,30 kr. pr. medlem til fællesudvalget.

Fællesledelse for 7. distrikt

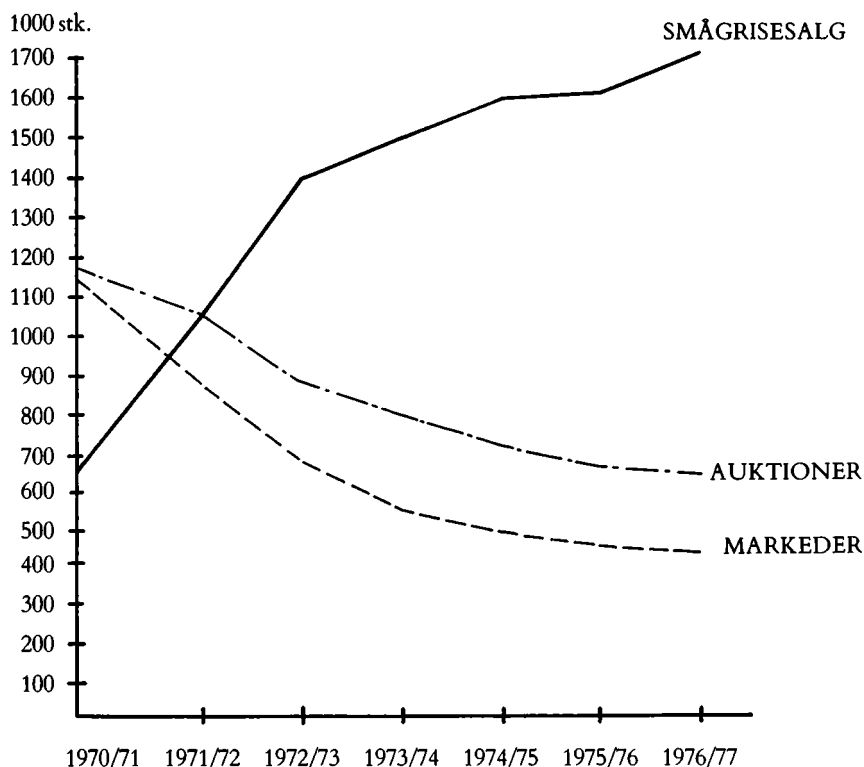
Landet over forsøger man i disse år at få dannet fællesledelser for svineavl og svineproduktion. I 1976 dannedes en fællesledelse for 7. distrikt. Fællesledelsen blev dannet af de landøkonomiske foreninger, avlerne i 7. distrikt og Tulip-slagterierne. Fællesledelsen skal forsøge at koordinere hele svineavls- og svineproduktionsarbejdet i distriktet. Hele arbejdet med, økonomien og styringen af den kunstige sædooverføring på svin sorterer blandt andet under fællesledelsen.

Smågriseomsætning

Omsætningen af smågrise har altid været en kilde til diskussion. Hads Herreds Landboforening holdt gennem mange år grisemarked på auk-

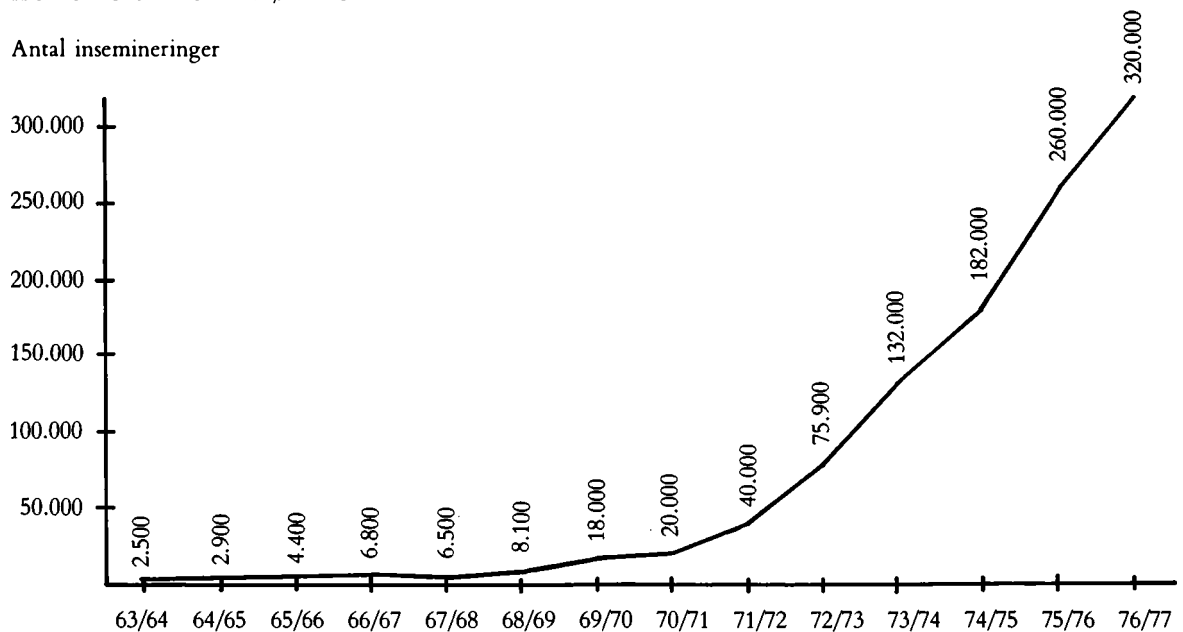
tionspladsen i Odder. Her handlede landmænd og grisehandlere, så håndslagene kunne høres langt hen ad Nørregade. Man forsøgte også med en salgsleder. I 1957 blev N. Schmidt antaget som salgsleder for både kvæg og svin. Denne ordning varede dog kun et enkelt år. I 1959 forsøgte man en gylteauktion sammen med mandagsmarkedet. Heller ikke denne form fik nogen succes. I 1963 startede »Østjyske Landboauktioner« - ØLA - sin virksomhed i Skanderborg. Denne auktion har udviklet sig til en af landets største. Men for smågrisene vedkommende er en landboauktion ikke just lykken. En direkte handel fra smågriseproducent til slagtesvineproducent er langt den billigste handelsform. Og så er det sundere for grisen. Tendensen landet over viser også, at auktionernes andel af omsætningen med smågrise er faldende til fordel for den direkte salgsform.

Omsætningen af smågrise gennem smågrisesalg, markeder og auktioner

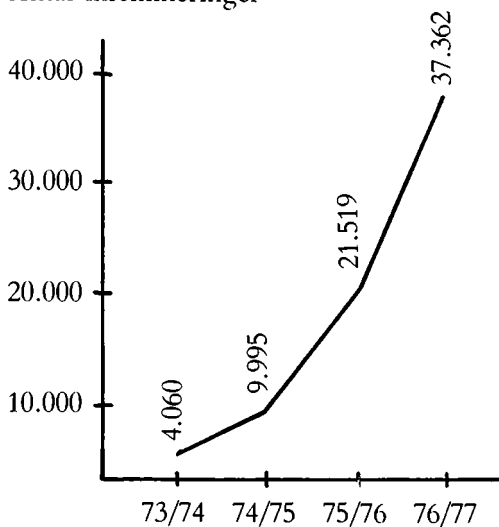
KUNSTIG SÆDOVERFØRING

Antal insemineringer

Kurven illustrerer antal insemineringer fra 1963/64 til 1976/77. I 1976/77 blev ca. 17% af samtlige søer insemineret. Der var pr. 30/6 1977 i alt 280 orner i brug i den kunstige sædooverføring.

Antal insemineringer

Benyttelsen af Yorkshiresød

Brugen af Yorkshiresød er steget med 42% fra 75/76 til 76/77. Samtidig er der foretaget godt 4.000 insemineringer med sæd af Norsk Landrace og Hampshire.

Beretninger og foredrag

Odderegnsens svineavlsudvalg arrangerer hvert år et beretnings- og foredragsmøde. Gennem disse beretninger og foredrag har udvalget søgt at drage de mest aktuelle ting frem for foreningens medlemmer. Listen over titlerne og foredragsholderne gennem de sidste 10 år ser sådan ud:

- 1968/69: »Økonomi i svineholdet – hvordan?« Konsulent Peter Nielsen, Nørre Sundby.
- 1969/70: »Svinesygdomme og -skadedyr«. Afdelingsdyrlæge Arne Thomsen, Axelborg.
- 1970/71: »Produktion og afsætning af svinekød«. Dir. Svend Dyrlov Madsen, Axelborg.
- 1971/72: »Mål og veje for et effektivt svinehold«. Landskonsulent Peder Grooss, Viby.
- 1972/73: Produktionssamordning i landbruget«. Afdelingschef Jørgen Løgstrup, Axelborg.
- 1973/74: »Økonomi i svineproduktionen«. Afdelingsleder J. Bent Sørensen, København.
- 1974/75: »Aktuel svinefodring«. Landskonsulent Karl Aa. Jacobsen, Odder.
- 1975/76: »Svineproduktionens fremtid«. Chefkonsulent Arne Drewsen, Axelborg.
- 1976/77: »Veterinære forhold i svineproduktionen«. Distriktsdyrlæge Kurt Skov Madsen, Bække.
- 1977/78: Produktion og afsætning af svinekød«. Gdr. J. Esp Sørensen, Skalborg.

Svinetællingerne viser her i efteråret 1977 stigende tendens, og svineproducenterne i Hads Herred kan gå ind i jubilæumsåret med en god portion optimisme og gode priser på svinekødsprodukter.

Bygninger og maskiner

Jens Peter Ulstrup

Bygningsudvalget blev startet i 1945 i samarbejde med Solbjerg Landboforening. Men trods et meget stort behov for landbrugsbyggeri gik det alligevel langsomt de første år på grund af vanskeligheder med at skaffe materialer. Da M. P. Svendsen trådte tilbage i 1954, indgik de fire landboforeninger i Århus Amt et samarbejde med arkitekt P. Taubro. Denne blev senere afløst af arkitekt Børge Christensen. Hads Herreds Landboforenings bygningsudvalg blev i foråret 1957 ændret til et bygnings- og maskinudvalg, og dette udvalg har gennem årene arrangeret mange ekskursionsbesøg. Disse besøg har til tider været afholdt i samarbejde med landboforeningernes bygningsudvalg for Århus Amt, hvis leder er H. Overgaard.

Bygnings- og maskinudvalgets arrangementer er vel besøgte, idet der er mange landmænd, som går i byggetanker og derfor er interesserede i at komme ud og se andres byggeri. Men mange landmænd viger tilbage på grund af omkostningerne, og netop derfor har vi så mange bygninger af ældre dato. Dette bevirker, at det er meget svært for unge landmænd at overtage, først og fremmest på grund af kapitalmangel, og dernæst på grund af den store arbejdsbyrde. Denne kan dog afhjælpes med mekanisering, som medfører en arbejdslettelse, men som samtidig koster meget, og netop derfor er det nødvendigt med en stor animalsk produktion, der dog dårligt lader sig gøre i ikke tidssvarende bygninger. Og netop her kan den enkelte landmand søge råd og vejledning hos bygningskonsulenten.

BYGNINGSVEJLEDNING

H. Overgaard

Gennem de hundreder af år, der har været drevet landbrug i dette land, har bygningsudsformningen været noget af det, der har forandret sig mindst; bygningsændringerne har mest været påvirket af fremkomsten af nye bygningsmaterialer; man gik fra stråtag og bindingsværk over til trempelbygninger og tagpap først i dette århundrede, senere blev det til blik og asbestplader og brandsikre lofter, men gårdens udformning som sådan var kun ændret lidt – ja, med roefodringens indførelse fik man fodergangen og ajlefløbene.

Først sidst i tredivert blev der gennem professor Hansen Larsen rokket ved princippet »den firlængede gård«, og man fik indført T-gården og den énlængede gård, det sidste er Dybvad, tegnet af arkitekt Toubro, et fremragende smukt eksempel på.

Dybvad

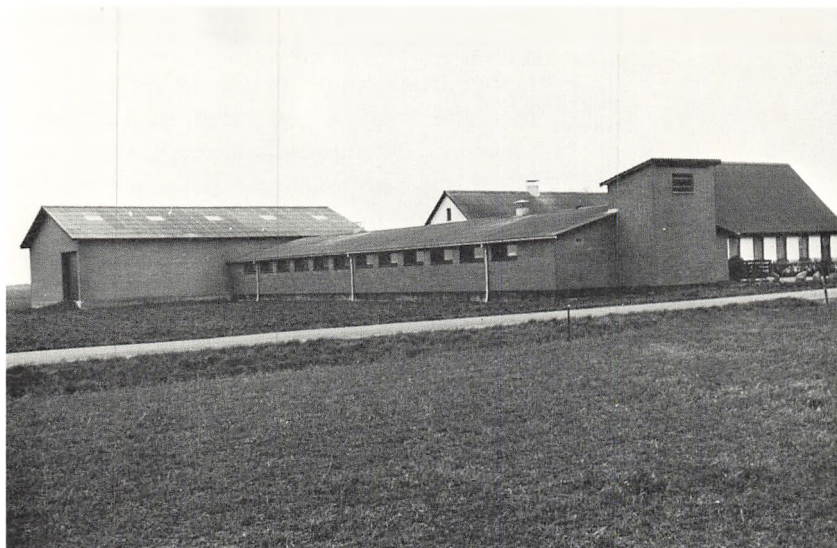
Den meget store ændring i bygningsindretningen kom faktisk, da traktoren fik gummi hjul og kraftoverføringsaksel, idet man derved fik grønthøsteren og mejetærskeren gjort almindelig. Ladens funktion ændredes; man skulle nu have siloer for ensilage og korn, og de dejlige handy neg, vi havde i selvbinderens tid, blev til tunge halmballer.

Den store afvandring fra landbruget satte først sit spor i markarbejdet, men turen kom også til staldene, så det stigende krav om større produktion og mindre mandskab måtte tilgodeses gennem en rationalisering. Byggeprisernes himmelflugt og de stigende ønsker om anvendelse af motordrevne køretøjer og transportanlæg i staldene medførte også, at man måtte finde udveje for fritbærende bygninger, der i kvalitet og pris kunne tilgodesse disse ønsker og krav.

Bygningsplanlægningen var hermed nået til et punkt, hvor det ikke var nok med den byggetekniske viden, som de byggende hidtil havde kunnet klare sig med gennem dygtige og tilvante håndværkere. Landet over blev der også umiddelbart efter krigen ansat bygningskonsulenter til at røgte denne vanskelige opgave. En opgave, som i disse år var svær at løfte. Dels havde man efter krigen et stort byggebehov, men en skrap rationering af byggematerialer, så det af den grund var vanskeligt at holde økonomien i orden på disse bygningskontorer, og de fleste af de først ansatte måtte da også efter kort tids ansættelse finde andre udveje, og mange foreninger fik derefter deres rådgivningsarbejde udført gennem mere løst tilknyttede arkitekter eller konsulenter.

Samarbejde med andre foreninger

I 1971 kom man så langt, at der kunne gives statstilskud til foreningsansatte bygningskonsulenter i lighed med den almindelige konsulentordning, og i løbet af kort tid var der landet over oprettet bygningskontorer i mange foreninger, bl.a. ved at man udvidede arbejdsområdet for de allerede ansatte maskinkonsulenter. Nogle steder dannede man amts-

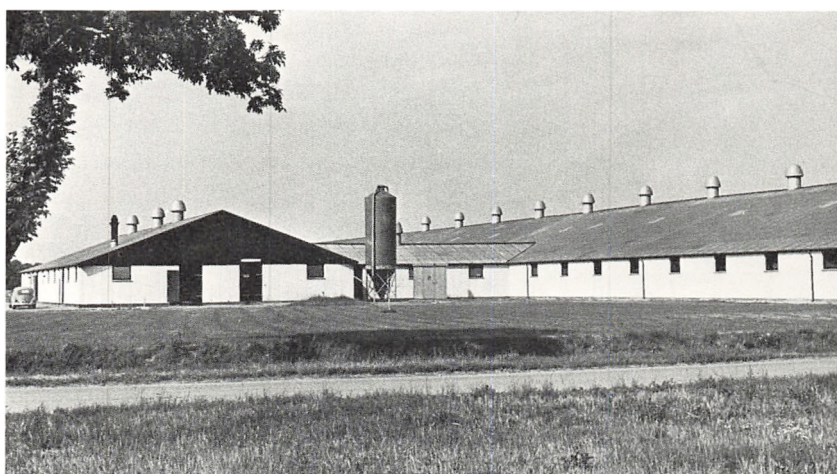

Ejendom i Højby-kolonien udbygget til moderne svineproduktionsanlæg

sammenslutninger af landboforeninger, der gik sammen og oprettede bygningskontorer, som dermed kunne blive så store, at man kunne ansætte folk med specialviden om produktionstilrettelæggelse eller med en rent byggeteknisk viden.

Dette skete for Hads Herreds Landboforening i 1972, hvor man gik i sammenslutning for Århus Amt. Denne løsning kører stadig og må absolut anses for at være den mest rationelle arbejdsform, selv om bygningskonsulenten i så stort et område ikke får det lokalkendskab, som de direkte foreningsansatte kan få. Dette modsvarer til gengæld af det udmærkede tværfaglige samarbejde, der efterhånden finder sted, ikke mindst med de lokale driftsøkonomifolk.

Det skal da også nævnes, at de forskellige forskningsinstitutter, man har

Gyllingnæs - malkestald og del af kostald

fået, også nu så småt er ved at fremsende resultater, der kan støtte konsulenterne i deres arbejde. Ikke mindst må det nævnes, at oprettelsen af det faglige landscenter i Århus, og dermed landskontoret for bygninger og maskiner, yder en god indsats med indsamling og koordinering af forsøgs- og erfaringsresultater og dermed er en god hjælp.

Hvad er der kommet ud af bygningsvejledningen gennem disse sidste 25 år? Ja, kører man rundt i landet, ses det måske ikke så meget; det er stadig den gamle bygningsbestand, der præger vort landskab, men da højst 2% om året får noget bygget, og da oftest en tilbygning, vil det vare længe, før det ses udefra. Men for den enkelte er der vist ingen tvivl om resultaterne. Ved et nybyggeri eller grundig modernisering er det ret normalt, at rationaliseringsgevinsten ligger i nærheden af en halvering af arbejdsbyrden, eller rettere sagt en fordobling af husdyrbestanden passet inden for den samme arbejdstid, at arbejdstiden så altid har været lang er en anden sag.

Hvordan er så denne rationaliseringsgevinst opnået? Ja, direkte kan nævnes de bedre transportmuligheder med foder, såvel fra mark til lagerplads som fra lager til krybbe, og det gælder hvad enten man taler om grovfoder eller kraftfoder og korn med dertil hørende formalings- og blandeanlæg, som når der tales om rensearbejde og gødningshåndtering, men også helt sekundære ting er med til at nedsætte arbejdstiden, bedre båse og dermed færre pattetråd, bedre farestier, der kræver mindre overvågningstid, tætsluttende døre, der ikke skal lægges sække eller halmbundter for, er altsammen små ting, som gør arbejdet lettere og stalden til et venligere og behageligere arbejdsrum, hvilket også i den sidste ende øver indflydelse på økonomien i foretagendet.

De kommende 25 år

På det rådgivningsmæssige område er arbejdet inde i så god en gænge, at det ikke er rimeligt at tro, at der behøver at ske de store forandringer; dog vil fremtiden måske stille krav om mere detaljerede tegninger og oplysninger, end man under den nugældende konsulentlov har beføjelser til at lave; ikke mindst de stadigt stigende kontrolforanstaltninger fra de offentlige myndigheder kan øge behovet for en yderligere teknisk udbygning af konsulenttjenesten.

Hvordan fremtiden vil tegne sig for byggeriet i sin helhed, er det selv sagt umuligt at sige noget om, men ét ved vi, skal landbruget bestå og have tålelige arbejdsvilkår, må der også investeres milliardbeløb i produktionsbygningerne og det dertil hørende inventar, så arbejdsopgaverne stadig vil trænge sig på. Vi vil antagelig komme til at se endnu stærkere mekaniserede arbejdsprocesser med fuldautomatisk styring af det elektroniske udstyr, der allerede anvendes meget i industrien, står lige for også at kunne bruges i landbrugets fodrings- og overvågningsarbejde. Byggeform og arkitektur vil vel også stadig undergå nogen ændring ved fremkomsten af nye materialer og mere fabriksfremstillet byggeri, men den ret lave, brede bygning med det åbne, frie rum er efter alt at dømme kommet for at blive.

Vore gamle bygninger var gennemgående rigtige på den tid, de blev skabt; at udviklingen er rendt fra dem rent indretningsmæssigt, er en an-

den ting. Men udseendet af vore gårde passer ind i vort landskab. Det kan være svært at få det nye til det, i hvert fald i overgangstiden, hvor det også skal stå sammen med de gamle huse. Hads Herreds bølgende landskab og de mange beplantninger skal behandles nænsomt, og lange pandekageagtige bygninger med forkerte højdeforhold kan let slå dette landskabs bløde linjer itu, ligesom de noget specielle farvetoner, man har på denne egn, fremkaldt af havet og skovene, let brydes og disharmoneres med et dårligt farvevalg som f.eks. de uhyrlige grønne farver, mange pladefabrikanter i deres pengejagt og leflen for dårlig smag sender på markedet.

Landbrugsbygningerne i Hads Herred har fra gammel tid i såvel kvalitet som udseende ligget i den bedste ende af det, man ser i Jylland. Gid det stadige krav til rationalisering og billighed aldrig vil komme til at skæmme denne egn, men at det vil lykkes den nuværende generation at aflevere den i samme smukke stand, som den blev modtaget i.

Søren Bækhøj

MASKINVEJLEDNING

Landboforeningens tidligere jubilæumsskrifter afspejler de opgaver, landmanden og hans forening har arbejdet med gennem en lang periode. For foreningen har det betydet, at nye opgaver er blevet taget op og behandlet. Nogle af opgaverne er løst gennem nedsættelse af udvalg under foreningen, andre har fået landboforeningens støtte til en løsning gennem selvstændige foreninger.

Et af Hads Herreds Landboforenings yngste faglige udvalg er Bygnings- og Maskinudvalget, stiftet ved et bestyrelsesmøde den 9. april 1957. Udvalgets første medlemmer blev Arne Sørensen, Lundhoff, S. Larsen Sørensen, Malling, Niels Fr. Kuur, Gylling, Knud Arentoft, Kysing, og Tage Jensen, Drammelstrup. Den 22. maj 1957 holdt udvalget sit første møde og konstituerede sig med Tage Jensen som formand, S. Larsen Sørensen som næstformand og Niels Fr. Kuur som sekretær.

Mejetærskeren har helt overtaget kornhøsten

rensen som næstformand. Konsulent Arne Hansen blev udvalgets sekretær.

Blandt udvalgets første arrangementer var en bygningsekskursion samt en gennemgang af maskinerne på dyrskuet i Odder.

Det er naturligvis ikke tilfældigt, at udvalget oprettes og begynder sit arbejde i 1950'erne, da det jo netop er i en periode, hvor mekaniseringen eller måske snarere motoriseringen af landbruget rigtig tager fart. I landbruget, som andre steder, har man jo gennem lange tider bygget sig redskaber og enkle maskiner til at gøre arbejdet lettere. De store forandringer kom først for alvor, da forbrændingsmotoren og elektriciteten slog igennem som trækraft og erstattede dyrenes og menneskenes muskelkraft. Den menneskelige arbejdskraft søgte i stort tal til andre erhverv. Nogle få tal illustrerer denne udvikling. I 1953, da Hads Herreds Landboforening havde 100 års jubilæum, havde vi i dansk landbrug 372.000 helårsarbejdere, 397.000 heste, ca. 4.000 traktorer og ca. 1.000 mejetærskere. I 1977 er de samme tal omkring 130.000 helårsarbejdere, 58.000 heste, hvoraf næsten ingen er arbejdsheste, 180.000 traktorer og 40.000 mejetærskere.

Indtil begyndelsen af 1950'erne spillede motorer en yderst ringe rolle som trækraft i landbruget. En del ejendomme havde vindmøller til drift af kværn og tærskværk, men elektricitet brugtes næsten kun til lys – dyrs og menneskers muskelkraft var de vigtigste kraftkilder.

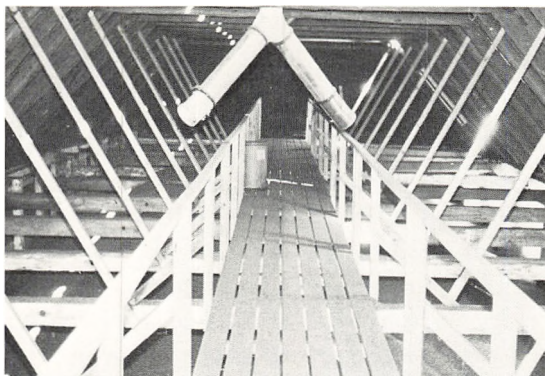
Den foran beskrevne udvikling i landbrugets trækraft har været en af forudsætningerne for den udvikling, der har fundet sted i såvel landbruget som i det øvrige samfund.

Det er i et vist omfang muligt at læse i maskin- og bygningsudvalgets forhandlingsprotokol, hvilke områder inden for mekaniseringen der har været særlig aktuelle gennem årene. Udvalget har gennem alle årene arrangeret en række bygningsekskursioner til nybyggerier hos såvel foreningens egne medlemmer som på længere ture.

Kurser af forskellig art har også været afholdt lige fra udvalgets start. En

Gastæt silo til korn

Nye lagringsformer for korn blev nødvendige som følge af mejetærskningen. Her planmagasin

række af disse kurser har været holdt i samarbejde med Malling Landbrugsskole.

Et af de emner, der tidligst har været med på udvalgets program, er marksprøjtning. Her er der tale om et af landmandens arbejdsområder, som har gennemgået en rivende udvikling i netop de år, udvalget har eksisteret. Bygnings- og Maskinudvalget har da også været aktivt på dette vigtige område, som stadig er aktuelt, og hvor det er vigtigt, at de rette midler anvendes i korrekt gennemført arbejde.

Netop anvendelsen af sprøjtemidler er undertiden udsat for kritik fra forskellig side, og det er derfor vigtigt, at de enkelte brugere gennem faglitteratur og kurser holder sig orienteret om arbejdets rette udførelse. For landboforeningens faglige udvalg må det være en af de fornemste opgaver at sørge for, at foreningens medlemmer får mulighed for gennem møder, kurser og ekskursioner at erhverve den nødvendige viden på de aktuelle områder.

Anvendelse af flydende ammoniak er et andet område, som har affødt drøftelse i bygnings- og maskinudvalget. Emnet har bl.a. været til drøftelse i efteråret 1959. Der har da åbenbart været tale om, at landboforeningen skulle engagere sig aktivt i fordelingen af ammoniak, hvilket man dog beslutter ikke at gøre. Udvalget enes i stedet om at søge gennemført en demonstration af ammoniaknedfældere.

Det stigende antal traktorer fører i løbet af 1950'erne til forskellige tiløb til et egentligt afprøvningsarbejde vedrørende traktorernes trækvevne og brændstofforbrug. Arbejdet blev landsdækkende, da Landbrugets Rationaliseringsfond indkøber materiel til udstationering rundt om i landet. For Hads Herreds Landboforenings vedkommende foreligger der i foråret 1960 et tilbud om deltagelse i dette arbejde. Traktorkontrollen udføres stadig på landsplan af et antal prøvevogne bemandet med særligt uddannede prøveassistenter.

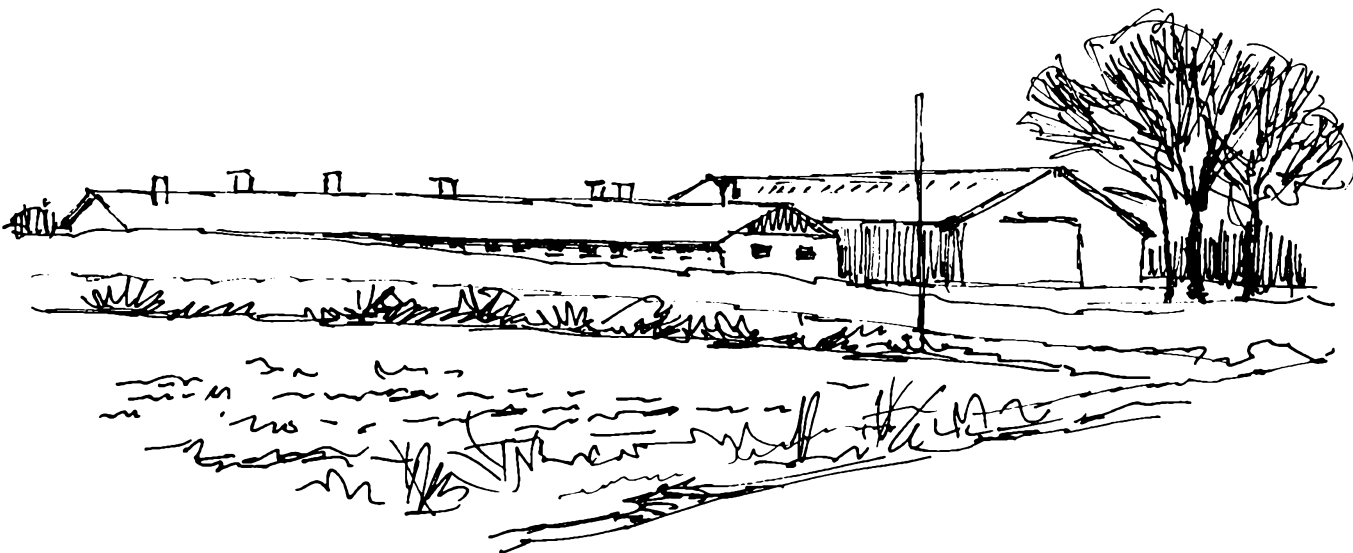
Ved et møde i bygnings- og maskinudvalget i januar 1959 rejser Tage Jensen spørgsmålet om ansættelse af en maskinkonsulent, men der sker dog intet i sagen før i november 1964, hvor ansættelse af en maskinkonsulent igen tages op til drøftelse, nu i samarbejde med Århus Amts Landøkonomiske Selskab og Solbjerg Landboforening. Denne gang fører drøftelserne til vedtagelse af en samarbejdsaftale om ansættelse af en maskinkonsulent, og der nedsættes et fælles udvalg, som pr. 1. maj 1965 an-

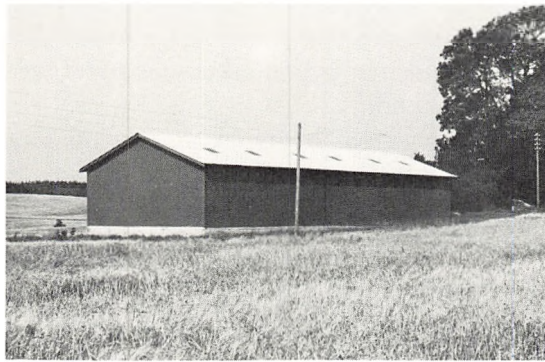
sætter agronom Søren Bækhøj som maskinkonsulent for de tre foreninger.

Siden 1. november 1967 har konsulentansættelsen været i samarbejde med Malling Landbrugsskole, sådan at maskinkonsulenten nu er halvtids konsulent og halvtids lærer. I 1967 blev Århus Amts Husmandsforeninger indbudt til at deltage i samarbejdet om maskinkonsulent-virksomheden. Dette samarbejde blev en realitet fra 1. januar 1968 og er fortsat uændret til i dag, så maskinkonsulent-arbejdet nu dækker såvel landboforeningernes som husmandsforeningernes medlemmer i et område, der stort set svarer til det gamle Århus Amt.

På næsten alle områder griber lovgivningen ind i vor daglige aktivitet. Også landbrugets motorisering og mekanisering har skabt behov for særlig lovgivning. Traktorenes fortrængning af hestene skabte naturligvis et behov for revision af færdselslovens bestemmelser med tilføjelse af særlige regler for færdsel med traktorer uden at kræve egentlig registrering som gældende for biler og med de deraf følgende krav til teknisk udstyr og vægtafgifter m.v. Bestemmelserne vedrørende fritagelse for benzinafgift og farvning af den særlige »traktorbenzin« gjorde det muligt at købe benzin til landbrugstraktorer til væsentlig lavere priser end til registrerede køretøjer. Samtidig blev landbrugstraktorerne naturligvis pålagt nogle restriktioner med hensyn til vejtransportens omfang, dette naturligvis for ikke at påføre de afgiftspligtige transporter hverv ubillig konkurrence.

Foruden færdselsloven har arbejderbeskyttelsesloven haft stor indflydelse på forholdene omkring landbrugets mekanisering. Sikkerhed og personbeskyttelse er naturligvis af afgørende betydning i al erhvervsaktivitet. Derfor fastlægges en lang række regler for omgang med maskiner og materialer af mange forskellige slags. Loven om traktorens styrtsik-

Typisk maskinhus fra 1970'erne

ring hører til blandt de mere markante af de mange bestemmelser, som skal beskytte mod fysiske personskader.

I landboforeningens jubilæumsskrift i anledning af 100 års jubilæet omtales oprettelsen af to andelsvirksomheder, der begge er ophørt, nemlig Odderegns Andelsmaskinstation og Odderegns Andels-Maskinindkøb. Andelsmaskinstationen blev oprettet i december 1947 og virkede i nogle år, hvor der blev anskaffet en betydelig maskinpark og opført bygninger med værksted og funktionærbolig på Århusvej. Disse bygninger, hvor nu firmaet R. Randers har til huse, blev senere overtaget af andels-maskinindkøbet. Fra sommeren 1953 lejede andelsmaskinstationen sig ind i andelstørreriets bygninger ved Kildegade. Herfra blev maskinstationen drevet indtil dens ophør 1. juli 1957.

Odderegns Andels-Maskinindkøb blev startet i januar 1951 på initiativ af andelsmaskinstationens bestyrelse. De første år i andels-maskinindkøbenes tid blev generelt meget besværlige som følge af bl.a. leverandør-boycot, der gennem flere år gjorde det meget vanskeligt for maskinindkøbene at levere gængse maskiner, f.eks. kunne almindelige danske fabrikater ikke leveres gennem andels-maskinindkøbene.

Også Odderegns Andels-Maskinindkøb måtte kæmpe med disse og andre vanskeligheder. Resultatet blev, at Dansk Landbrugs Andels Maskinindkøb, D.L.A.M., i 1955 overtog afdelingen mod at den lokale kapital blev afskrevet (D.L.A.M. havde selv 40.000,- kr. af andelskapitalen på 100.000,- kr.).

I D.L.A.M. var der stærk stemning for at flytte Odderafdelingen til en mere central plads i Jylland. Ifølge mødereferater fra årene 1955 til 1957 var Odderafdelingens renommé alt andet end godt, og man undersøgte gennem et par år mulighederne for at flytte afdelingen til Randers. Denne flytning blev en realitet i begyndelsen af 1957, og bygningerne på Århusvej solgtes for 150.000,- kr.

Andels-maskinindkøbets virksomhed i Odder kom således kun til at vare ca. 6 år. Da andels-maskinindkøbene på landsplan for alvor blev styrket, var Odder for længst ude af billedet.

Bygnings- og maskinudvalget søger hele tiden at stille den bedst mulige rådgivning til rådighed for foreningens medlemmer inden for udvalgets faglige område. For at kunne leve op til denne målsætning også på det bygningsmæssige område indledtes i 1972 et samarbejde med Bygnings-

udvalget for Århus Amt, hvis konsulent er H. Overgaard, Langå. Dette samarbejde er fortsat siden, og i jubilæumsåret virker således som udvalgets konsulenter bygningskonsulent H. Overgaard og maskinkonsulent Søren Bækhøj.

Ved jubilæet har bygnings- og maskinudvalget følgende sammensætning: Jens P. Ulstrup, Aalstrup (formand); Povl Dybro, Malling; Henning Rasmussen, Askgård; Viggo Ravn Pedersen, Torrild og Niels Jørgen Brendstrup, Gylling.

Regnskabsarbejdet

ORGANISATION OG ØKONOMI

Sigfred Kirkegaard

- 1901 Indleder Mads Laursen fra Eriksminde Friskole en forhandling i landboforeningen om landbrugets regnskabsføring, med det formål at få afholdt et lokalt regnskabskursus.
- 1911 På landboforeningens generalforsamling rejstes spørgsmålet om sagkyndig bistand for de landmænd, som ønskede at gennemføre et regnskab. Initiativet kom fra dommerudvalget for landboforeningens »konkurrence for hele gårdmandsbrug«. På generalforsamlingen blev det pålagt dette udvalg, som bestod af K. Bak, Starupgård, Klaus Pedersen, Fensten, og Niels Hjortshøj, Birkholm, at arbejde videre med sagen.
- 1912 Der oprettes en regnskabsforening. Der meldte sig ca. 25 deltagere til regnskabsarbejdet, måske ikke en overvældende stor tilslutning, men for det første var det noget nyt, der var sat i gang, for det andet fordrede dette arbejde en særlig tillid til den ansatte konsulent, idet denne ville få indblik i medlemmernes økonomiske forhold. At det i meget høj grad lykkedes landboforeningens første regnskabskonsulent at skabe denne tillid hos medlemmerne kommer stadigvæk os som nu står i arbejdet til gode.
- 1914 Regnskabsforeningens formand, Jørgen Yding, Torrild, slår til lyd for, at landboforeningen skal yde økonomisk støtte til regnskabsarbejdet. På landboforeningens generalforsamling blev det vedtaget at lade regnskabsforeningen indgå som et led i landboforeningens virksomhed, og regnskabsforeningens bestyrelse blev omdannet til landboforeningens regnskabsudvalg. Herefter ydede landboforeningen i en kort årrække en økonomisk støtte til regnskabsarbejdet.
- 1917 Landboforeningen opnår statstilskud til regnskabskonsulenternes løn. Statstilskuddet udgjorde ca. halvdelen af konsulentens løn. Der udarbejdes en regnskabsberetning som offentliggøres i Jyske Landboforeningers Planteavlberetning. Herefter følger en længere periode, i hvilken økonomien i regnskabsarbejdet stort set kører på konsulenternes egen regning, idet konsulenten modtager de af regnskabsudvalget fastsatte regnskabskontingenter fra medlemmerne samt det efterhånden stærkt formindskede statstilskud, mod at konsulenten selv sørger for kontormedhjælp og udgifternes afholdelse. Regnskabsudvalgets formænd i denne periode: S. P. Sørensen, Hølken, S. Arentoft, Kysing, og Klaus Pedersen, Fensten.
- 1940 Regnskabsudvalget med Jens Lykke Jensen, Boulstrup, som formand drøftede i forbindelse med ansættelse af yderligere en konsulent, om man skulle danne to adskilte regnskabskredse med hvert sit udvalg, hver sin konsulentberetning m.v. Udvalget fandt det heldigst at holde arbej-

det samlet under ét udvalg og så vidt muligt om ét kontor. Det sidste lykkedes dog ikke, idet regnskabsarbejdet i en periode foregik på tre forskellige kontorer i Odder by, Holsteinsgade, Rosengade og Asylgade, hvor hver konsulent havde sit kontor.

1956 En ny konsulentordning kræver nu, at regnskabsarbejdet økonomisk foregår på landboforeningens regning, således at regnskabsafdelingens økonomi bliver en del af landboforeningens samlede regnskab, og at regnskabskonsulenterne ansættes som funktionærer, i modsætning til det nu gennem næsten 40 år brugte »entrepriseforhold«.

Regnskabsafdelingens første budget efter denne ordning har en omsætning på 40.000 kr. At det var svært på én gang at indstille sig på de ændrede betingelser ses af, at udvalget forlangte, at konsulenten skulle kautionere for budgettet, således at han måtte gå 2.000 kr. ned i løn, såfremt budgettet ikke kunne holde. Regnskabskonsulenterne måtte også af egne midler finansiere anskaffelse af kontorinventar og -maskiner; dette blev dog overtaget af landboforeningen i 1960.

1959 Hans Jensen, Saksild, bliver formand for regnskabsudvalget efter Jens Lykke Jensen, Boulstrup, der har bestridt hvervet i 23 år.

1968 I forbindelse med sammenlægningen af Ny Solbjerg Landboforening og Hads Herreds Landboforening blev regnskabsudvalget udvidet med et

- medlem i en overgangsperiode. Regnskabsudvalget har haft et møde med Samsø regnskabskreds om samarbejde vedrørende EDB-behandling af regnskaberne. Man fandt dog, at hver regnskabskreds fortsat kunne løse egne opgaver.
- 1969 Poul Dybro, Malling Landbrugsskole, bliver formand for landboforeningens regnskabsudvalg.
- 1971 Vejledningsarbejdet i forbindelse med ejendomsoverdragelser o.l. udskilles i nogle foreninger som en selvstændig konsulenttjeneste med en fælles risikofond; regnskabsudvalget har forhandling med Horsens Landboforening, som tilbyder, at vi kan benytte denne forenings ejendomskonsulenttjeneste. Regnskabsudvalget beslutter dog, at man her i foreningen vil tilstræbe fortsat at bevare vejledning og praktisk gennemførelse i forbindelse med generationsskifte som et tilbud fra vort eget lokale regnskabskontor.
- 1972 Landsudvalget for driftsøkonomi dannes, og dermed samles det faglige arbejde på landsplan på Landskontoret for driftsøkonomi i »Det faglige landscenter« i Viby; formålet er at koordinere det landsomfattende arbejde på driftsøkonomiområdet og at yde bedst mulig service over for landboforeningernes lokale driftsøkonomikonsulenter. Landsudvalget vælges bl. a. af et repræsentantskab, hvori Hads Herreds Landboforenings regnskabsudvalg deltager med 2 medlemmer.
- 1977 Regnskabsudvalgets budget er nu på 1,4 mill. kroner. Regnskabsudvalget i jubilæumsåret består af: Povl Dybro, Malling – Karl Ekkelund, Fensten – Peer Højsgaard, Pederstrup – Henning Jensen, Halling – Henning Vam Madsen, Hølken.

KONSULENTER

- 1911 Vilhelm Larsen, regnskabskyndig assistent fra maj 1912 til november 1913.
- 1913 P. Andreasen, som dengang var 32 år gammel, blev antaget som regnskabskonsulent. Han havde været på højskole og landbrugsskole og i flere år arbejdet som kontrolassistent. P. Andreasen virkede i mange år som enekonsulent.
- 1939 A. H. Terpling, landbrugskandidat fra Den Kgl. Veterinære og Landbohøjskole, blev antaget i en alder af 23 år.
- 1941 P. Andreasen og A. H. Terpling deler kredsen mellem sig, således at foreningen nu har 2 regnskabskonsulenter.
- 1948 P. Brandt, landbrugskandidat, blev ansat som regnskabskonsulent for at aflaste P. Andreasen ved at overtage en del af dennes regnskaber. Der er nu 3 regnskabskonsulenter i foreningen.
- 1951 Gunnar Pedersen, landbrugskandidat, afløser P. Brandt som regnskabskonsulent. P. Brandt overtager en stilling som regnskabskonsulent i Nordfyns Landboforening. Gunnar Pedersen var 39 år ved ansættelse i foreningen.
- 1952 A. H. Terpling fratræder sin stilling i landboforeningen og startede sin revisorvirksomhed, som han senere sammen med sine medarbejdere har drevet frem til en betydelig og velanskreven virksomhed her i Odder.

- Gunnar Pedersen overtager Terplings regnskaber; der følger således en periode med 2 regnskabskonsulenter.
- 1957 Poul Abildskov, landbrugskandidat, ansættes som regnskabskonsulent. Han var på det tidspunkt assistent for planteavlssudvalget, men havde ved siden af dette arbejde for egen regning påbegyndt regnskabsføring for nogle af egnens landmænd.
Gunnar Pedersen bliver leder af regnskabsarbejdet.
- 1959 Sigfred Kirkegaard, landbrugskandidat, afløser Poul Abildskov, som havde opsagt sin stilling for at overtage en stilling som regnskabskonsulent i Svendborg Amts Landboforening.
- 1965 Der opslåes en stilling for en agronom med det formål, at regnskabskontoret i højere grad kan betjene medlemmerne med individuel driftsvejledning. Der meldte sig imidlertid ikke ansøgning fra nogen agronom. I stedet blev den første regnskabstekniker ansat på regnskabskontoret, Johs. Andersen, som kom fra regnskabskontoret i Holbæk Landboforening.
- 1968 Harald Jensen bliver ved sammenlægning mellem Ny Solbjerg og Hads Herreds Landboforening i en kort overgangsperiode regnskabskonsulent i de nu sammenlagte foreninger.
- 1969 Ragner Aagaard, agronom, ansættes som konsulent. Arbejdsområde: Overtager ca. 40 regnskaber efter Harald Jensen og i øvrigt alt arbejde ved udarbejdelse af »bidragsregnskab«.
Der er nu 3 konsulenter igen tilknyttet regnskabsudvalget.
Sigfred Kirkegaard bliver leder af regnskabsafdelingens arbejde.
- 1973 Gunnar Pedersen, agronom, afløser konsulent Ragner Aagaard, som har fået ansættelse ved Landskontoret for driftsøkonomi.
- 1974 Kristian Bundgaard, agronom, ansættes som assistent (1975 konsulent) for gradvis at afløse Gunnar Pedersen (ansat 1951), som har ønsket helt at fratræde sin stilling i 1977.

Personalet på regnskabskontoret 1978

Stående: Ketty Jensen, Jette Rasmussen, Hanne O. Albrechtsen, Poul Bruun Christensen, Kristian Bundgaard, Gunnar Pedersen, Tove Koustrup Pedersen, Johannes Andersen, Ruth Bjerregaard.

Siddende: Jørgen Hasselbalch, Bodil Pedersen, Jens R. Andersen, Kirsten Greis Hansen, Sigfred Kirkegaard, Ingemarie Sejr Jensen, Elin Rasmussen, Folmer Krarup.

Til Vejledning ved Skatteligningen skal man her-
ved tillade sig at anmode Dem om at udfylde omstaa-
ende Blanket saa nøjagtig som mulig, og senest inden
den 1. December d. A. at ville behageligen hertil tilbage-
sende samme.

Gylling Sogneraad, d. 23. Oktober 1894

Forsiden til selvangivelsen i 1894

REGNSKABSFØRING

- 1953 For 25 år siden fik ca. 170 af egnens landmænd deres regnskab opgjort af landboforeningens regnskabskonsulenter. I dag benytter ca. 530 af egnens landmænd regnskabskontoret. En udvikling, der i høj grad er presset frem af det offentliges stigende krav.
- 1954 Regnskabspligten for landbruget blev indført ved en administrativ bekendtgørelse i henhold til skattekontrolløven, der pålagde alle landbrugere med ejendomme over 40.000 kr. grundværdi regnskabspligt. Dette er dog gradvis ændret til det nugældende, at landbrugere, der driver ejendomme på i alt 15 ha eller derover, er pålagt egentlig bogføringspligt.
- 1958 Kapitalvindingskat, den første lov om særlig indkomstskat. Fra 1960 omfatter denne lov også fortjenester ved salg af fast ejendom for nogle ejendoms-kategorier, bl. a. landbrugsejendomme. Fra en stiltfærdig begyndelse, hvor kun helt ekstraordinære salgspriser gav anledning til beskatning, har denne lov gennem næsten årlige ændringer udviklet en beskatning, som i dag kan udløses ved ethvert salg af landbrugsejendomme.
- Skatten udgør i dag 75% af en skattepligtig fortjeneste og kan således give særdeles ubehagelige overraskelser.

Da loven forekommer mange borgere uigennemskuelig, giver den anledning til mange beregninger og samtaler med medlemmerne.

1967 Moms. Den 3. juli 1967 trådte loven om merværdiafgift i kraft. Herved pålagde man alle erhvervsdrivende, også landbruget, at opkræve en forbrugsskat til staten. Herefter skulle regnskaberne nu også bruges til over for Toldvæsenet at dokumentere en korrekt opkrævning, administration og afregning af moms. Alt ekstraarbejde i forbindelse med landbrugets moms blev overført til regnskabskontorerne, og såvel organisationer som regnskabskonsulenter gav dengang udtryk for, at indførelse af merværdiafgiften med dens regnskabskrav ville nødvendiggøre en udbygning af landbrugets økonomikonsulenttjeneste med dets regnskabskontorer, idet landbruget med dets mange forholdsvis små virksomheder udgjorde ca. halvdelen af samtlige landets momsregistrerede virksomheder.

1970 Kildeskat. Den 1. januar 1970 trådte kildeskatteloven i kraft. Motivet var at søge opnået samtidighed mellem indtjening og skattebetaling. Forsøget på at nå dette mål rev imidlertid stærkt arbejdskrævende opgaver med sig.

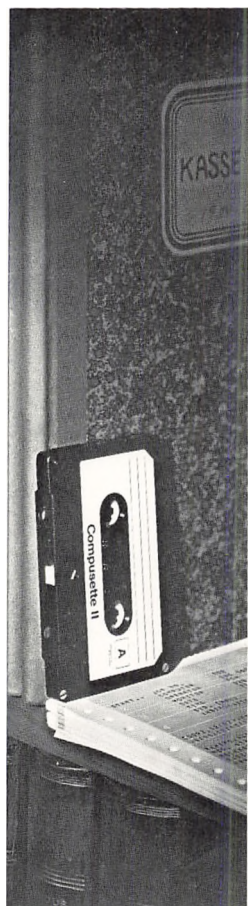
Med kildeskatteloven indførtes princippet, at arbejdsgiverne skal opkræve og administrere lønmodtagernes skattebetaling. Herefter skal regnskabet nu også tjene som dokumentation over for arbejdsgiverkontrollen. Endvidere medførte kildeskattereformen, at der nu skal arbejdes med den samme periodes indtjening 3 gange. Forskudsansættelsen, som er et skøn over den forventede indtjening. Selvangivelsen, som er den ved regnskab konstaterede indkomst. Slutopgørelsen, som er udligning af skatterne af forskellen mellem forskudsansat og selvangiven indkomst. I forbindelse med indførelse af kildeskatten var det under overvejelse at fjerne de forskudte regnskabsår (sommerregnskaberne); dette krav blev dog frafaldet.

Endelig fik man indført nye regler for beskatning i forbindelse med dødsfald og arveovergang. Denne dødsbøbeskatning medførte det hidtil mest udviklede og for borgerne uigennemskuelige skatteregnskab.

I den forløbne 25 års periode er der også sket anden udvikling i samfundet, der har påvirket og nødvendiggjort udbygning af regnskabsafdelingen; f. eks. betød kommunesammenlægningen, at der gradvis blev ansat flere eksperter i de offentlige kontorer for at kontrollere borgerne. Dette kræver også større indsats fra os for at bevise, at medlemmerne har opfyldt lovens krav, også et større arbejde for at være medlemmerne behjælpelig med at få de rettigheder, som lovene giver dem. En anden begivenhed, Danmarks tilslutning til EF, afleder nye opgaver for regnskabsafdelingen; de er f. eks. i dag moderniseringsstøtte til udvikling af landbrugsbedrifter, støtte til ophør af mælkeproduktion, indberetning af regnskabsresultater til EF's informationsnet.

DRIFTSØKONOMI

Her omtalt som den del af regnskabskontorets arbejde, der består i at være landmanden behjælpelig i hans situation som bedriftsleder.

Langt den største part af egnens landbrug er i dag enkeltmandsejede virksomheder, hvor ejeren og hans familie udfører driftsledelse og det praktiske arbejde i god sammenhæng og dermed uden egentlig udskillelse af de driftsmæssige funktioner.

Nedenfor er anført nogle hovedpunkter fra en styringsmodel, som alle landmænd følger bevidst eller ubevidst. Nogle landmænd har en stor del af den på papir, andre klarer det meste i hovedet. I nogle af disse punkter kan regnskabsafdelingens konsulenter være medlemmerne behjælpelige, i andre er det den øvrige konsulentstab, som er medvirkende.

Udarbejdelse af den tekniske driftsplan

Opstilling af budget(ter)

Gennemførelse af produktionen

Registrering af produktionsforløbet

Driftskontrol

Udarbejdelse af regnskab

Analyse af regnskabet

Egentlig systematisk budgetlægning er ikke hidtil udført af regnskabskontoret. I forbindelse med EDB-regnskabet »S 72« er der udviklet et budgetsystem.

I planlægningssituationen har konsulenthjælpen ved økonomiske overvejelser mest bestået i driftskalkulationer, hvor man ved bidragsmetoden beregner, hvordan det økonomiske resultat forventes at blive for en kommende periode (overskudsbudget), dels i beregninger over, om de løbende kontante indtægter kan forventes at blive store nok til at dække de kontante udgifter (likviditetsbudget).

Der blev bl. a. her i foreningen gjort forsøg med mere matematiske planlægningsmetoder (lineær programmering) ved hjælp af EDB – men de slog ikke igennem, de var for omstændige og arbejdskrævende i forhold til opgaverne.

Loven om støtte til modernisering af jordbrugsbedrifter er et eksempel på, at man fra bevilgende myndigheder har krævet udarbejdelse af overskudsbudget, opfulgt af regnskabsmæssig dokumentation som betingelse for opnåelse af tilskud.

Driftskontrol: Måling af effektiviteten i de enkelte produktioner. Regnskabskontorets tilbud her er bidragsregnskabet, hvori også produktionernes indbyrdes økonomi belyses, men det kræver, at landmanden under produktionens forløb foruden bedriftens omsætning med omverdenen har registreret omsætningen imellem driftsgrenene inden for bedrif-

ten. 15-20 af foreningens medlemmer får årligt udarbejdet bidragsregnskab.

Analyse af regnskabet: Med det formål at skaffe landmanden en mulighed for at kunne måle sine egne dispositioner og sit driftsresultat med det, som andre landmænd har opnået, udarbejdes der hvert år regnskabsberetninger med et stort talmateriale.

Indtil 1972 var der for hver enkelt ejendom anført hovedposterne fra bruttoudbytte, driftsomkostninger og resultat, alt angivet i kr. pr. ha landbrugsjord; her kunne man så sammenligne sine egne ha-tal med tallene fra andre ejendomme eller gennemsnitstal fra grupper af ejendomme.

Som resultatmål blev brugt »forrentningsprocenten« og »familiens arbejdsvederlag«. Nedenfor et udklip af regnskabsberetningen for 1956-57.

Tabel II.

Landbrugskapital, Bruttoudbytte, Nettoproduktion, Driftsomkostninger

Ejendommens Nr.	Inv. Kapital i Kr. pr. ha	Bruttoudbytte i Kr. pr. ha										Nettoproduktion i Kr. pr. ha	Driftsomkostninger											
		Fra Planteavl					Fra Husdyrbruget						Arbejds løn			Fodermidler								
		Korn	Frø	Kartoff.o. Handelsr.	Andre Planter.	Ialt	Mælk	Kvæg	Svin	Æg og Fjerkræ	Andre Husdyr.		Ialt	Fra andre Kilder	Folkehoid	Familiens Arbejde	Driftslederløn	Ialt Arbejds l.	Kraftfoder	Sk. Mælk Valle o.a. Foderm.	Ialt Foderm.			
25-50 ha		332	3483	540	>	3	43	586	594	212	222	>	>	1028	15	1629	1321	373	114	193	680	138	30	168
338	5036	174	>	5	15	194	1306	369	647	8	12	2342	38	2574	1990	640	114	270	1024	289	174	42	174	
343	4117	236	>	4	6	246	965	308	839	27	>	2139	21	2406	1503	724	132	255	1121	559	165	165	165	
354	4902	315	132	250	5	761	226	45	1126	39	>	1436	80	2277	1503	724	132	255	1121	559	165	165	165	
360	2986	130	>				547	260	548			1155		1155										

Fra og med 1972-73 gik vi over til det nuværende system, hvor landmanden som supplement til sit driftsregnskab får tilsendt et EDB-udskrevet skema »Dit regnskab - sammenlignet med andres«. Heri sammenlignes nogle nøgletal fra den pågældende landbrugsbedrifts regnskab med resultater fra andre bedrifter, som har en tilsvarende størrelse og produktionssammensætning.

Ejendomsudskrift fra »Vestergård«

DRIFTSRESULTAT FOR REGNSKABSÅRET 1973-74				KREDS NR.	EJENDOM NR.	DRIFTSFORMGRUPPE NR. 3 MED 30-59,9 HA	
	Eget resultat forrige år	Eget resultat	Driftsformens resultat	Effektiv gruppes resultat	Eget resultat forrige år	Eget resultat	
Antal ejendomme 1	1	1	356	44	2136	202	
BRUTTUDBYTTE					4286	507	
Mark 2	14999	16241	10700	13505	75		
Kvæg 3	186232	204786	169349	199095			
Svin 4	101619	104381	111054	108365	0,13		
Andet 5	4824	4424	7805	6862	0,17		
VARIABLE OMKOSTNINGER					0,12		
Fodermidler 7	83483	83769	97411	97027	0,09		
Forskelligt husdyr 8	8184	8292	6646	7945	0		
Udsæd og gedning 9	15772	18443	16847	16938			
Måskinstation 10	8104	7827	5343	5209			
Forskelligt mark 11	1655	61	3299	3969	56		
Variable omkostninger ialt (7 til 11) 12	117198	118792	129546	131088			
FASTE OMKOSTNINGER							
Folkehoid 14							
15	6864	17619		10344			

EJENDOMSOVERDRAGELSER, FINANSIERINGSSAGER

Et betydningsfuldt arbejdsområde inden for regnskabsafdelingen er at være medlemmerne behjælpelig med råd og dåd, når de står over for en ejendomsoverdragelse eller lånoptagelse til finansiering af investeringerne i bedriften.

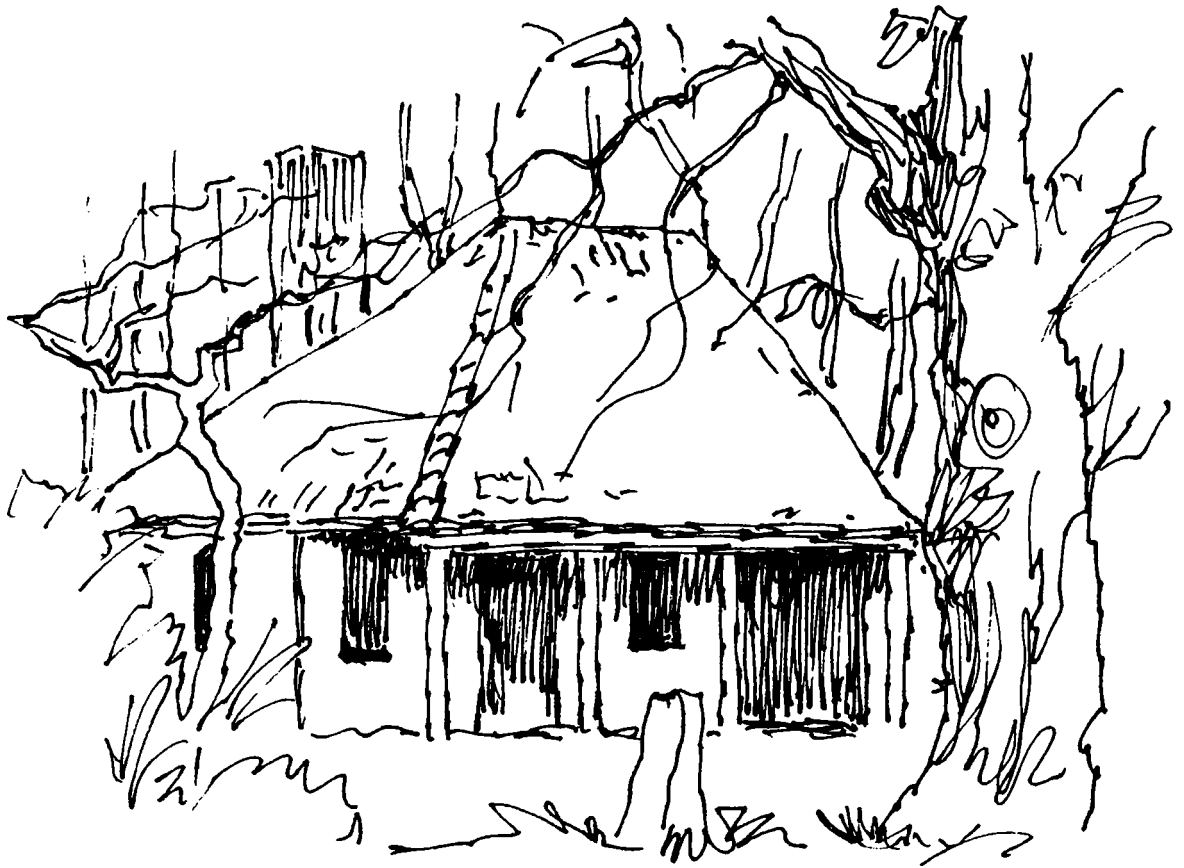
Medens en ejendomsoverdragelse tidligere mest var et juridisk problem, er det i dag langt overvejende blevet et spørgsmål om salgsbeskatningen ved afståelsen af den faste ejendom og løsøret, samt i familiehandlerne tillige om afgifter af gave og arv.

Salgsbeskatningen har sammen med bedre kornpriser og den almindelige inflation ganske naturligt tilskyndet mange ældre landmænd til at udskyde salget af ejendommen. Dette er samfundsmæssigt uheldigt, idet forholdet har negativ virkning på den animalske produktion og dermed for beskæftigelse og valutaindtjening. Lovgiverne forsøger så ved hyppige ændringer i beskatningslove, tilskudslove og landbrugsloven at afbøde faldet i landbrugsproduktionen. Disse hyppige lovændringer forøger behovet for ekspertbistand ved generationsskiftet. Den yngre landmands problem er de stærkt stigende ejendomspriser, måske ikke så meget at få købesummen finansieret, som det at få balance i økonomien på bedriften i de første år efter købet.

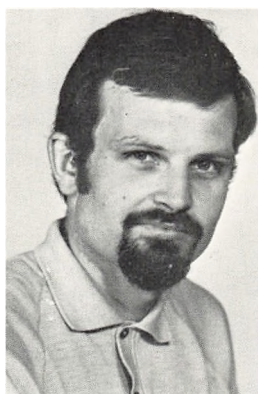
LANDBORET

En af de opgaver, som i de senere år er vokset frem i økonomikonsulenternes arbejdsområde, er konsulentbistand til landmanden i de mange tilfælde, hvor han står over for kommune, amt eller stat, som ønsker at lægge beslag på en del af landmandens ejendom til fordel for det øvrige samfund, f. eks. til veje, elmaster, fredninger o. l. Mange ejere har haft vanskeligheder med at opnå en sådan erstatning, at de ikke led et helt urimeligt økonomisk tab ved tvangsafståelsen. Ekspropriationerne til disse formål er hidtil foregået med meget lidt hensyntagen til den nedgang i landbrugsproduktionen, som forårsages ved ødelæggelse af frugtbar landbrugsjord.

Det er derfor glædeligt, at der tilsyneladende i befolkningen for tiden er en voksende forståelse for, at vi må økonomisere med et af landets vigtigste råstoffer, landbrugsjorden.

Det landøkonomiske ungdomsarbejde

Gunnar Pedersen

Starten på det landbrugsfaglige ungdomsarbejde

Odderegnsens Landbo-ungdom dannes

De forløbne 25 år har mere end noget andet været præget af den store afvandring fra landbruget, som satte ind i 1950'erne. I 1950-54 var der i dansk landbrug beskæftiget ca. 185.000 faste fremmede medhjælpere. I 1960-64 var tallet 63.000, og i 1976 var der kun 15.750 faste medhjælpere tilbage i landbruget.

I samme periode er tallet af børn og slægtninge, som hjalp til i landbruget, faldet fra 64.900 i 1950-54 til 33.800 i 1960-64 og 8.000 i 1976. I løbet af de sidste tre år er denne udvikling dog standset. Dette kan nok skyldes den beskæftigelsesmæssige situation i det øvrige samfund. Men det skyldes nok også, at den tilpasning, som i disse år sker i landbrugets struktur, sker uden at man derved sparer arbejdskraft.

Nedgangen i antallet af unge på landet har haft stor indflydelse på ungdomsarbejdet i Hads Herreds Landboforenings område. Et arbejde, som har stået på lige siden 1920'erne.

I 1923 nedsatte Landboforeningen et ungdomsudvalg, som skulle beskæftige sig med de unge medhjælperes faglige uddannelse, hovedsagelig ved hjælp af kurser, møder og udflugter.

Efter få år blev også 4H arbejdet inddraget under Landboforeningens ungdomsudvalg, som i nært samarbejde med foreningens husholdningsudvalg kom til at forestå dette arbejde.

I 1926 nedsatte landbrugsministeriet et landsudvalg, som på landsplan skulle støtte de lokale ungdomsudvalg og koordinere det landøkonomiske ungdomsarbejde.

I 1944 dannede de unge landmænd i området deres egen forening, Hads Herreds Landbrugsfaglige Ungdomsklub. Denne forening gik straks ind i et snævert samarbejde med Landboforeningens Ungdomsudvalg og fik indvalgt et medlem i dette.

For at give et indtryk af arbejdet, som foregik i disse år, kan det nævnes, at der i 1950 var 47 deltagere i den landbrugsfaglige undervisning, 12 deltagere i en studiekreds, 78 deltagere i 4H, 13 deltagere i pløjekonkurrence og 10 deltagere i en såkonkurrence. Desuden havde man markvandring og en udflugt.

Hads Herreds landbrugsfaglige Ungdomsklub fungerede sammen med Landboforeningens ungdomsudvalg i 11 år. I 1955 skete der imidlertid store ændringer i organisationsstrukturen.

Ungdomsklubben blev opløst. I stedet dannedes en ny organisation, Landbo- og husmandsforeningernes ungdomsudvalg. Navnet ændredes hurtigt til Odderegns Landboudom. Dette nye udvalg var reelt en selvstændig forening. Repræsentantskabet fra den opløste ungdomsklub indtrådte uændret i den nye forening, og Landboforeningen, Husmandsforeningen og Husholdningsforeningen fik medlemmer i bestyrelsen, som havde 12 medlemmer, 5 fra repræsentantskabet, 3 fra Hads Herreds Landboforening, 2 fra Hads Herreds Kredsforening, 1 fra Hads Herreds og Solbjerg Husholdningsforening og 1 fra Husmandsforeningens Husholdningsudvalg.

Det økonomiske grundlag skulle skabes dels ved salg af medlemskort, dels ved tilskud fra Landboforeningen og Husmandsforeningen.

Odderegns Landboudom skulle arbejde videre med alle de opgaver, som hidtil var varetaget af Landboforeningens Ungdomsudvalg. De deltagende foreninger forpligtede sig til at støtte arbejdet med hjælp fra foreningernes konsulenter.

Baggrunden for denne nye organisationsopbygning kan ses i flere forhold. Egnens husmandsforeninger havde i flere år set på, at husmandsforeninger i andre landsdele kørte 4H programmer. På Odderegns foretog det i Landboforeningens regi. At starte op med et alternativt 4H program ville være formålsløst. Derfor blev man enige med Landboforeningen om et samarbejde.

Hads Herreds Landbrugsfaglige Ungdomsklub havde i årenes løb haft et udmærket samarbejde med Landboforeningen. Ungdomsklubben havde måske i perioder lagt mere vægt på selskabelige aktiviteter, og det faglige uddannelsesarbejde blev stort set stadig kørt af Landboforeningen gennem Ungdomsudvalget. Der opstod i den landbrugsfaglige ungdomsklub ønske om at markere sig stærkere på den uddannelsesmæssige virksomhed.

Vedtægterne fra 1955 virkede frem til 1973, hvor man på generalforsamlingen vedtog nye vedtægter. Bestyrelsens antal medlemmer blev reduceret til 9, heraf 5 valgt af Odderegns Landboudom samt 4 valgt af de 4 deltagende foreninger med 1 hver.

4H arbejde fik sit eget udvalg, hvortil de 4 deltagende foreninger hver kan vælge et medlem.

Et nyt repræsentantskab på mindst 6 unge fordelt over foreningens område vælges på den årlige generalforsamling.

Hads Herreds Landbrugsfaglige Ungdomsklub og senere Odderegns Landboudom har haft et skiftende antal medlemmer. I 1953 var der 124 medlemmer i klubben, heraf 34 piger og 90 karle. I 1954 var der i alt 163 medlemmer, det største antal i de sidste 25 år. Medlemstallet svinger tilsyneladende meget efter foreningens aktiviteter. De unge landmænd og piger bliver ikke automatisk medlemmer, men kommer først, når foreningen har gode arrangementer at byde på. Omkring 1970 var medlemstallet ca. 40, mens der i 1976 var 78 medlemmer.

Tage Jensen, Drammelstrup, var formand for Hads Herreds Landbrugsfaglige Ungdomsklub, da den blev opløst. Han blev den første formand for Odderegns Landboudom og fungerede til 1962.

Børnedyrskue i Odder 1977

I årene frem til 1978 har foreningen derefter haft følgende formænd:

Erling Sørensen, Lundhof	1962-1965
Jens Mikkelsen, Assedrup	1965-1969
Bendt Andersen, Gylling	1969-1971
Hans Madsen, Hundslund	1971-1973
Ejvind Holm, Bendixminde	1973-1974
Rasmus Rasmussen, Fensholt	1974-1975
Rasmus Toftegaard, Gylling	1975-1977
Henning Hansen, Løjenkær	1977-

Århus Amts Landbougdom

I 1957 dannede man Amdsudvalget for Århus Amts Landbougdom. I dette udvalg deltog landbougdomsforeningerne i Hammel, Galten, Århus og Odder. Udvalget er siden bedre kendt under navnet Århus Amts Landbougdom.

Gennem årene har det været Århus Amts Landbougdoms mål at få ansat en ungdomskonsulent, som skulle organisere uddannelsestilbuddene i hele amtet og desuden virke som sekretær for foreningens bestyrelse. Efterhånden, som der er blevet færre unge medhjælpere, er det blevet vanskeligere at skabe tilstrækkelig tilslutning til lokale kurser. Dette har givet amtsforeningen større betydning og samtidig øget kravet til bestyrelsesmedlemmerne om at bruge tid på praktiske arrangementer. Derfor søgte man i flere år på en eller anden måde at skabe økonomisk baggrund for at ansætte en konsulent.

Ved kommunesammenlægningen i 1970 blev Randers Amt, Århus Amt og en del af Skanderborg Amt lagt sammen til det nye Århus Amt. Dette bevirkede forhandlinger mellem landbougdomsorganisationerne i de tre områder om samarbejde. Forhandlingerne resulterede i sammenlutning til én organisation, Århus Amts Landbougdom.

Pløjestævne 1977 i Ørting. Lars Kreutzfeldt, Saxild, Jens Ejnar Mogensen, Drammelstrup og Per Lyngby Pedersen, Faurgaard

Dette bevirkede fornyet håb om ansættelse af en konsulent. Men i 1972 blev der indført stop for oprettelse af nye konsulentstillinger. Det vil sige, at man blev nødt til at vente på en ledig bevilling. Man havde forhandlet sig frem til tilsagn om økonomisk støtte fra amtets landøkonomiske foreninger, men først i 1975 lykkedes det at skaffe en ledig bevilling og dermed få ansat en ungdomskonsulent. Man har således nu haft en ungdomskonsulent i Århus Amt i næsten 3 år, men det har allerede haft stor betydning for uddannelsesprogrammet, som bliver tilbudt de unge landmænd i hele amtet.

Uddannelses- virksomheden

I alle årene har Ungdomsudvalget og senere Odderegnens Landboudom tilbudt kurser af forskellig art.

I 1953 havde man for eksempel 62 deltagere i landbrugsfaglige kurser fordelt i Odder, Gylling, Kysing og på Aakjær. Desuden havde et botanikkursus 21 deltagere. I de følgende år havde man hver vinter kurser, hvori deltog 50-80 unge, som mødte frem på skoler eller gårde på egnen for at lære nyt. I 1958 deltog i alt 88 elever i et eftermiddagskursus, som omfattede fodringslære, ensilering, gødningslære og traktorlære. Kurset blev holdt 4 forskellige steder, og lærere var Helge Clausen, Arne Hansen, Tage Andersen og Jens Arbjerg. De øvrige år holdtes lignende kurser, men med skiftende emner. For lærerne kunne det i øvrigt være en vanskelig opgave at fange opmærksomheden hos en flok unge landmænd, som var vant til at arbejde i den friske luft, når de blev placeret i et varmt skolelokale eller i en god lænestol i et privat hjem (undervisningen foregik ofte på en gård).

Indtil 1960 foregik den landbrugsfaglige undervisning efter dette mønster. Da vedtog man at tilrettelægge den landbrugsfaglige undervisning efter en fælles 3-årig plan for hele landet. Det indebar, at unge land-

mænd, der eventuelt flyttede til en anden del af landet, ikke risikerede at få kursus i samme emne 2 år i træk.

I 1963 startede kommunerne den erhvervsprægede ungdomsskole, og man ønskede at få landboudommens kursusvirksomhed lagt herunder. Dette ønskede Odderegnens Landboudom ikke, idet man mente, at det var en opgave for Landboudommen, eventuelt på amtsplan. Desuden var oplægget til den nye ordning kommet så sent, at man ikke mente at kunne nå at tilrettelægge kursus efter den nye plan. I Odder holdt man derfor i 1963-64 kursus efter det sædvanlige mønster, mens der i Gylling blev startet en landbrugsfaglig linie i den erhvervsprægede ungdomsskole.

I 1964-65 deltog Odderegnens Landboudom i tilrettelæggelsen af den landbrugsfaglige linie på den erhvervsprægede ungdomsskole i Odder. Som ved tidligere kurser betalte stat og kommuner udgifter til lokaler og lærere ved disse kurser. Nu blev timetallet forøget til 144 timer årligt, og kurset blev delt op i 2 trin på hver et år. De hidtidige kurser havde været på 40-50 timer årligt. Undervisningsplanen så således ud:

1. trin

Uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder	24 timer
Elementær Jordbrugskemi	12 timer
Jordbundslære	12 timer
Husdyrenes pasning, hygiejne, malkning	12 timer
Arbejdsteknik	12 timer
Værktøjsbehandling	12 timer
Landbrugsredskaber og maskiner, sikkerhedsforanstaltninger	24 timer
Værktøjs- og maskinøvelser	24 timer
Fagregning	12 timer

2. trin

Landbrugets organisationer, andelsbevægelse	24 timer
Planteavl og gødningslære	24 timer
Husdyravl og fodringslære	24 timer
Motor- og traktorteori	24 timer
Øvelser med motorer og traktorer	24 timer
Landbrugstegning og arealberegning	12 timer
Landbrugsregnskab	12 timer

I kurserne indgik en uges ophold på en landbrugsskole. Antallet af elever begyndte som følge af afvandringen fra landbruget at falde i begyndelsen af 1960'erne.

Det sidste kursus efter den gamle ordning havde 23 deltagere, og det første under den erhvervsprægede ungdomsskole havde 21 deltagere. Året efter fortsatte 13 på 2. års holdet, og 8 begyndte på 1. årsholdet. I 1970-71 afholdtes det sidste 2. års kursus for 11 deltagere. Derefter overtog landbrugsskolerne denne virksomhed med oprettelse af grundskolen.

I de senere år har landboudommen hovedsagelig afholdt kurser i enkeltfag. Blandt emnerne kan nævnes: Plantekendskab, plantesundhed,

værkstedsfærdigheder, markens pasning, svinets pasning og kvægets pasning. På nær de to sidstnævnte har de alle været afholdt af Odderegns Landboudomm. Svinets og kvægets pasning har hidtil samlet så få deltagere, at de kun kan arrangeres på amtsplan.

Da Landboudommens grundlæggende kurser stod alene, var der stor interesse for dem hos arbejdsgiverne. Dette har i nogen grad ændret sig, efter at landbrugets grundskoler er oprettet og landboudommens kurser er blevet supplement til disse.

Hos kursusarrangørerne er det ofte indtrykket, at arbejdsgiverne ikke interesserer sig særligt for, om de unge medhjælpere deltager i kurserne. En mere aktiv indstilling fra arbejdsgivernes side på dette område står på Landboudommens ønskeseddel.

Et andet led i uddannelsesvirksomheden har været studiekredse, hvor man i årenes løb har behandlet mange forskellige emner. Her har deltagerne mulighed for at være med i debatten om aktuelle spørgsmål. Især i de senere år har Danmarks landboudomm udarbejdet studiekredsoplæg, som er tilrettelagt for landboudommen.

Landboudommens øvrige virksomhed

Foruden kursusvirksomheden har Odderegns Landboudomm i årenes løb haft et rigt varieret udbud af aktiviteter for unge landmænd og piger.

Det drejer sig om rejser, udflugter, bedriftsbesøg, møder, konkurrencer, demonstrationer og fester.

Rejser til udlandet har været arrangeret på amts- eller landsplan. Bl.a. kan nævnes rejser til Holland, Frankrig og Skotland. Udflugter til andre landsdele har jævnligt været indslag i sommerprogrammet.

Lokale bedriftsbesøg hører til på hvert års sommerprogram. Her besøger man fortrinsvis landmænd, som har bygget nyt eller som er nyetablerede. Ofte slutter et bedriftsbesøg med kaffebord, hvor man drøfter det, man har set, med værten og eventuelt med en konsulent eller andre. Mødevirksomheden er præget af et nært samarbejde med Landboforeningen, til hvis møder Odderegns Landboudomm er medindbyder.

Enkelte selvstændige møder afholdes, når det er emner, som specielt henvender sig til de unge landmænd.

Mange unge landmænd i Hads Herred har deltaget i konkurrencer, arrangeret af Odderegns Landboudom.

Den største konkurrence er det årlige pløjestævne, som er en af de store begivenheder i foreningens virksomhed. Pløjerne fra Odderegns har gennem årene opnået fine placeringer ved amts- og landspløjestævner. Tidligere havde man konkurrencer i såning, roehakning, femkamp og traktorbugsering.

De unge landmænd deltager i Landboforeningens markvandring. Odderegns Landboudom arrangerer selv en markvandring ved det årlige sprøjtemøde, hvor konsulenterne fortæller om ukrudt og skadedyr og deres bekæmpelse.

Odderegns Landboudom havde i mange år samarbejde med Husholdningsforeningen, som lavede kurser for de unge piger. Desuden var der aktiviteter for de unge piger på Landboudommens program. Der var bl.a. besøg i forretninger, demonstrationer af forskellig art og arrangementer om husholdning, mode, boligindretning m.v. På grund af manglende tilslutning ophørte disse aktiviteter i 1968. I de seneste år har man søgt at genoptage dem, men desværre uden succes.

Ved de årlige ungdomsdage, som blev arrangeret på egnens større gårde i halvtredserne, konkurrerede pigerne i forskellige discipliner inden for husholdning, mens de unge mænd havde konkurrencer i traktorbugsering eller lignende. Der var foredrag af kendte personligheder, bål, sang og dans. Deltagernes antal blev efterhånden mindre, og senere holdt man i stedet en årlig ungdomsaften på en af egnens gårde. I 1965 afholdt man den sidste ungdomsaften, og denne aktivitet er ikke siden blevet genoptaget.

4H arbejdet

Lige fra Ungdomsudvalgets start i tyverne har 4H afdelingen været et vigtigt led i arbejdet.

Oprindeligt er 4H en amerikansk opfindelse. De danske statskonsulenter bragte ideen til Danmark, hvor den siden har fået stor udbredelse. 4H

4H-bedømmelse

arbejdet består i, at børnene får opgaver at arbejde med. Blandt opgaverne kan nævnes: Husgerning, Pasning af egen have, Pasning af kalve eller svin, Pasning af fjerkræ eller kaniner.

Tilslutningen til 4H har været svingende, men i 1953 var der f.eks. 77 deltagere fordelt på 51, som dyrkede have, 19, som passede egen kalv, 1, som passede to slagtesvin og 6, som passede kaniner eller fjerkræ. 4H sæsonen slutter normalt med en udstilling, hvor børnene viser frem, hvad de har fået ud af sommerens arbejde, og der uddeles præmier for veludførte opgaver. I de år, hvor der var dyrskue i Odder, var de børn, som passede dyr, ofte udstillere.

De ledende kræfter i 4H arbejdet på Odderegnet var i disse år Albert Mikkelsen, Assedrup, Thorvald Lønbæk, Spøttrup, og Ella Dahlgaard, Bjerager.

4H arbejdede stort set uændret frem til 1970. Man oplevede en faldende tilslutning, og i 1970 og 1971 gik arbejdet i stå. I 1972 blev Lilly Jakobsen, Højby, formand for 4H udvalget. Ved at oprette såkaldte interessegrupper i forskellige opgaver lykkedes det at få gang i 4H igen. Der har således i de senere år været 50-60 børn, som deltager i opgaverne. I interessegrupperne havde man mulighed for at få dækket alle udgifter af kommunen. Af nye opgaver, som blev bragt ind i arbejdet, kan nævnes Natur- og vildtpleje og blomsterpresning. Husgerning er i disse år blevet den dominerende opgave hvad angår deltagertallet.

Et stigende antal børn fra byerne i området deltager i 4H, hvilket er med til at nedbryde de gamle modsætninger mellem by og land.

I 1973, 1975 og 1977 blev Odderegnet's Landboudom og 4H opfordret til at arrangere børnedyrskue i Odder. De to første gange i forbindelse med byfesten, men i 1977 skulle børnedyrskuet stå alene.

De tre dyrskuer blev vellykkede med mange udstillede hobby- og kæledyr. Det første år spolerede dårligt vejr en del af fornøjelsen, men i 1975 og i 1977 var vejret med, og mere end 1000 mennesker besøgte hvert af de to skuer.

Landboudommen i dag

I 1978 står Landboudommen i den situation, at antallet af unge medhjælpere har stabiliseret sig. Landmandsuddannelsen er kommet i faste rammer med grundskole, praktik, driftslederkursus og grønt bevis. Landboudommens uddannelsestilbud henvender sig til de unge i denne uddannelse som et supplement til praktikuddannelsen. Samtidig giver Landboudommen de, der er tilbage i landbruget, en chance for at møde andre i samme stilling. Der er langt mellem gårdene med unge medhjælpere, og kurser, møder, udflugter og bedrifts- og virksomhedsbesøg giver en god anledning til at træffe hinanden og samtidig opleve og lære noget.

Derfor er landboudomsforeningernes opgave ikke blevet mindre med det faldende antal unge på landet. Tværtimod, opgaven er af så stor betydning som den nogen sinde har været.

Planteavlen

Arne Hansen

De sogne i Hads og Ning herred, hvor landboforeningen har sin virksomhed, er fra gammel tid regnet blandt landets mest frugtbare områder.

Denne baggrund for jorddyrkning bekræftes af hartkornsansættelserne, af senere jordboniteringer og det vil også fremgå af den i 1977-78 gennemførte jordklassificering.

I en periode før landboforeningens oprettelse i 1853 skete en betydelig stigning i kornproduktionen på de efter jordreformerne i mange tilfælde nyetablerede landbrug.

Raps og ærter indgik endnu i betydeligt omfang som salgsafgrøder sammen med korn. Disse produkter blev ofte afskibet over Norsminde, Saxild, Hou eller Amstrup, idet vejforbindelserne til Århus og Horsens var særdeles dårlige inden landevejene i 1850-erne blev anlagt.

Kløver og roer afløser brak

Med den store stigning i husdyrholdet fra omkring 1880 og helt frem til udviklingen igen vendte i 1960-erne blev der brug for en stærkt udvidet grovfoderproduktion. I første omgang kom en betydelig stigning i arealerne med kløvergræs, senere fulgte udviklingen med runkelroer, kålroer og fodersukkerroer. Roerne kom ikke ind i sædskiftet på andre afgrøders bekostning, men blev afløsere for brakarealerne. Siden 1950 er udviklingen igen gået mod større areal med korn og andre salgsafgrøder, nu på bekostning af arealerne med græs og roer.

Udviklingen for det samlede landbrugsareal i Hads Herred, hvilket omtrent svarer til den nuværende Odder Kommune, har fulgt udviklingen i det øvrige land, med stigende areal frem til 1938, hvor landbrugsarea-

LANDBRUGSAREALET OG DETS BENYTTELSE I HADS HERRED 1861-1975

	1861		1901		1921		1939		1951		1975	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Korn.....	8377	47,6	8121	45,5	8544	49,7	9041	46,8	8176	44,7	11605	68,2
Rodfrugt incl. kartofler	95	0,5	1945	10,9	3502	20,3	3660	19,0	3687	20,2	899	5,3
Græs og grøntfoder Markfrø, olie- og spindplanter	6908	39,2	6094	34,2	4180	24,3	5881	30,5	5217	28,5	2863	16,8
Brak	133	0,8	137	0,8	328	1,9	474	2,4	1114	6,1	1657	9,7
	2096	11,9	1528	8,6	663	3,8	241	1,3	82	0,5	0	0
I alt	17609	100	17825	100	17217	100	19297	100	18276	100	17024	100

Forsøgstærskning på »Stavsballegaard«

let i Hads Herred nåede over 19.000 ha. Siden er der her i kommunen afgivet over 2.000 ha landbrugsjord til andre formål, og ved jubilæet i 1978 vil arealet være under 17.000 ha og dermed det mindste i landboforeningens historie.

Planteavlsemner drøftes

Af beretningen om de første 50 år af landboforeningens historie fremgår tydeligt, at foreningens virksomhed først og fremmest tog sigte på at fremme husdyravlen og husdyrproduktionen.

Ved foreningens diskussionsmøder var det dog lige så tit planteavls- som husdyrbrugsproblemer, der var under debat. Således diskuterede man i 1863 bondegårdens overgang til 8 marks drift, i 1868 roedyrkning, i 1875 maltbygdyrkning, i 1882 frøavl; mange andre spørgsmål, herunder ukrudtsbekæmpelse og jordbehandling, blev drøftet.

Af egentlige aktiviteter på planteavlens område fra de første 50 år kan nævnes visse præmieringer, samt at man i 1871 på foreningens regning sendte 3 mand til Sverige for at studere sukkerroedyrkning med det fremtidsmål at få oprettet en sukkerfabrik på egenhånd.

Gødningsforsøg anlægges Forsøgsassistent ansættes

I 1901 tog man i landboforeningen det første skridt mod et egentligt planteavlsarbejde, idet man da nedsatte et 3-mandsudvalg til at forestå anlæg af gødningsforsøg.

Foreningen bevilligede 250 kroner til opgaven, og udvalget traf aftale med en ung landmand, P. Forsberg, Amstrup, om at anlægge og passe forsøgene.

I 1902 blev der nedsat et andet udvalg med det formål at fremskaffe det bedste sædekorn.

Planteavlsudvalg oprettes i 1904

De to udvalg blev i 1904 slået sammen til et 5-mands-udvalg, der fik til opgave at beskæftige sig med alle planteavlsspørgsmål, som det var naturligt og gavnligt, at landboforeningen tog op til løsning. Hermed blev det egentlige planteavlsudvalg etableret.

Planteavlskonsulent ansættes

P. Forsberg virkede som forsøgsassistent, til han i 1912 ønskede at fratræde. På det tidspunkt var der i foreningen enighed om at søge ansat en landbrugskandidat, så der kunne påbegyndes et egentligt konsulentarbejde inden for planteavl.

I årene 1912 til 1923 havde man ansat fire konsulenter. Ved konsulent-skifte forhandlede man flere gange med Aarhus Amts landøkonomiske Selskab om samarbejde om planteavlskonsulent.

I 1923 blev landbrugskandidat Niels Primdahl ansat som planteavlskonsulent. Samtidig overtog han hvervet som sekretær og kasserer for landboforeningen. Niels Primdahl virkede tillige som konsulent i kvægavl for Aarhuskredsens Fællesledelse af Kvægavl- og Kontrolforeninger. Da Niels Primdahl i 1943 ønskede at fratræde som planteavlskonsulent, blev han afløst af Svend Worm Nielsen, men fortsatte som husdyrbrugskonsulent.

S. Worm Nielsen blev i 1947 efterfulgt af J. K. Svendstrup, der i 1949 afløstes af J. P. Skov, der virkede til 1954, da den nuværende planteavlskonsulent, Arne Hansen, tiltrådte. I hele perioden siden 1923 har planteavlskonsulenten samtidig virket som sekretær og kasserer for landboforeningen.

Med det i de fleste perioder omfattende planteavlsarbejde, der er udført i foreningen, har der været behov for dygtige medarbejdere, og i årene siden 1953 har følgende agronomer virket som planteavlsassistenter: Poul Abildskov, Vejstrup, Tage Andersen, Skanderborg, Carl Johan Nielsen, Alstedgaard og siden 1966 Keld Daa Funder.

Keld Funder

Den første mergling

Inden vi ser nærmere på foreningens planteavlsarbejde op til 1978, kan det være rimeligt at notere sig et par milepæle i den udvikling, der er sket siden foreningen blev startet i 1853.

I jubilæumsskriftet fra 1903 skriver foreningens næstformand, gårdejer Niels Rasmussen, Rørth: »Skal jeg pege på, hvilke af de 50-års større arbejder, der har givet størst udbytte, må det blive den første mergling.« »Den første mergling« fandt vel for det meste af områdets vedkommende sted fra 1830 til 1870.

Dræning

I samme periode begyndte anvendelse af drænrør, men jordernes tilstand var langt fra som vi kender dem.

Jordbundsundersøgelser fra 1912

Med ansættelse af den første planteavlskonsulent i 1912 tilbød man straks medlemmerne undersøgelse af jordens kalktrang og mergelforekomsternes indhold af kulsur kalk.

- Kalk med jernbanen* Det var dog ret begrænset, hvad der i denne periode blev kørt ud af mergel. I stedet medvirkede landboforeningen i ret betydeligt omfang ved fremskaffelse af jordbrugskalk, der nu kunne bringes til området med jernbanen.
- Grundforbedringskonsulent* Fra 1919 gik planteavlskonsulenten direkte ind i grundforbedringsarbejdet og medvirkede ved udarbejdelse af mange dræningsplaner, indtil dette arbejde i 1924 blev overtaget af Hedeselskabet.
- Den store jordbundsundersøgelse 1924-1926* I 1926 afsluttedes en meget omfattende systematisk jordbundsundersøgelse af 12 sogne; der blev undersøgt 21.000 ha på i alt 819 ejendomme. Undersøgelsen viste, at ca. halvdelen af arealet var kalktrængende. 19 procent af arealerne blev betegnet som kolde eller våde.
- Mergelselskabet oprettes* I september 1925 blev dannet Vest-Hads Herreds Mergelselskab. Den 12. oktober 1925 blev Øst-Hads Herreds Mergelselskab oprettet. Selskabet fik i 1926 koncession på anlæg og drift af en mergelbane med flyttelige spor, og i maj 1927 begyndte man udkørsel af mergel fra »den hvide grav« ved Rodstenseje. Fra 1929 leverede selskabet også mergel til Vest-Hads Herreds Mergelselskab. Virksomheden sluttede i 1931; der var da udbragt 228.000 kubikmeter mergel. Selskabets bestyrelse, og især formanden, A. P. Frederiksen, Boulstrup, administrerede særdeles dygtigt, således at mergelen blev leveret til under halvdelen af den pris, der var tilbudt af entreprenørfirmaer.
- Overkalkning forekom* Ved merglingen fra Rodstenseje blev ofte anvendt så store kalkmængder, at det vanskeliggjorde dyrkning af bederoer. Roerne fik hjerteforrådnelse forårsaget af bormangel, en plantesygdom, man desværre ikke kendte på daværende tidspunkt. De store kalkmængder havde til gengæld den fordel, at virkningen på mange lerjorder holdt sig til helt op i 1960-erne.
- Kalktrangsundersøgelse 1951-52* En stort anlagt kalktrangsundersøgelse i 1951-52 udpegede mange kalktrængende arealer, men sjældent, hvor der var brugt store mængder mergel fra Rodstenseje.
- Odderegnens Mergelselskab* Undersøgelsen medførte oprettelsen af Odderegnens Mergelselskab med gårdejer Carl Enevoldsen, Skrivergården, Gylling, som formand. Dette selskab forestod i årene 1952 til 1955 en ret omfattende udkørsel af mergel med lastbiler fra lejet i Studshoved.

Jordbundsundersøgelser

Da Statens Planteavlslaboratorium i 1912 som det første laboratorium i verden tilbød laboratoriemæssig kalktrangsbestemmelse, tog Hads Herreds Landboforening straks arbejdet op. Siden er der hvert år udtaget mange jordprøver til analytisk behandling.

Den nuværende metode til bestemmelse af reaktionstal blev indført i 1924. Med en fortsat hurtig udvikling i den analytiske kemi kom i 1930-erne tilbud om bestemmelse af fosforsyretil og kalital, senere kom analysemetoder for de mange andre plantenæringsstoffer.

Analytiske undersøgelser af jord, gødning og fodermidler er efterhånden blevet et særdeles nyttigt element i den moderne landbrugsbedrift. I årene 1952-1977 er der for medlemmerne af landboforeningen bestemt 32.846 reaktionstal, 27.753 fosforsyretil, 27.888 kalital, 81 mangantal, 230 kobbertal, 378 magnesiumtal samt i de senere år et betydeligt antal fosfattal.

Stigende gødningspriser og ønsket om at holde det højeste mulige udbytniveau har øget interessen for at tilrettelægge gødskning på grundlag af jordbundsanalyser. Undersøgelserne afslører hvert år store arealer, hvor gødningstilførslen med fordel kan ændres, en ændring, der ofte består i valg af den mest hensigtsmæssige NPK-gødning.

Fosforsyre- og kalital

Følgende oversigt for en 30-årig periode viser, at såvel jordens fosforsom kalitilstand er bedret betydeligt:

Procentisk fordeling af prøverne

<i>Fosforsyretil:</i>	0-4	4-8	8-12	over 12
1946-47	40	39	11	10
1956-57	37	55	7	1
1966-67	11	71	16	2
1976-77	7	57	29	7

Kalital:

1946-47	26	56	10	8
1956-57	9	64	20	7
1966-67	1	21	44	34
1976-77	0	11	40	49

Kalktilstand

I den årlige planteavlsberetning er anført en opdeling af jordprøver efter kalktilstand. I følgende opstilling er vist udviklingen gennem de sidste 30 år:

30 år:	1948	1957	1967	1977
Antal prøver i alt ..	579	1268	1313	1523
Med kalktrang pct. .	21	51	57	72
Uden kalktrang pct.	79	49	43	28

Medens opstillingen for fosfor og kali pegede på en betydelig forbedring af gødningstilstanden, er det modsatte tilfældet, når det drejer sig om kalk. Omkring 80 procent af prøverne kunne i 1947 betegnes som uden kalktrang. Gruppen er siden gradvis reduceret til nu i 1977 at udgøre 28 procent.

Man kan konstatere, at virkningen af de tidligere omtalte meget omfattende merglinger i 1927-1931 nu er opbrugt; samtidig har de sidste 10 års stigende anvendelse af kalkforbrugende gødninger præget udviklingen stærkt.

Formidling af jordbrugskalk

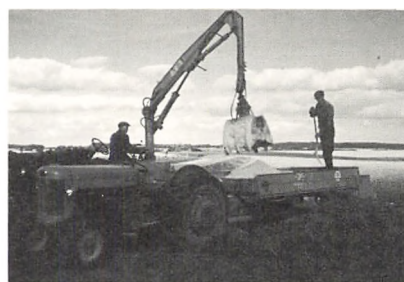
Jordbrugskalk har i området fundet anvendelse helt tilbage til århundredets begyndelse, og landboforeningen har i perioder medvirket til fremskaffelse.

Formidlingen af jordbrugskalk kom ind i mere faste rammer, da planteavlssudvalget i 1956 anskaffede den første og i 1959 den anden Epokekalkspreader. I 1961 formidlede foreningen samtidig kalk leveret spredt med staldgødningsspreder. Det blev til 492 tons det første år. I 1962 blev truffet aftale med entreprenør Arne Borgbjerg, Højby, og Ellidshøj Kalkværk om anskaffelsen af den første egentlige kalkspreader.

Metoden med jordbrugskalk leveret spredt på marken var hermed indført. I årene frem til 1971 lå leverancerne på omkring 5.000 tons årligt. Odder Maskinstation afløste i 1965 Arne Borgbjerg i samarbejdet om kalkleverancerne. I årene 1975, 1976 og 1977 er der under denne ordning leveret over 10.000 tons kalk årligt. Anvendelse af jordbrugskalk er efterhånden kommet ind i ret faste rammer på mange landbrug, og landboforeningen har sammen med egnens øvrige kalkleverandører medvirket til at afhjælpe det tidligere omtalte stigende kalkbehov.

Epokespreder 1959

Kalkspredning med JF-staldgødningsspreder 1961

Læsning 1977

Spredning 1977

Markforsøg

De lokale markforsøg har helt fra starten omkring år 1900 indgået som et meget væsentligt element i grundlaget for planteavlskonsulentens vejledningsarbejde. Meget tyder på, at det også vil være tilfældet en rum tid fremover.

Siden Landsudvalget for planteavl blev oprettet i 1971, koordineres alle markforsøg og det øvrige planteavlsarbejde under dette udvalg, og i Landsudvalgets årlige planteavlsberetning optages og bearbejdes alle forsøgsresultater.

Som tidligere omtalt blev de første gødningsforsøg her i landboforeningen anlagt i 1901. Siden er markforsøg gennemført i meget varierende antal. I årene 1952-1977 er gennemført 933 eller i gennemsnit 37 markforsøg pr. år.

Hjælpemidler ved forsøgsarbejdet

Hovedparten af markforsøg er gennemført som håndarbejde uden tekniske hjælpemidler. Det vigtigste udstyr har været en snor, et båndmål, nogle stokke og en bismær.

I et andet afsnit af bogen beskrives udviklingen »Fra le til mejetærsker«. I forsøgsarbejdet gik denne udvikling langsomt, idet en del kornforsøg så sent som først i 1950-erne blev høstet med le, andre dog med selvbinde. Tærskningen foregik på gårdens tærskværk. I 1953 fik man ved støtte fra produktivitetmidler andel i et transportabelt tærskværk. Fra samme midler fik foreningen i 1957 en bilanhænger med transportabel vægt, særlig anvendelig til roe- og græsforsøg. Siden 1962 har vi haft mulighed for at benytte mejetærsker til kornforsøgene. Disse og andre hjælpemidler har gjort det muligt at gennemføre forsøgsarbejdet i nævnte omfang.

Gødningsforsøg

Gødningsforsøg indledte forsøgsarbejdet i 1901, og det er den gruppe forsøg, der er gennemført i størst antal, også i årene 1953 til 1977.

Man kan have den opfattelse, at planternes ernæring efterhånden er tilstrækkeligt belyst. Ser man på den ændring, der sker i gødningsanvendelsen, forstår man, der stadig er mange spørgsmål, der trænger sig på til forsøgsmæssig afprøvning. Som eksempler kan anføres den stærkt stigende anvendelse af handelsgødning; alene kvælstofforbruget er næsten femdoblet i de forløbne 25 år. Hele udviklingen mod nye PK- og NPK-gødninger samt stigende anvendelse af mikronæringsstoffer. Metoder ved gødningsanvendelse er også aktuelle; således er der i 1977 gennemført en række forsøg med placering af fosforgødning.

Forsøg med roedyrkning

Roedyrkingen er belyst ved forsøgsrækker, der viser en meget interessant udvikling. I 1953 gennemførtes forsøg med slebet bederoefrø, i 1957 plantning af roer, i 1962 pilleret roefrø, 1970 anvendelse af specielle ukrudtsmidler i bederoer, 1976-77 sorter af fodersukkerroer med arveligt énkimet frø.

Bekæmpelse af sygdomme og skadedyr

Bekæmpelse af sygdomme og skadedyr har været meget aktuelle forsøgsopgaver. Som eksempler kan nævnes virusbekæmpelse i bederoer, gulrust i hvede, sribesygge i byg, bekæmpelse af sadelgalmyg m.fl.

Roesåning og båndsprøjtning

Ukrudsbekæmpelse og jordbehandling

Ukrudsbekæmpelse er forsøgsmæssigt afprøvet i næsten alle afgrøder. Det er et område, hvor der er sket en kolossal udvikling i de sidste 25 år. Forsøg med reduceret jordbehandling blev gennemført i 1961-64. Tilsvarende forsøg er påbegyndt igen i 1976.

Forsøg med handelsafgrøder og majs

I frøafgrøder, olieplanter, spindhør, hestebønner m.fl. samt i majs er gennemført et betydeligt antal forsøg. Om forsøgene i majs bør det anføres, at de er gennemført i to perioder, 1954 til 1960 og igen fra 1972 til 1977. Udbyttet i majsforsøgene har varieret meget fra forsøg til forsøg, men der er i begge perioder opnået så store udbytter i majs til ensilering, at det opfordrer til at arbejde videre med afgrøden.

Sortsforsøg i korn

Med den stigende plads, kornafgrøderne har indtaget i sædskiftet i de senere år, er det naturligt, at sortsforsøg i korn og andre korndyrkningsforsøg har haft forsøgsværternes store interesse og indgår med et meget stort forsøgsantal. Ser man tilbage i forsøgsberetningerne, er det interessant at følge afprøvningerne for de forskellige sorter af byg, hvede og havre og bemærke, hvilke egenskaber der har placeret de hele tiden skiftende sorter forrest i dyrkningen.

Interessen for disse spørgsmål er øget yderligere, efter at det fra 1974 har været muligt at placere et stort antal af foreningens markforsøg på Pajbjerggården i Dyngby.

Pajbjergfonden overtog i foråret 1974 Grindsnabegård i Dyngby; senere er flere arealer tilkøbt og samlet under navnet Pajbjerggården. Pajbjergfonden flyttede samtidig hele sin omfattende kornforædling til Dyngby, hvor der nu, administreret af forædlingsleder Jochen Leitzke, opbygges en moderne kornforædlingsinstitution.

Landboforeningen har fra starten haft et frugtbart samarbejde med institutionen, der ved sit forædlingsarbejde virker med opgaver af stor interesse for egnens korndyrkende landbrug. Gennem de forløbne tre år har mellem 20 og 30 af markforsøgene været placeret på Pajbjerggården.

Fremavl af sædekorn

Fremavl af sædekorn er en opgave, landboforeningen har beskæftiget sig med siden 1904, hvor det blev startet som en naturlig følge af det påbegyndte forsøgsarbejde med kornsorter. I det meste af perioden frem til 1952 skete oprensningen af sædekorn i samarbejde med Østjysk Frøavlerforening.

I 1952 blev det nuværende samarbejde med firmaet Georg Nielsen etableret. I henhold til aftalen forestår firmaet rensning, afsvampning og omsætning, medens planteavlsudvalget og konsulenten forestår markkontrollen, der i øvrigt siden 1970 har været tilsluttet sædekornsordningen under Statsfrøkontrollen.

Ordningen har gennem alle årene virket meget tilfredsstillende; den betød straks fra starten en stor stigning i omsætningen. I alt er der i de 25 år omsat ca. 260.000 hektokilo sædekorn eller i gennemsnit 10.375 hkg pr. år. I 1977 nåede omsætningen op på 16.500 hkg. Planteavlsudvalget har i sommeren 1977 deltaget i markkontrol af i alt 1607 hektar fremavlskorn.

Halmanvendelse

Halm er i de senere år blevet et overskudsprodukt på mange af egnens landbrug. Debatten om miljøproblemer og tørkesomre har vanskeliggjort afbrænding; der er fremkommet mange forslag, og der arbejdes med mange projekter til anden anvendelse af de ca. 2 millioner kg overskudshalm årligt.

Tørkesomrene 1975 og 1976 gav øget interesse for bedre udnyttelse til kreaturfoder. Der er sket en betydelig udvikling ved bjergning, håndtering og kemisk behandling af halm.

Halm sælges fra marken

Halmkludning med natronlud i selvkørende anlæg

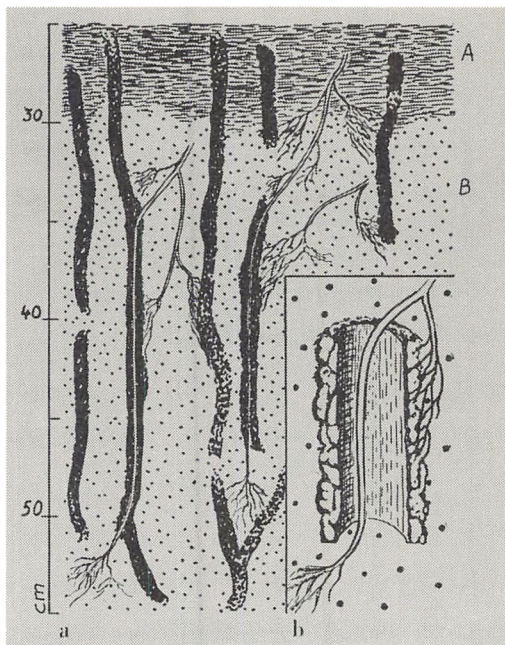
Ammoniakbehandling i stak

Rundballer

Ved kursus i jordbehandling i 1977 drøftede man regnormenes betydning.

I a.-gange, oprindelig lavet af stor regnorm, men nu forladte og delvis opfyldte med ekskrementer og nedsvigt materiale. I b. er vist et længdesnit af fungerende gang af grå orm. Siderne er tapetseret med ormenes ekskrementer. I begge tilfælde ser man, hvordan rødder følger gangene.

Planteavlssarbejdet

Planteavlssarbejdet har i høj grad skiftet karakter fra de første diskussionsmøder om bestemte emner over projektorienterede aktiviteter som konkurrencer, fremskaffelse af markredskaber og udsæd, planteavlsudstillinger og lignende frem til forsøgsarbejde, konsulentansættelse og de tidligere omtalte store undersøgelser.

Den stadig stigende strøm af forsøgs- og forskningsresultater fører til større og større behov om egentlig konsulentbistand til foreningens medlemmer.

Metoderne i vejledningsarbejdet er ikke ændret revolutionerende i de sidste 25 år. Hovedvægten ligger i dag på individuel rådgivning blandt andet i relation til alle de faglige emner, der tidligere er omtalt, som assistance ved mark- og gødningsplanlægning samt ved planlægning af anvendelse af kemiske midler. Rådgivningen foregår i stigende omfang som telefonkonsultation og ved besøg på kontoret, samt navnlig i vækstperioden ved besøg hos medlemmerne. I vejledningsarbejdet indgår også i betydeligt omfang de tidligere omtalte serviceydelser.

Sortforsøg i roer i 1975 – Monorosa (t.v.) og Kyros (t.h.)

Markvandring på »Rodsenseje« 1957

Den individuelle vejledning er dog ikke enerådende. I perioden 1953-77 er der årligt gennemført tre til fem markvandring eller planteavlssøg. Tilslutningen har været særdeles god; det samme kan siges om de årlige møder med planteavlsberetning og efterfølgende foredrag om aktuelle planteavlsspørgsmål.

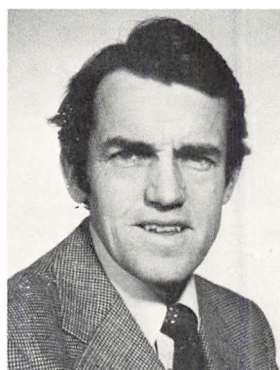
Planteavlskonsulent og assistent har gennem årene medvirket ved undervisning af unge landmænd, og i de senere år er der med særdeles god tilslutning gennemført en række planteavlskursus for etablerede landmænd.

Konsulentvirksomheden har altid i Danmark været styrket af, at det er landmændene og deres organisationer, der har hele ansvaret for etablering og drift. Der har derfor ikke været behov for de store interessestimulerende aktiviteter, der i andre lande ofte beslaglægger en stor del af de faglige vejlederes arbejdsindsats. Men det kan næppe afvises, at stigende brug af lokalradio og andre elektroniske medier vil indgå i og ændre det faglige vejledningsarbejde i de kommende 25 år.

Driften af et moderne landbrug stiller efterhånden store krav om specialviden hos driftsleder og konsulent. Det faglige landscenter i Viby med en række specialkonsulenter inden for de enkelte fagområder er oprettet med henblik på at støtte de lokale konsulenter i denne situation. Regionsudvalg i planteavl er oprettet amtsvis med det formål at være forum for regelmæssige møder mellem planteavlsudvalgenes formænd og konsulenter for at drøfte faglige spørgsmål og organisering af opgaver, der går ud over den enkelte forenings område.

Planteavlsudvalget

På det lokale plan er det fortsat planteavlsudvalget, der over for bestyrelsen har ansvaret for arbejdets gennemførelse. Udvalgets medlemmer har altid vist stor interesse for de aktuelle opgaver, og en række dygtige og initiativrige planteavlere har været formænd for udvalget, således fra

Jørgen Dahm

1951-56 Holger Madsen, Abildgård, Nølev; 1956-68 Bent Kreutzfeldt, Dybvad; 1968-74 Ove S. Overgaard, Alrø Møllegård; 1974-75 Kurt Lønbæk, Hadrupgård, Hadrup.

De har hver især præget planteavlsarbejdet til gavn for egnens landmænd. Det frugtbare virke blev for Bent Kreutzfeldt og Ove Overgaard afbrudt af en alt for tidlig død.

Formand siden 1975 er Jørgen Dahm, Svejgård, Bjerager. Jørgen Dahm er endvidere medlem af Landsudvalget for Planteavl og formand for Regionsudvalget for Århus Amt.

Ved jubilæet er følgende medlem af planteavlsudvalget: Jørgen Dahm, Bjerager; Poul Erik Hansen, Kysing; Børge Povlsgaard Jensen, Hadrup; Preben Laursen, Torrild og Henning Teilmann, Oldrup.

Markvandring på Gyllingnæs 1972

Af Jochen Leitzhe

Kornforædling

Pajbjergfondens kornforædlingsvirksomhed

Jochen Leitzhe

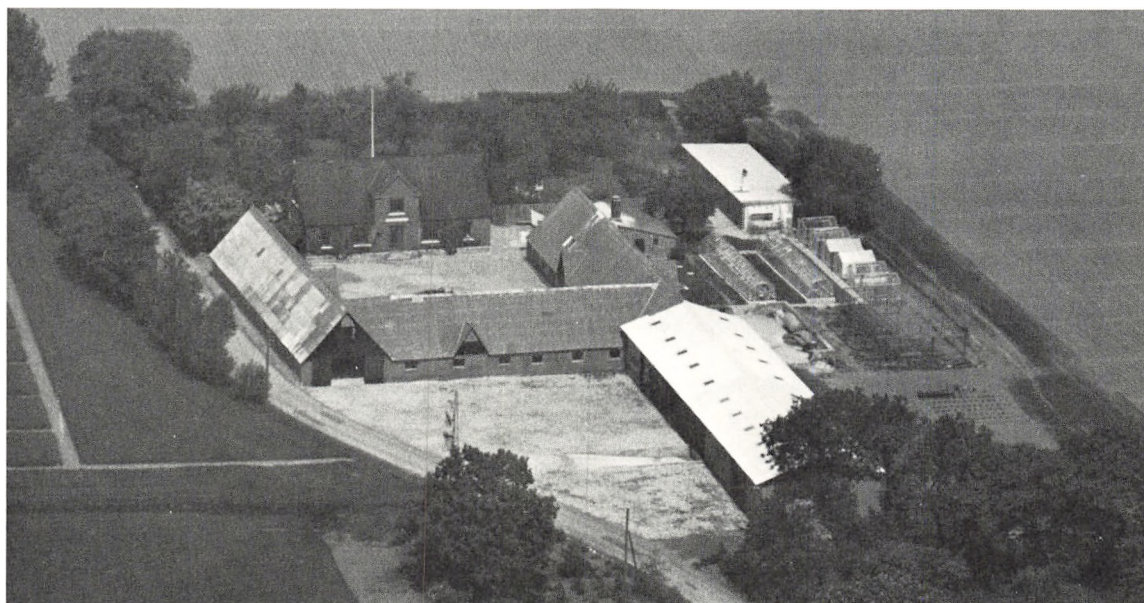
Pajbjergfonden er en selvejende institution, stiftet i 1920 af frøavlere Jens Hvidbjerg og hustru. Formålet med Pajbjergfonden er forædling af nye sorter af kulturplanter til det danske landbrug.

Efter Danmarks indtræden i EF skærpedes konkurrencen på græs- og kløverfrøområdet væsentligt. Alle danske forædlingsvirksomheder, som indtil 1973 beskæftigede sig med græs-, kløverarter og rodfrugter, sluttedes den 1. 7. 1973, med undtagelse af Dæhnfeldt Frø, sammen til Dansk Planteforædling A/S. Den nydannede virksomhed beskæftiger sig ikke med kornforædling.

Pajbjergfonden havde imidlertid oparbejdet et meget omfattende kornforædlingsmateriale, og nogle nye bygsorter tegnede ifølge statsforsøgsresultater så godt, at man i håbet om, at disse måtte give nogle indtægter, så sig om efter en gård med ensartet og god jord, hvor man kunne fortsætte kornforædlingsarbejdet.

Stedet blev den 56 tdr. land store Grindsnabegård, som Pajbjergfonden den 1. 4. 1974 købte af fru Gerda Lillemose. Den 1. 10. 1974 købte Pajbjergfonden den 54 tdr. land store Nygård af Per og Valborg Højsgaard i Boulstrup. Den 1. 11. 1976 solgte Elimar Olesen i Dyngby 8 tdr. land til Pajbjergfonden. De her nævnte tre ejendomme drives under ét som Pajbjerggården.

Pajbjerggården

Foruden Pajbjerggården ejer Pajbjergfonden den 115 tdr. land store Abildgård i Salling.

Pajbjergfondens hovedsæde er nu Pajbjerggården i Dyngby. Gården er ved at være udbygget med lokaliteter til tørring, opbevaring, rensning og forarbejdning af det omfattende kornforædlingsmateriale. Laboratorier og væksthuse står til rådighed for en intensiv forædlingsindsats. Pajbjergfondens opgave er at forædle nye kornsorter til det danske landbrug. Dette gøres i konkurrence med de øvrige danske kornforædlingsvirksomheder: Abed, Sejet og Carlsberg. Betydeligt større udenlandske forædlingsvirksomheder sender deres sorter til afprøvning i Danmark og påfører dermed de danske virksomheder stærk konkurrence. Men trods denne store konkurrence har de danske kornsorter de senere år overtaget langt den største markedsandel, hvoraf Pajbjergsorter dyrkes på en ikke uvæsentlig del af det danske kornareal.

Igennem et intensivt samarbejde med nogle af de største forædlingsvirksomheder i EF-området er Pajbjergfonden med til at teste disse virksomheders forædlingsmateriale under danske forhold, og omvendt testes Pajbjergfondens forædlingsmateriale i udlandet. På grund af dette samarbejde er nogle Pajbjergsorter godkendt til dyrkning i både Tyskland og England.

Planteavlskonsulenter på besøg på Pajbjerggården 1975

For at kunne finde nye dyrkningssikre kornsorter er det nødvendigt at kunne afprøve det unge forædlingsmateriale under de bedst tænkelige dyrkningsbetingelser. Den gode jord i Hads Herred er velegnet til dette formål. Når det første udvalg har fundet sted, og materialet er opformeret til ca. 5 kg udsæd pr. sort, afprøves dette i sammenligning med kendte målesorter på 5 til 7 lokaliteter i Danmark: Abildgård i Salling, Pamhule ved Haderslev, Wedellsborg på Fyn, Boelshøjgård på Sjælland, Forsøgsstationen Maribo på Lolland og Orupgård på Falster. Samtidig såes dette materiale på 2 stationer i England, hvor Pajbjerg anlægger egne forsøg. Med undtagelse af Abildgård og Boelshøjgård såes og høstes forsøgene med eget mandskab fra Pajbjerggården.

Det gælder om at teste det unge materiale under så mange klima- og jordbundsforhold som muligt.

De vigtigste egenskaber for en kornsort er en god stråstyrke med en god elasticitet og resistens imod vore vigtigste kornsygdomme som meldug, rust og nematoder.

Den høje luftfugtighed, som er til stede på Pajbjerggården på grund af havet, bevirker, at de nævnte sygdomme i regelen er naturligt til stede. Derfor er et naturligt selektionsarbejde muliggjort. Et vækstlaboratorium gør et kunstigt smittearbejde med diverse sygdomsracer muligt og fremmer dermed forædlingsprocessen.

Sygdomsresistens er nok den egenskab, forædleren må satse mest på. Det nugældende dyrkningsmønster i dansk landbrug har medført, at Danmarks jord for størsteparten hvert år tilsåes med korn. Denne omfattende korndyrkning medfører en stærk opformering af de jordbundne og vindbårne sygdomme.

Det er vanskeligt at forene resistens imod alle sygdomme i én sort, og det må vel nok stå hen som enhver forædleres drøm. Derfor må landmanden i mange tilfælde hjælpe til med en hensigtsmæssig gødskning og sygdomsbekæmpelse af kornafgrøden. Også på dette område anlægges

derfor forsøg i samarbejde med Hads Herreds Landboforening for at finde ud af, hvor lidt eller hvor meget der skal gøres for at sikre det størst mulige udbytte ved anvendelse af de forskellige kornsorter.

Kvalitetsegenskaber i byg går nærmest i retning af maltbyg. Maltbyg skal have en god kernesortering og et lavt proteinindhold. Desuden skal den af bygspiren fremstillede malt give et højt ekstraktudbytte. Danmarks bygoverskud søges eksporteret til især Vesttyskland som maltbyg. Det er derfor nødvendigt, at der forædles sorter, som er egnet til fremstilling af malt; selv om kun 5 til 10% af Danmarks bygareal anvendes til maltproduktion, kan en malteksport til udlandet bidrage til valutaindtægter.

Det ville være meget ønskeligt, om de 90% af bygarealet kunne dyrkes med højproteinholdige bygsorter. De ca. 90% af den i Danmark producerede byg anvendes som bekendt til svinefoder, og et højere fordøjeligt proteinindhold kunne derfor formindske importen af f. eks. soyabønner. Der findes vilde bygformer, som indeholder arveanlæg til dannelse af en bedre proteinkvalitet. Mange års krydsningsarbejde med dette materiale har dog hidtil ikke givet gunstige resultater. Disse vildformer har et meget lavt udbytte, og man har indtil videre måttet konstatere, at et højt udbytte ikke kan forenes med et højt fordøjeligt proteinindhold. Tørkeårene 1975 og 1976 har genoplivet diskussionen om at tillade vinterbygdyrkingen igen i Danmark. Statens forsøgsvirksomhed blev derfor pålagt at gennemføre dyrkningsforsøg i 1977 og igen i 1978. Pajbjerggården fik en dispensation til gennemførelse af vinterbygsortsforsøg i 1977 og 1978. De opnåede resultater i 1977 viste ingen større udbyttefremgang overfor vårbyg. Vinterbyg er den naturlige værtsplante for alle bygens bladpletsygdomme og bidrager derfor til en tidlig smitte af vårsædsarealerne. Derfor må der regnes med en udvidet sygdomsbekæmpelse i alle bygarealer, hvis vinterbyggen igen skal frigives til dyrkning.

Pajbjergfonden beskæftiger sig med kornforædling. Alle midler anvendes til dette formål. Eventuelt overskud indgår i driften og til udvidelse af forædlingsarbejdet. Formålet er, at sorterne bliver benyttet af landbruget. Forædlingsafgiften på Pajbjergfondens kornsorter finansierer ene og alene Pajbjergfondens kornforædlingsarbejde. Det varer 12 til 15 år fra krydsningen til sorten kan markedsføres.

Hads Herreds Landboforening

Legater

»Simon Stavsballes
legat«

Simon Stavsalle

Den 9. december 1971 kunne proprietær Arne Sørensen, Lundhoff, som eksekutor underskrive fundatsen for »Simon Stavsballes legat«. Den 22. december samme år fik fundatsen landbrugsminister Ib Frederiksens påtegning. Efter mange og lange forhandlinger om legatkapitalen, arveafgift m.v. var det juridiske grundlag for oprettelse af Simon Stavsballes legat bragt i orden, og medlemmerne af bestyrelsen for Hads Herreds Landboforening kunne overtage hvervet som bestyrelse for Simon Stavsballes legat. Et betydeligt beløb kunne herefter årligt anvendes til landbrugsfaglige formål, fortrinsvis til støtte for unge landmænd, der søger videreuddannelse. Kapitalen bag Simon Stavsballes legat var ved oprettelsen 323.288,70 kr.

Baggrunden for oprettelse af det store legat er en testamentarisk gave, gårdejer Simon Stavsalle, Randlev, efterlod sig ved sin død i december 1970.

Allerede i 1958 oprettede Simon Stavsalle, der var ugift, testamente, iflg. hvilket hans ejendom skulle tilfalde legatet, og det var hans ønske, at proprietær Arne Sørensen, Lundhoff, skulle være eksekutor testamenti.

Stavsballegaard 1971

Simon Stavsballes efterladte formue bestod i en gældfri gård »Stavsballegård«, på 29 ha beliggende ved Bredkærvej i Randlev.

Historien bag oprettelsen af dette landbrug er en beretning om flid, sparsommelighed og nøjsomhed. Simon Stavsballes far Rasmus Simonson købte sin første jord på stedet i 1896 og udvidede ejendommen i 1903. Simon Stavsballe begyndte at købe jord i 1914 for i 1916 at sammenlægge sine og faderens arealer.

Siden har han fra årene omkring 1. verdenskrig og indtil 1954 stadig erhvervet mere jord, således at gården i 1970 bestod af 18 matrikelnumre.

Rent bygningsmæssigt fulgtes jordkøbene op, og det var en velholdt gård, Simon Stavsballe efterlod legatet. Dygtig, sparsommelig og flittig var Simon Stavsballe hele sit liv. Der kunne altid udvides og købes jord ved selvfinansiering.

Ved Simon Stavsballes død i 1970 viste det sig desværre ikke muligt at bevare landbruget som legatets ejendom, idet der ikke var lovgivningsmæssigt grundlag for denne disposition. Det blev derfor pålagt dødsboets administration at afhænde gården, der i februar 1972 blev købt af fru Kirsten Eriknaer, Rodstenseje, for en kontantpris på 230.000 kr.

Legatkapitalen kunne herefter etableres og anbringes i henhold til fundatsen og de ministerielle retningslinier. Ved regnskabsårets afslutning i 1973 forelå den første egentlige indtægt for legatet, og i februar 1974 kunne legatbestyrelsen vedtage en udlodning på 24.500 kr. Udover den egentlige legattildeling er af indtægten afholdt omkostninger, samt i henhold til fundatsen udbetalt Simon Stavsballes husbestyrerinde gennem mange år Elna Hededahl en årlig ydelse.

For i nogen måde at sikre legatkapitalen mod for voldsom konjunkturmæssig forringelse er der i fundatsen indført, at 10% af kapitalens afkastning årlig skal henlægges. Ved årets begyndelse 1977 var legatkapitalen steget til 371.000 kr.

Af forretningsordenen for Simon Stavsballes legat fremgår, at der kan ansøges om legatmidler til: Driftslederkursus for unge landmænd, landbrugsteknikeruddannelse, agronom- og dyrlægestudiet, andre videregående kurser, foreningsvirksomhed for landboungdommen, kursus- og mødevirksomhed for landmænd, landbrugsfaglige studiekurser og andre landbrugsfaglige formål.

Ansøgeren må have tilknytning til Hads Herreds Landboforenings medlemskreds.

Udstykningsforeningens legat

Odder og Omegns Udstykningsforening blev dannet efter oplæg ved diskussionsmøde i landboforeningen i 1908. Foreningen opkøbte gårde og udstykkede til selvstændige brug. Der blev i årene frem til 1919 skaffet jord til egne hjem for i alt 44 familier. Efter de nye jordlove i 1919 blev foreningen overflødig og ophævet i 1923.

Med finansministeriets tilladelse blev den daværende restkapital på 7.000 kr. skænket som legat til Hads Herreds Landboforening.

Rentebeløbet kan hvert år uddeles til forskønnelse eller grundforbed-

ring af mindre landejendomme. Legatkapitalen er siden 1923 steget til 23.000 kr.

*Øst Hads Herreds
Mergelselskabs legat*

I afsnittet om planteavl er omtalt oprettelse og drift af mergelselskaberne i perioden 1925-1931. Ved den afsluttende generalforsamling i 1941 blev det vedtaget at overdrage et restbeløb på 8.500 kr. til Hads Herreds Landboforening som et legat, hvis renter efter bestyrelsens skøn anvendes til støtte for unge landmænd, der er født og opvokset i Hads herred og som søger uddannelse på landbrugsskoler eller lignende. Et stort antal landbrugsskoleelever har gennem årene modtaget et mindre beløb fra dette legat, hvis kapital nu er på ca. 19.000 kr.

*Gdr. P. Beck, Vester
Haugaards Mindelegat*

Ved landboforeningens 100 års jubilæum i 1953 oprettede brødrene proprietær Jørgen Beck, Petersminde, og gårdejer Vincent Beck, Vester Haugaard, et mindelegat for landboforeningens tidligere formand gårdejer P. Beck, Vester Haugaard.

Rentebeløbet af legatkapitalen på 5.000 kr. kan hvert år fortrinsvis anvendes til præmie ved dyrskuet. Legatportionen kan også – efter landboforeningens bestyrelses bestemmelse – uddeles til en enkelt person, som har gjort et fortjenstfuldt arbejde inden for landbruget.

Beløbet blev første gang anvendt ved jubilæumsskuet i 1953 og er siden altid i form af to sølvlysestager tildelt:

1954 Idon og Søren Vinge Madsen, Bjerager

1955 Hansine og Niels Jensen, Granly, Torrild

1959 Agathe og Arne Sørensen, Lundhof, Odder

Ved generalforsamlingen den 5. marts 1969 tildeltes statskonsulent S. Sørensens legat til Bodil og Knud Anker Arentoft, Kysinggård, og gårdejer P. Beck, Vesterhavgårds mindelegat til Valborg og Asger Bredkjær, Ndr. Randlev.

HØBJERGNING.

Det er det sidste stadium af høhøsten, der skildres på dette billede, nemlig stakningen.

Forud er gået slåning med le, skårets spredning til tørring og senere sammenrivning til stakning.

I begge tilfælde var alle mand af huse, mændene med le og kvinderne med rive og fork.

Således kunne også dette arbejde gives den festlighed, der ligger i, at mange arbejder sammen. Så meget mere som engene ofte lå så langt fra landsbyen, at middagsmaden måtte medbringes, fordi arbejdet så kunne fremmes uden ophold.

Motivet er fra engene omkring Aakjær ved Falling.

c TUNE Landboskole

- 1960 Anna og Søren Arentoft, Kysinggård
- 1961 Anna og Karl Grotkjær, Fuglemosegård, Alrø
- 1962 Marie og Ejner Nielsen, Østerskovgård
- 1963 Kirsten og Albert Mikkelsen, Assedrup
- 1964 Ellen og Karl Rasmussen, Oldrup
- 1966 Else og Kristian Bak, Sophielyst, Saxild
- 1967 H. P. Hansen, Bjeragerhougård
- 1969 Valborg og Asger Bredkjær, Ndr. Randlev
- 1970 Kirsten og Tage Brøndum Nielsen, Ask Nordgård
- 1971 Marie og Ole Kirk, Dyngby
- 1972 Anna og Henry Hansen, Snovdrup
- 1973 Karen og Bonne Rasmussen, Højvang, Malling
- 1974 Erling Holm, Bendixminde, Odder
- 1975 Nanna og Knud Reiffenstein, Oldrup
- 1976 Annelise og Niels Fr. Kuur, Gyllingskov

*Statskonsulent Søren
Sørensens legat*

Ved forårsgeneralforsamlingen i 1950 blev fhv. statskonsulent Søren Sørensen udnævnt til foreningens æresmedlem. Søren Sørensen, der blev født den 26. juli 1879 i Oldrup, tog landbrugseksamen i 1903 og special-eksamen i planteavl i 1904. Blev lærer ved Vestbirk Højskole, konsulent i Horsens, direktør ved D.L.F., Roskilde, statskonsulent i Washington og London. Ind imellem har Søren Sørensen løst mange andre krævende opgaver.

Søren Sørensen har på mange måder givet udtryk for stærk tilknytning til sin hjemegn. Det er kommet til udtryk ved blandt andet i 1950 at skænke et legat på 5.000 kr. til Hads Herreds Landboforening. I anledning af jubilæet blev kapitalen i 1953 forhøjet til 10.000 kr.

Fundatsen bestemmer, at rentebeløbet skal anvendes med halvdelen til støtte for det landøkonomiske ungdomsarbejde og resten som »Statskonsulent Søren Sørensens ærespræmie« ved det årlige dyrskue. Holdes der ikke dyrskue, anvendes beløbet som anerkendelse til en ung landmand, der målbevidst har sikret sig en god uddannelse, foretaget opsparring til startkapital og driver eget landbrug med dygtighed og økonomisk sans.

Ved jubilæumsskuet i 1953 og ved skuerne i 1956 og 1957 er legatet anvendt til præmier; i øvrigt er renterne anvendt til ungdomsarbejdet, især til 4H-præmier og som støtte til skoleophold. Legatet er endvidere igennem årene – i form af to sølvlystager – tildelt:

- 1954 Sigrid og Frederik Christoffersen, Eriksminde, Boulstrup
- 1955 Marie og Johs. Andersen, Malskær
- 1959 Inger og O. S. Overgaard, Alrø Møllegård
- 1960 Gunhild og Erik R. Jensen, Kirkebakken, Ørting
- 1961 Mary og Holger Sørensen, Trustrup Østergård

Søren Sørensen

1962 Erna og Aksel Søndergaard, Rold
 1963 Maren og Tage Jensen, Mosballegård, Drammelstrup
 1964 Inga og Bent Kreutzfeldt, Dybvad, Ørting
 1966 Edith og Knud Nielsen, Møllegården, Snærild
 1967 Karen og Erik Bilde Fogh, Ulvskov
 1969 Bodil og Knud Anker Arentoft, Kysinggård
 1970 Norma og Arne Rasmussen, Amstrup
 1971 Frode Nielsen, Alrø
 1972 Jytte og Jørgen Vestergaard, Oldrup
 1973 Margrethe og Otto Hansen, Elballegård, Balle
 1974 Egon Udi, Ondrup
 1975 Ruth og Axel Schmidt, Birthelund, Pederstrup
 1976 Ellen og Rasmus Kristensen, Krekærgård, Malling
 1977 Else og Erik Juul Nielsen, Møllegården, Ørting

Diplom

I 1958 vedtog bestyrelsen, at landboforeningen kan yde personer en anerkendelse ved at tildele diplom.

Diplomet tildeles - efter indstilling - landbrugsmedhjælpere (mænd eller kvinder), der har vist dygtighed i ét eller flere til landbrug hørende fag, og som har præsteret lang og tro tjeneste.

Indstillingen kan foretages af indstillede arbejdsgiver eller anden med godt kendskab til vedkommende.

Indstillingen skal anbefales af et medlem af Hads Herreds Landboforenings bestyrelse. Uddeling sker kun en gang årlig, ved foreningens ordinære generalforsamling.

Den første tildeling skete ved generalforsamlingen i 1959, hvor husbestyrerinde Anna Andersen, Hvilsted, og husbestyrerinde Kristence Nielsen, Malling, fik tildelt diplom for lang og tro tjeneste. De pågældende havde da været i deres pladser i henholdsvis 30 og 35 år.

Der er siden 1959 tildelt i alt 41 diplomer. Efter de nugældende regler kan tildeling ske for mindst 10 års tjeneste.

Sølvmedaljen for Landboflid, - henholdsvis for- og bagside - og hvor de pågældendes navne indgraveres i kanten

Sølvmedalje

Foreningen af jyske Landboforeningers sølvmedalje for landboflid er efter indstilling fra Hads Herreds Landboforening i de anførte år tildelt:

1935 Abeline og Søren Chr. Sørensen, Hasselbo, Højby
 1944 Sigrig og Frederik Christoffersen, Eriksminde, Boulstrup
 1949 Erna og Jens Carlo Jensen, Skablund, Hundslund
 1949 Andrea og Karl Jensen, Torrild
 1952 Olga og Hans Pedersen, Torrild
 1956 Marie og Holger Madsen, Abildgård, Nølev
 1956 Marie og Johannes Andersen, Malskjær, Ørting
 1960 Agnes og Johs. Jensen, Marensmind, Gylling

Ved generalforsamlingen den 3. marts 1976 tildeltes 10 års diplom for lang og tro tjeneste til medhjælper Gunnar Paaske, Alrø Møllegård, og 25 års diplom til bestyrer Anker Christoffersen, Rantzaugave.

På billedet ses fra venstre landboforeningens formand gdr. Tage Jensen, fru proprietær Inger M. Overgaard, Alrø Møllegård, Asta og Gunnar Paaske, Alrø, og Gertrud og Anker Christoffersen, Rantzaugave. Derefter følger Annelise og Niels Fr. Kuur, Gyllingskov, der tildeltes gdr. P. Beck, Vesterhaugårds mindelegat, samt yderst til højre Ellen og Rasmus Kristensen, Krekjærgård, Malling, der tildeltes statskonsulent S. Sørensens legat.

Motivet over det diplom, der tildeles modtagerne af Sølvmedaljen for Landboflid og for Mønsterbrug eller særlig fortjenstfuldt landøkonomisk virke

SAA LÆNGE DU I FUREN GAAR, SAA LÆNGE DU HAR ARBEJD' KÆR
SKAL DANMARK LÆGGE FOLD TIL FOLD I SOL OG STORM OG BYGEVEJR

PRÆMIEREDE DYR OMKRING ÅR 1900.

I midten ser vi den navnkundige jyske hingst Aldrup Munkedal. Tyren til højre er Sultan fra Sdr. Elkjær, og tyren til venstre er Kong Hans fra S. Sørensens fødegård i Oldrup. Det er den ene af tvillingegårdene i baggrunden.

© Tune Landboskole

Sølvmedalje for mønsterbrug

Foreningen af jyske Landboforeningers sølvmedalje for mønsterbrug er efter indstilling af Landboforeningerne i Århus Amt tildelt følgende medlemmer af Hads Herreds Landboforening:

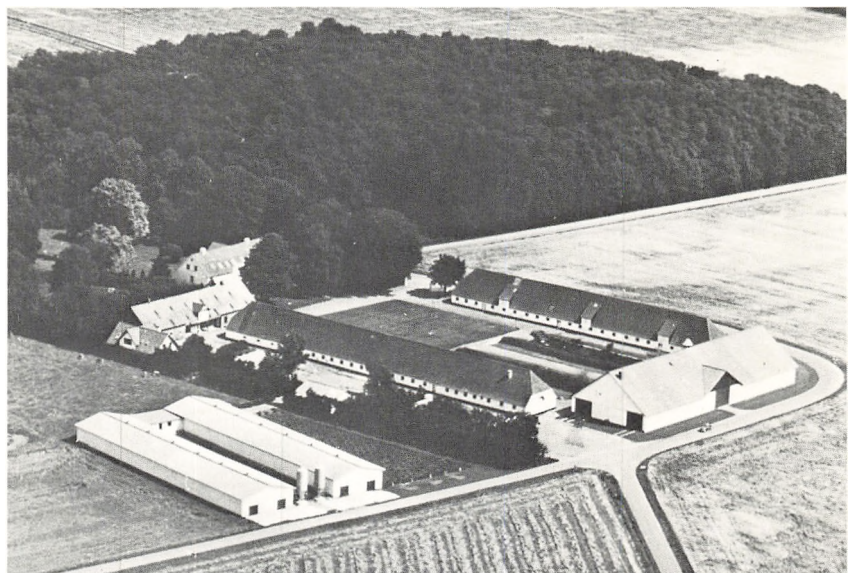
1968 Agathe og Arne Sørensen, Lundhoff, Odder

1977 Karen Margrethe og Torkild Sand, Gersdorffslund, Hou

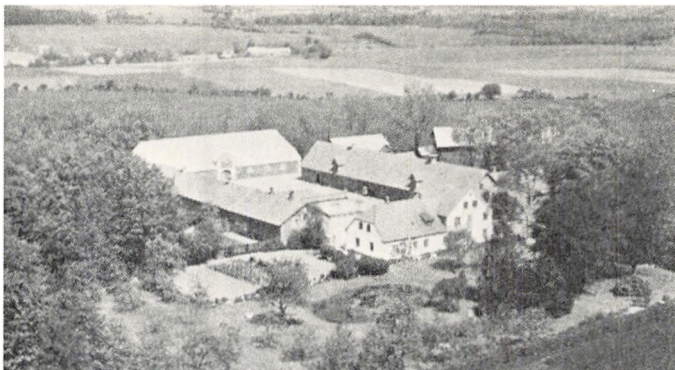
Proprietær Thorkild Sand og fru Karen Margrethe Sand, Gersdorffslund, fik i oktober 1977 tildelt Foreningen af jyske Landboforeningers sølvmedalje for mønsterbrug, - en hæder, som også proprietær Arne Sørensen og hans nu afdøde hustru, Agathe Sørensen, fik tildelt i 1968.

På billedet ægteparret Sand foran den smukke ejendom ved Hou.

Gersdorffslund

Fra »Lundhoff«

Foreningens ejendomme

I 1916 købte Hads Herreds Landboforening auktionspladsen ved Nørregade og i 1918 dyrskuepladsen ved Sandager Allé. Ved landboforeningens generalforsamling den 3. marts 1961 blev det, under et særligt punkt på dagsordenen, vedtaget, at foreningen søger at opføre egen kontorbygning på dyrskuepladsen.

Bestyrelsen, udvalg og konsulenter havde allerede arbejdet med spørgsmålet i et par år. Der var udarbejdet forskellige projekter til byggeri både på auktionspladsen, på dyrskuepladsen og man havde forhandlet om køb af slagteriets grund ved Boulevarden, samt om køb af forskelli-

Dyrskuepladsen 1962

Kontorbygningen

ge eksisterende bygninger; alt med det formål at samle hele foreningens virksomhed under ét tag.

Efter generalforsamlingen arbejdede man videre med de forskellige forslag, men der skete intet konkret før 24. marts 1962, hvor foreningen købte fru Ane Jensens grund ved Boulevarden for en pris af 30.450 kr. Næsten samtidig blev det aftalt, at dyrskuepladsen sælges til Odder Kommune for ca. 145.000 kr. Der havde været forhandlet med kommunen flere gange siden 1959, da man i bestyrelsen konstaterede, at der næppe ville blive afholdt flere dyrskuer i Odder.

I maj 1962 forelagde arkitekt H. P. Holm Nielsen skitseprojekt til den nuværende kontorbygning ved Boulevarden. Nogle måneder senere blev projektet godkendt af bestyrelsen, og der blev opnået kommunal byggetilladelse i april 1963, men igangsættelsestilladelse fra boligministeriet lod vente på sig. Tilladelsen kom den 12. januar 1964. Den 28. januar holdtes den 1. licitation, ca. 1 uge senere blev arbejdet påbegyndt og i december 1964 kunne de nye lokaler tages i brug.

Fra rejsegildet i 1964

I juni 1964 vedtog bestyrelsen at købe »Dyrehavegård«, Odder Vestermark, for en pris af 142.000 kr. Gårdens tilliggende er 22,5 tdr. land. Tilførslen til de ugentlige griseauktioner og grisemarkedet på auktionspladsen var efterhånden aftaget stærkt. I marts 1967 vedtog bestyrelsen at indstille virksomheden på auktionspladsen ved Nørregade og udbyde pladsen til salg. Der gik dog over to år, før købmand K. Hehling den 11. juni 1969 overtog auktionspladsen for en pris på 145.530 kr.

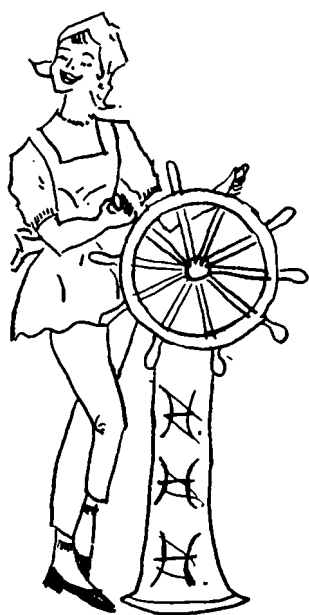
Husholdningsarbejdet

I landboforeningens jubilæumsskrift fra 1953 er anført, at med oprettelse af Hads Herreds og Solbjerg Husholdningsforening i 1946 blev landboforeningens faglige opgaver inden for husholdningsområdet reduceret til samarbejde om ungdomsarbejdet. Et arbejde der siden 1955 er videreført i sammenslutningen Odderegns Landboudom.

I en senere periode har landboforeningen haft enkelte fælles arrangementer med husholdningsforeningen, ligesom Hads Herreds Husholdningsforening fik lokale til rådighed i kontorbygningen fra 1964 til 1. juli 1969 – eller så længe foreningen havde ansat egen husholdningskonsulent i Odder. Husholdningsforeningen har fortsat benyttet landboforeningens mødelokale til kursus, bestyrelsesmøder og lignende.

I perioden før 1946 var landboforeningen direkte engageret i husholdningsarbejdet, og enkelte træk skal nævnes.

Ved et diskussionsmøde i landboforeningen den 15. december 1902 indledte Morten Yding en forhandling om husholdningskursus. ved et efterfølgende bestyrelsesmøde fremlagde et tremandsudvalg forslag om delvis at bekoste to lærerinders husholdningskursus i Sorø. Resultatet blev, at der fra 1. november 1903 indledtes en kursusvirksomhed i 14 kredse. Landboforeningen bevilgede penge til to sæt husholdnings-

Rødglasseret ørekrukke

rekvisitter samt til 14 høkasser. Der blev undervist i udnyttelse af hjem-meavlede produkter, fødemidlernes pris og næringsværdi. Efter en årrække gik denne kursusvirksomhed i stå. Et nyt initiativ blev taget ved et møde i 1924, hvor man vedtog at nedsætte et husholdnings-udvalg. Udvalget holdt sit første møde 6. februar 1924. I december 1926 ansatte udvalget sin første konsulent, frk. Bertha Pedersen, der i årene 1926-1930 virkede som husholdnings- og ungdomskonsulent for Hads Herreds Landboforening. Fra 1930 til 1946 var der med tilsvarende opgaver ansat fem husholdningskonsulenter.

Sammenslutning med Ny Solbjerg Landboforening

Ved et møde den 23. januar 1968 mellem Hads Herreds Landboforenings forretningsudvalg og daværende formand for Ny Solbjerg Landboforening, gdr. Tage Jensen, Drammelstrup, indledtes forhandling om sammenlægning af de to landboforeninger.

Ved et bestyrelsesmøde den 21. februar 1968 kunne formanden for Hads Herreds Landboforening, proprietær Arne Sørensen, Lundhoff, oplyse, at et forslag om sammenlægning af de to landboforeninger havde været forelagt repræsentantskabet for Ny Solbjerg Landboforening ved et møde i Solbjerg den 6. februar. Repræsentantskabet vedtog enstemmigt et forslag om, at Ny Solbjerg Landboforening søges sammensluttet med Hads Herreds Landboforening, samt at der søges etableret en overgangsordning vedrørende Ny Solbjerg Landboforenings regnskabsarbejde.

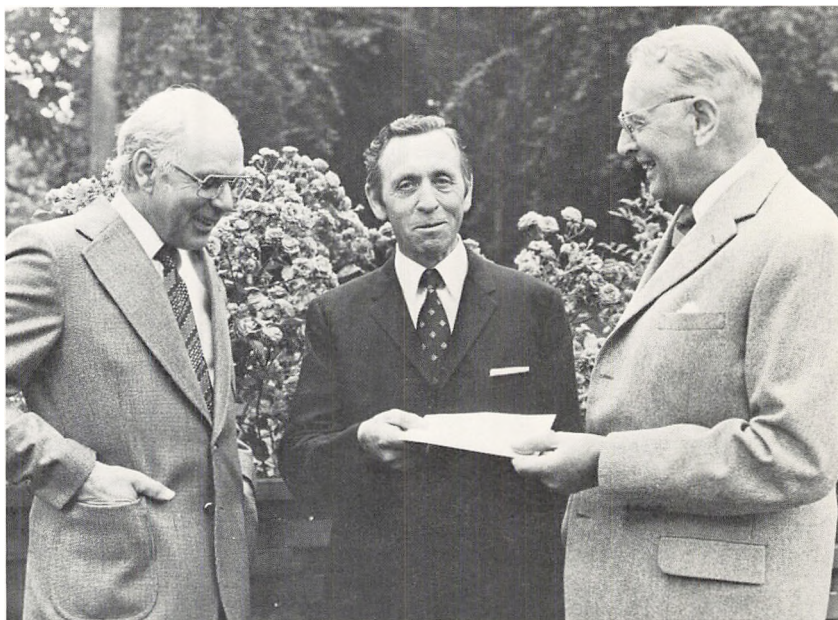
På denne baggrund blev følgende forslag forelagt bestyrelsen:

Fra Niels Peters Kro, Solbjerg, 1968 - Fra venstre Agathe og Arne Sørensen, Maren og Tage Jensen, Karen Margrethe og Anders Andersen

Ny Solbjerg Landboforening sammensluttes fra 1. januar 1969 med Hads Herreds Landboforening. Efter sammenslutningen vil Hads Herreds Landboforenings vedtægter være gældende for begge foreninger. Hads Herreds Landboforening overtager alle Ny Solbjerg Landboforenings aktiver og påtager sig samtidig alle foreningens forpligtelser. Ny Solbjerg Landboforenings område repræsenteres fra første ordinære generalforsamling efter sammenslutningen med mindst ét medlem i Hads Herreds Landboforenings bestyrelse og med mindst ét medlem i Hads Herreds Landboforenings regnskabsudvalg. Forslaget fik tilslutning fra bestyrelsen og blev vedtaget på generalforsamlingen i Solbjerg den 28. februar 1968 og i Odder den 6. marts. Beslutningen var hermed truffet, og på alle områder indledtes samarbejdet allerede i 1968.

Gave til jubilæumsbog

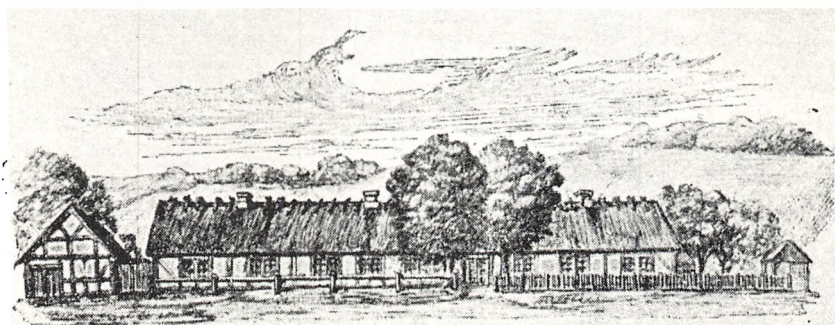
Carlsbergs mindelegat for brygger J. C. Jacobsen har støttet udgivelsen af dette jubilæumsskrift med 25.000 kroner. Gaven blev overrakt ved bestyrelsesmødet den 21. juli 1977. Fra højre formanden for mindelegatets bestyrelse, direktør A. W. Nielsen, formanden Tage Jensen, Mosballegård og næstformanden Povl Dybro, Malling Landbrugsskole.

Spredte træk fra de 125 år

Hads Herreds Landboforenings nu 125 årige historie har været så rig på begivenheder – større og mindre – at en oversigt over foreningens virke indtil i dag ifølge sagens natur må blive noget opremsende og kaleidoskopisk. Der er simpelt hen sket så meget, at det vil føre alt for vidt at gå i enkeltheder.

Men i samme grad som landboforeningens historie afspejler livet i Hads herred igennem de sidste 125 år, vil man ved forholdsvis kort at nævne en del træk fra foreningens annaler måske kunne give et nogenlunde virkelighedstro billede af datiden her på Odderegnet. Det er da dette, der her skal forsøges.

Når 125 års dagen fejres den 16. marts 1978, er baggrunden den, at det allerførste møde til drøftelse af oprettelsen af en landøkonomisk forening for Hads herred fandt sted på Odder kro den 16. marts 1853. En talrig forsamling var mødt og vedtog, at selskabets virksomhed skulle udstrække sig til den sydlige del af Århus amt. Et syv mands udvalg blev nedsat, og selskabets første bestyrelse blev valgt. Proprietær Secher, Faurgaard, blev bestyrelsens første formand.

Odder Kro 1853

Årskontigent: én rigsdaler

Selskabet fik navnet »Det landoeconomiske selskab for den søndre deel af Århuus amt« på dets første generalforsamling den 31. marts 1853, da dets love blev vedtaget. Selskabets formål skulle være »at træffe foranstaltninger til husdyr- og især hesteavlens fremme, og såfremt det kan udstrække sin virksomhed videre, da ved hensigtsmæssige midler at indvirke på agerbrugets og mulig havevæsenets fremadskridende forbedring. Til den ende vil hvert år blive afholdt et dyrskue i Odder«. Det fremgår af en af lovparagrafferne, at »alene formanden må ved dis-

cussionen under møderne tale til selskabet, til ham skal også alle medlemmers tale være rettet: ikkun een må tale ad gangen, og når flere ønsker at tale, bestemmer formanden ordenen, hvori dette skal skee«. I en anden paragraf hedder det, at »det ordinære bidrag eller contingent er 1 rbd. for hvert medlem årlig; dog modtages også større bidrag«.

Det første dyrskue

Tre generalforsamlinger skulle selskabet i henhold til de første love holde i Odder årlig, nemlig én i januar måned, én i oktober måned og én kort før dyrskuet.

Det meddeltes på den første generalforsamling, at selskabet tæller 174 medlemmer, og på en ny generalforsamling allerede den 23. maj 1853 kunne formanden oplyse, at han havde modtaget meddelelse fra landstutmesteren om, at dyrskuet ønskedes afholdt den 24. juni, og at landstodhingsten »Dart« – ifølge selskabets begæring – var opstaldet hos gdr. N. Leth, Damgaard. På generalforsamlingen i maj vedtog man i øvrigt regler for det første dyrskue.

Dyrskuerne var fra starten en yderst vigtig del af landboforeningens arbejde. Der findes ingen opgørelse over, hvor mange dyr der var mødt til foreningens første dyrskuer, og tilslutningen synes ikke at have været særlig betydelig i de første årtier. Imidlertid var antallet af fremmødte dyr stigende i 1880'erne og 1890'erne, og stigningen fortsatte, indtil århundredskiftet var passeret. Jubilæumsskuet i 1903 blev det største dyrskue, der nogen sinde er holdt i Odder.

Foreningens dyrskuer er i øvrigt omtalt i artiklen om kvægavl.

Rig udvikling

På »Store Trangel«.
Sommerudflugt i 1977. –
Anders Jacobsen, Erling
Holm og Aage Krogsgaard

Selv om dyrskuerne en tid lang havde været en dominerende faktor i landboforeningens arbejde, holdtes der også talrige diskussions- og foredragsmøder i landboforeningens arrangement, og det skal erindres, at hovedparten af landbrugets økonomiske fællesforetagender her på egen er kommet til verden ved disse møder.

Man gennemdrøftede mulighederne og nedsatte forberedende udvalg. Det gjaldt foderstofforeninger, svineslagteri, frøavlforening, kvægavlforeninger og kontrolforeninger m.v. En rig udvikling var i gang. Det skal her indskydes, at det var omtrent i midten af den periode, der her omtales, at selskabet skiftede navn. Man fandt efterhånden det oprindelige navn: »Det landøkonomiske selskab for den søndre deel af Århus amt« lidt for langt og uhandleligt, og i 1872 ændredes navnet til Hads Herreds Landboforening. Lignende navneskifte var i øvrigt samtidig sket for andre landøkonomiske selskabers vedkommende.

Det var efter århundredskiftet, at man begyndte at oprette stående udvalg med hvert sit virkefelt, og samtidig lagdes grunden til nye fællesforetagender som sygeforsikring, landbobanken og fælleskraftstationen. Landboforeningen var stadig med til at bane vejen for væsentlige opgavers løsning.

Præmie for en tønne dræbte oldenborrer

I det følgende skal der – med nogenlunde løs hånd – plukkes nogle træk og kuriosa fra landboforeningens virke fra de første år og til nu. Året efter foreningens oprettelse indledtes bortlodning af agerbrugsred-

skaber blandt foreningens medlemmer. Vinderne skulle dog betale halvdelen af de vundne redskabers værdi. I 1859-1860 ofrede foreningen 15-25 rbd. til præmier for indsamling af oldenborrer og larver, og man skulle have dræbt mindst en tønne oldenborrer eller to skæpper larver for at få præmie.

I 1858 averterede foreningen for at få en dygtig dyrlæge til egnen, men da ingen meldte sig, vedtog man at gå til regeringen for at få ansat en distriktsdyrlæge i Hads herred med bopæl i Ørting. Han foresloges lønnet med 250 rbd.

»I sygelig tilstand«

I 1862 holdtes foreningens første diskussionsmøde, og året efter festedes der i beskedent omfang for foreningens 10 års dag. To år senere begyndte foreningen at tage sig af roedyrkningen, og i 1866 fremlagdes »til eftersyn« runkelroer og kaalrabi dyrket af forpagter la Cour, Odder præstegaard. I 1871 blev der nedsat et udvalg, som skulle rejse til Sverige for at skaffe nøje oplysninger om sukkerroedyrkning, og der blev udsat præmier for god rodfrugtdyrkning.

I 1868 fik foreningen ministeriets tilladelse til at holde fire årlige marker, og samme år synes der at være opstået visse problemer. Som følge af, at landboforeningen »synes at være i en sygelig tilstand«, stillede formanden spørgsmålet: »Hvad kan der gøres, for at landboforeningen kan udfolde en større virksomhed og vække en større interesse hos landbostanden?«

Problemet blev debatteret, og der findes en protokoltilførsel, hvori det hedder, »at man mente at burde vedblive at arbejde efter bedste evne, håbende at det ikke skulle blive forgæves«. Hvad det altså ikke blev! Samme år blev en forhøjelse af kontingentet fra én til to rbd. vedtaget med 30 stemmer mod 10.

»De med spade dyrkede huslodder«

Vi plukker videre i mindernes pose: I 1869 lod man holde pløjekonkurrence på Rodstenseje mark med 30 rbd. i præmier, i 1871 behandledes et forslag om indkøb af kunstige gødninger, og samme år og de nærmest følgende år begyndte man med en præmiering af »de med spade dyrkede huslodder«, husflidsudstillinger og vinter-smørudstillinger, ligesom der blev arbejdet videre med oprettelsen af en alderdomsforsørgelseskasse. I 1872 deltog landboforeningen med delegerede i et møde i Horsens, hvor man lagde grunden til »Foreningen af jyske Landboforeninger«, som Hads Herreds Landboforening har været medlem af siden denne forenings stiftelse.

Odder ny landboforening

Politiske skel i firserne var årsag til, at der i 1886 stiftedes endnu en landboforening her på egnen, »Odder ny Landboforening«. Det var højremændene, der oprettede egen forening, og visse episoder var gået forud for splittelsen. Højrefolkene var utilfredse med venstremændenes stilling til Estrup, og medvirkende til splittelsen hævdes det at have været, at et af landboforeningens venstremedlemmer ved en faneindvielse i landbo-

Medlemskort fra 1898

foreningen i 1885 havde råbt »ned med Estrup«. Det havde også vakt højrefolkenes forargelse, at den gamle forenings formand, Kjørboe, ved et dyrskue havde fået anmodning om at undlade at udbringe et leve for kongen. Der blev i en periode holdt dyrskuer af begge foreninger, men efterhånden indså man, at det var urimeligt at have to foreninger med samme formål, og der blev gjort forsøg på at føje det skilte sammen igen. Bestræbelserne lykkedes først i 1893. Da ophævedes »Odder ny Landboforening« efter at have eksisteret i 6½ år. De sammensluttede foreninger bibeholdt den gamle landboforenings navn »Hads Herreds Landboforening«. Den politiske strid i landboforeningen var afsluttet, og modsætninger, der endnu måtte bestå, udjævnedes mere og mere med provisorietidens udløb.

Det var i 1890'erne, at landboforeningen var behjælpelig med oprettelsen af de første kontrolforeninger og med oprettelsen af avlscentre for svin. Omkring århundredskiftet indledtes lokale kunstgødningsforsøg, og i 1901 sendtes en mand til øerne for at se arbejdsmetoderne ved roedyrkning og tage erfaringerne med sig hjem til Hads herred.

Kongeligt besøg

Landboforeningens 50 års stiftelsesdag blev mindet den 16. marts 1903, men jubilæet blev først fejret den 24. juni i forbindelse med foreningens halvtredsindstyvende dyrskue, der blev bæret med besøg af prins Christian og i øvrigt fejret med en middag med mange kendte personer som gæster og kantate ved pastor Vilh. Malling, Odder. Ved denne lejlighed uddeltes for første gang foreningens højeste anerkendelse, det af landboforeningen indstiftede æresbæger.

I den følgende tid drøftedes oprettelse af udstykningsforening, ulykkesforsikringsspørgsmålet m.v., og i 1910 forhandlede der ivrigt om oprettelse af en sukkerfabrik i Hads herred. Sagen blev imidlertid nedstemt ved et følgende møde. I 1912 nedsattes Hads herreds husmandsudvalg.

Husmandsudvalget

Nedsættelsen af husmandsudvalget, til hvilket landboforeningen og husmandsforeningen hver skulle vælge halvdelen af medlemmerne, skete blandt andet, for at udvalget skulle kunne administrere såvel statens som landboforeningens midler til præmiering, og ordningen blev et udtryk for den udmærkede forståelse, der gennem årene har hersket mellem landboforening og kredsforening.

Medlemsblad

Samme år - 1912 - drøftedes et forslag om at oprette et medlemsblad for landboforeningen. Der kom intet blad, men planerne havde til følge, at egnens dagblade tilbød at yde 60% rabat på foreningens annoncer. Gennem en længere årrække havde landboforeningen en fast rubrik i Odder Dagblads torsdagsudgave. Samtidig betalte foreningen et beløb for at få bladet tilsendt medlemmer uden for Hads herred.

Fra 1. oktober 1956 blev »Landsbladet« obligatorisk medlemsblad.

Dyrskuepladsen ved Rathlousdal

Ville købe »Dybvad«

I 1914 førtes der forhandlinger om køb af »Dybvad« ved Ørting til fremavlsgård for landboforeningen, men der kom intet køb ud af forhandlingerne.

Gennem drøftelser om tilslutning til oprettelsen af en gødningsfabrik forberedtes i 1915 tilslutningen til D.A.G.

I 1916 blev dyrskuepladsen forlagt til Sandagerallé i Odder, og der blev købt grund til auktionspladsen. Samme år indledtes der samarbejde med Århuskredsens fællesledelse af kvægavls- og kontrolforeninger om støtte til lønning af fællesledelsens konsulent.

I 1918 drøftedes oprettelsen af en kartoffelmelfabrik, men heller ikke heraf kom der noget resultat. Endvidere førte Hads Herreds Landboforening forhandlinger med Århus, Solbjerg og Høver landboforeninger om fælles planteavlskonsulent. Der opnåedes ikke enighed.

Samsølinjen drøftes

En sag, som stadig har en vis aktualitet, nemlig ruten Hou-Refsnæs, har på et tidligt tidspunkt været drøftet inden for Hads Herreds Landboforening, og det skete blandt andet i 1919 på baggrund af planerne om at bygge en Lillebæltsbro.

I 1924 vedtoges det at optage auktioner over avlsdyr i forbindelse med de årlige plageskuer.

Den 16. marts 1928 fejredes 75 års jubilæet ved en festmiddag med ca. 250 gæster på hotel Phønix i Odder, og der udsendtes, ligesom det var sket ved 50 års jubilæet i 1903, et festskrift.

Landvindingsprojekter

I foråret 1930 drøftede man mulighederne for en udtørring af »Lerdruphavet«, og der blev nedsat et udvalg til at tage sig af denne sag. Det blev besluttet, at Hedeselskabet i forbindelse med udvalget skulle forelægge

planen for landbrugsministeriet, men projektet blev som bekendt aldrig gennemført.

I 1936 drøftedes et andet landvindingsprojekt, nemlig afvanding og kultivering af Randlev, Ørting og Morsholt moser. Efter at sagen med års mellemrum havde været fremme, resulterede det i 1952 i et færdigt afvandingprojekt udarbejdet af Hedeselskabet.

Besættelsestiden

I besættelsestiden blev landboforeningens virke af gode grunde stærkt præget af de ændringer i produktion og afsætning, som fulgte med situationen. Flere nye virksomheder med landbrugsproduktion som grundlag blev startet, og som tidligere fandt de indledende drøftelser sted i landboforeningens regi.

I årene umiddelbart før besættelsen havde L.S. fået indvalgt repræsentanter i landboforeningens bestyrelse, og i 1939 havde L.S. endog fået flertallet, 7 af 11 bestyrelsesmedlemmer. L.S. nøjedes dog med at vælge næstformand og undlod at besætte formandsposten. Allerede året efter mistede L.S. dette flertal, og i 1941 gled de to L.S.-medlemmer af bestyrelsen, der var på valg, ud.

Samlestald

I 1940 besvaredes en forespørgsel fra landbrugsministeriets kød- og kvægudvalg, om Odderegnet ønskede oprettet en samlestald i Odder, med, at landboforeningen ville stille auktionspladsen med bygninger til rådighed herfor, men uden yderligere forpligtelser. Sagen blev stillet i bero, men taget op påny i 1943, og der var stemning for at opføre en samlestald på slagteriets grund vest for landevejen.

Resultatet blev dog, at man i stedet gennemførte de forbedringer af stalene på auktionspladsen, som var krævet af veterinærinspektoret. Samlestalden i Odder ophørte med at eksistere, da der i 1949 blev udsendt cirkulære til samtlige midlertidige samlestalde om, at eksportretten var dem frataget.

Hædersbevisninger

Hads Herreds Landboforenings æresbæger uddeltes – som ovenfor nævnt – første gang ved foreningens 50 års jubilæum i 1903. Det blev da som et smukt indslag ved festmiddagen uddelt til stamhusbesidder, hofjægermester E. v. Holstein Rathlou, Rathlousdal, og til mangeårigt medlem af landboforeningens bestyrelse, gdr. Niels Rasmussen, Rørth. Før indstiftelsen af æresbægeret, der er foreningens højeste udmærkelse, var der imidlertid udnævnt æresmedlemmer, som det første grosserer Hans Broge, Århus, for hans initiativ for øget smørproduktion. Han udnævntes i 1876. Ti år senere udnævntes der to nye æresmedlemmer. Det var foreningens formand, kammerråd Peter August Kjørboe, Skægs Mølle, og herredsfoged, etatsråd Gerhard S. Rehling, Odder.

I 1918 vedtog generalforsamlingen at tildele den tidligere formand, Peder Jensen Bech, Vester Haugaard, æresbægeret, men han nåede ikke at modtage æresbægeret før sin død den 14. maj 1918. Bechs familie fik senere bægeret overrakt.

Der foreligger indtil nu ikke nogen samlet liste over, hvem der er udnævnt til æresmedlemmer, og hvem der har fået tildelt æresbægeret gennem årene, men i alt fald tildeltes æresbægeret den tidligere formand for landboforeningen, bankdirektør Niels Pedersen, Odder, da denne trådte ud af bestyrelsen i 1926. Det tildeltes i 1928 sparekassedirektør Anders Mortensen, Odder, og i 1938 blev det givet til formanden gennem en længere årrække, gdr. Mikkil Mikkelsen, Fensholt, ved hans afgang. Æresbægeret er også tildelt formanden, Krei Bak, Snærildgaard, ved dennes afgang i 1945, og endelig tildeltes det Baks efterfølger på formandsposten, gdr. Anders Andersen, Knudsminde, da han fratrådte i 1955. Anders Andersen udnævntes desuden til æresmedlem – en hædersbevisning, der i øvrigt oftest er fulgt med modtagelsen af æresbægeret. Nu afdøde statskonsulent Søren Sørensen, der stammede fra Oldrup, blev udnævnt til æresmedlem i 1950.

Landboforeningens fane

Hads Herreds Landboforening fik sin første fane i 1885. Den tjente foreningen i 37 år, men i 1922 måtte den fornyes. Foreningen fik da en ny silkefane ved et smukt initiativ. Det var kvinderne inden for landboforeningen, der tog sig af denne sag og skaffede midlerne til indkøb af fanen. Den blev overrakt landboforeningens bestyrelse af en deputation ved en af foreningens fester.

Fanebærere gennem årene har været gdr. Chr. Andersen, Balle, bagermester Karl Schmidt, Odder, skræddermester J. J. Nielsen, Odder, gdr. Johannes Kuur, Gylling, købmand H. Viborg, Odder og gdr. Troels Vorgaard, Fillerup.

100 års jubilæet

Ligesom landboforeningens 50 års og 75 års jubilæum blev fejret på behørig vis, fejredes også 100 års jubilæet i 1953 ved en smuk fest med middag på Centralhotellet, hvor der blandt andet var kauseri ved Den gyldenblonde. Også ved dette jubilæum holdtes der jubilæumsdyrskue i Odder. Der udsendtes et fyldigt jubilæumsskrift.

Møder og kursus

Diskussionsmøder og anden form for faglige møder har siden foreningens start haft sin faste plads blandt landboforeningens aktiviteter. En del af denne virksomhed er omtalt andre steder i bogen; her skal kun anføres, at der siden 1960 har været en betydelig stigning i antallet af faglige møder, samt at der navnlig i 1970'erne har været stor interesse for at deltage i kortere eller længere kursus. De fleste kursus gennemføres nu i foreningens eget mødelokale i kontorbygningen.

Fester

Medens fester og teateraftener i årene op til 100 års jubilæet havde et meget betydeligt omfang, har denne aktivitet været jævnt aftagende de sidste 20 år, og har i de senere år indskrænket sig til en forårsfest på Norsminde Gl. Kro med 100-200 deltagere.

Udflugter

Modsat er det gået med foreningens sommerudflugter, der gennem de sidste 25 år har haft særdeles god tilslutning, og der er kun få steder i Danmark, der ikke har haft besøg af Hads Herreds Landboforening. På rejseområdet er interessen vokset betydeligt, idet der i mange af årene er gennemført ture for foreningens medlemmer, der gik langt ud over landets grænser.

Studieture

De længere rejser indledtes i 1946 med en tur til Norge, i 1956 fulgte en bustur til Holland og i 1959 en to-dages tur til Sydslesvig. I 1960 blev med meget stor tilslutning gennemført en tre-dages tur til Bornholm og i 1961 en tur til Sydsverige. Der fulgte nu en periode med mindre interesse for de lange ture. Planlagte studierejser til England og Tyskland fik ikke tilstrækkelig til-

Dybro under åget. - Sct. Georgia i Italien 1972

Gaustatoppen 1974

slutning, men i 1971 fik en 8-dages tur til Italien så stor tilslutning, at den kunne gentages i 1972. I 1973 blev gennemført en 5-dages tur til Holland og EF-hovedkvarteret i Bruxelles.

I 1974 gik turen med skib til Norge og i 1975 på tilsvarende måde over et meget oprørt Vesterhav til Scotland via Esbjerg-Newcastle. Turen til Bornholm blev gentaget i 1976 med samme store tilslutning som i 1960 (ca. 90 deltagere). Denne gang foregik turen med Odder Turistfarts langtursbusser helt fra Odder. Efter to dage på Bornholm blev tredjedagen anvendt til studieophold i Skaane.

Foreningens hidtil længste tur blev gennemført i 1977 som en 10-dages studietur til Rusland med besøg i Moskva og ved Sortehavet.

Høstet korn i Sovhoz Krasnodar

Ved en milepæl

Tage Jensen

Landbrugets stilling ændret.

I flere henseender står Hads Herreds Landboforening ved en milepæl i arbejdet for landbrugets fremme nu ved 125 års jubilæet og indgangen til et nyt tidsafsnit.

Dette er ikke ensbetydende med, at der bliver færre opgaver at varetage eller mindre behov for et omfattende og effektivt arbejde. Tværtimod. Ligesom landboforeningens virksomhed i de forløbne 125 år har taget sigte på at forøge avlen på markerne og dermed grundlaget for produktionen i staldene, således er alt lagt til rette efter at medvirke til, at fremgangens linje kan fortsættes i de kommende år – om muligt i forstærket grad.

På mange måder er landbrugets stilling ændret på afgørende vis ikke mindst i de sidste 25 år, og det gælder såvel inden for de enkelte bedrifter som i forholdet til samfundet.

Dette har rejst talrige nye problemer, og man må utvivlsomt regne med en fortsættelse heraf. Det vil også sætte sit præg på landboforeningernes arbejde og få til følge, at dette i visse henseender ændrer karakter.

Alene den omstændighed, at der i den sidste snes år er nedlagt ca. 70.000 selvstændige landbrug, mens man tidligere nærmest stiledede efter at øge antallet både ved udstykning og ny indvinding af hidtil udyrkede arealer, er noget, der kommer til at betyde en meget væsentlig ændring både i produktionen og i det vejledningsarbejde, der skal udføres.

Udbygning af serviceydelserne

Væsentlig indflydelse har det også, at der nu kun findes omkring 22.000 faste medhjælpere i landbruget eller en femtedel i forhold til tallet i 1960, hvilket vil sige knap én på hvert femte brug.

Ændringerne i strukturen betyder en så gennemgribende omlægning af hele arbejdsgangen og produktionen, at foreningsvirksomhed, konsulentbistand og andre serviceydelser nødvendigvis må indrettes derefter med udbygning og rationalisering. Det har også medført ansættelse af specialkonsulenter med hvert sit afgrænsede område og mulighed for opbygning af landsomfattende centre for det faglige arbejde.

Miljøet

Også på anden måde er landboforeningen indstillet på at varetage landbrugets interesser. Det gælder blandt andet med hensyn til placeringen i det efterhånden stærkt industrialiserede og byprægede samfund, der mere og mere sætter sit præg også på lokale områder. Støj og forurening er for eksempel nye momenter i landsbymiljøet.

Også på dette område har landboforeningen søgt og vil fortsat søge at yde sin bistand til, at udviklingen ikke tager en helt urimelig retning, og at landbrugerhvervet ikke gøres umuligt i områder, hvor det har været fra tidligste tid og ønsker at fortsætte, mens andre nu rykker nærmere.

Unge landmænds fremtid

Hvis man vil bevare landbruget fremover, er det væsentligt at finde løsninger, der kan sikre de unge og yngre landmænd tro på, at de har en fremtid i landbruget. Det opnår man bedst ved at undlade at sætte grænser for den enkeltes aktivitet og samtidig begrænse de byrder, som samfundet lægger på den enkelte landmand.

Den unge landmand, der etablerer sig som selvstændig i dag, må kunne gøre det i tiltro til, at der også omkring år 2000 skal være selvstændige landmænd. Men hvordan vil forholdene i dansk landbrug se ud i årene omkring 2000, når de, der nu er unge, er blevet ældre og skal til at slippe tøjlerne? Og hvad vil der foregå i og omkring landbruget i årene indtil da?

Den nye landbrugslov

Spørgsmålene lader sig ikke udtømmende besvare ud fra den viden, vi har i dag. Det betyder ikke, at man skal undlade at gøre sig tanker om den fremtid, landmanden går imøde.

Specielt ville det være en alvorlig synd, hvis politikere og embedsmænd – i såvel organisationer som i det offentlige – skulle glemme at tage bestik af fremtidens muligheder og vilkår, når de fastlægger det politiske grundlag for fremtiden. Jeg tænker her blandt andet på den nye landbrugslov, der i øjeblikket ligger på Christiansborgs bord.

Een ting er givet: Også efter år 2000 vil der være behov for fødevarer. Men muligvis foregår produktionen af fødevarer til den tid i industrianlæg, hvor råvaren er den plante, der giver det største udbytte pr. hektar

med mindst muligt behov for pasning, og hvor smagskemikeren og hans teknikerkolleger sørger for, at færdigvaren kan opfylde menneskenes næringsbehov.

Måske foregår fødevarerproduktionen i de kolonihaver og husmandsbrug, der kommer til at udgøre det nære samfund, efter at menneskene i firserne og halvfemserne forlod byerne. Det kan tænkes, at vi også nødsages til at blive langt mere åbne over for nye ejer- og samarbejdsformer.

Bestik af fremtiden

Alt dette ligger inden for sandsynlighedens grænser. Men indtil mulighederne for fremtiden tegner sig tydeligere, er vi nødsaget til at tage bestik af fremtiden på grundlag af de forhold, der er gældende i dag. Konkurrencen på fødevarermarkederne er meget hård. Grundlaget for, at dansk landbrug skal kunne klare sig i denne konkurrence, er, at vi har dygtige og effektive producenter, der kan udnytte alle ressourcer optimalt. Endvidere at vi har forarbejdnings- og forædlingsvirksomheder, der til enhver tid er i stand til at opfylde de krav til kvalitet og mængde, som forbrugerne stiller overalt, hvor danske fødevarer afsættes. Og muligvis har vi ikke mindst behov for sælgere i topklasse.

Jeg tror, at dette er forhold, der skal tages i betragtning, hvis dansk landbrug i de kommende år skal skaffe stigende valutaindtægter og samtidig producere fødevarer til en rimelig pris. Forudsætningen for, at dette skal kunne lykkes, må være, at landmanden får frihed og lyst til at udnytte sine muligheder fuldt ud.

Jorden, vort eneste »råstof«

En forudsætning må også være en effektiv erhvervsforskning. Uden en sådan vil de senere års stagnation eller nedgang i landbrugsproduktionen utvivlsomt fortsætte til skade for alle i det danske samfund.

Vilkårene for dansk landbrugsproduktion bør på de områder, hvor der ikke foreligger fælles EF-regler, være sådan tilrettelagt, at landbrugets konkurrenceevne kan opretholdes. I modsat fald saver vi den gren over, vi sidder på. Jorden er trods alt vort eneste naturlige »råstof«.

Mænd med fremsyn

Når vi standser op en kort stund og ser tilbage over 125 års arbejde, således som det i korte træk er skitseret i dette skrift, og over de resultater, der er nået under de skiftende vilkår, kan det kun ske i den største anerkendelse af de mænds virke, som har stået i spidsen for foreningen gennem årene, og af det fremsyn, de har været i besiddelse af.

Til dem skal der her lyde en tak. Det gælder ikke blot dem, hvis navne er nævnt i skriftet, men også mange andre, hvis indsats har haft afgørende betydning – ja har været ganske uundværlig.

Der vil i fremtiden blive hårdt brug for landboforeningens virke. Dette erkendes af egnens landbrugere, der fortsat vil slutte op omkring Hads Herreds Landboforening. Med denne baggrund kan Hads Herreds Landboforening regne med også i fremtiden at have væsentlige opgaver at løse.

Hads Herreds Landboforening

Bestyrelse og udvalg 1953-1978

(Om perioden 1853-1953 henvises til jubilæumsskriftet 1953)

BESTYRELSE

A. Andersen, Knudsminde og 1946-54 (formand 1946-54)	1927-41
Niels Jensen, Fillerup	1942-54
Jørgen Pedersen, Falling	1943-55
Jens Lykke Jensen, Boulstrup	1943-55
Karl Rasmussen, Oldrup	1944-56
S. Larsen Sørensen, Malling	1946-65
Ejnar Sørensen, Kysing	1947-57
Kr. Fogh Christensen, Halling	1948-57
Søren Højsgaard, Pederstrup	1948-54
Karl Grotkjær, Alrø	1952-62
Peter Jensen, Torrild	1953-59
Harald Skovgaard, Gyllingskov	1953-56
Arne Sørensen, Lundhoff (formand 1955-69)	1954-69
Kristian Bak, Snærdild	1954-67
Rs. Sørensen, Vestergård, Hvilsted	1954-57
K. E. Larsen, Halkær	1955-64
Tage Gammelgaard, Boulstrup	1955-64
Chr. Vorgaard, Oldrup	1956-65
N. Fr. Kuur, Gyllingskov	1956-68
Karl Møller, Hvilsted	1957-66
Thorvald Lønbæk, Spøttrup	1957-66
K. A. Arentoft, Kysing	1957-66
Ejnar Juel Sørensen, Torrild	1959-68
O. S. Overgaard, Alrø	1962-74
Anders Pedersen, Falling	1964-70
Ole Kirk, Dyngby	1964-70
Knud Reiffenstein, Oldrup	1965-74
Povl Dybro, Malling	1968-
Pouli Nielsen, Kysing	1966-69
Henning Jensen, Halling	1966-
Th. Pedersen, Pilgården, Hvilsted	1966-69
Erling Holm, Bendixminde (formand 1969-73)	1967-73
J. P. Holm Nielsen, Torrild	1968-77
Peter Rasmussen, Gyllingskov	1968-77
Tage Jensen, Drammelstrup (formand 1973-)	1968-
Knud Petersen, Faurgård	1969-
Henning Poulsen, Kysing	1969-75
Axel Sørensen, Østergård, Battrup	1969-75
Asger Bredkjær, Bredkjær	1970-76
J. P. Ulstrup, Ålstrup	1970-
Otto Hansen, Elballegård	1973-
Henning Teilmann, Oldrup	1974-
Poul Erik Hansen, Kysing	1975-
Tage Brøndum Nielsen, Ask	1975-
Jørgen Dahm, Svejgård, Bjerager	1976-
Viggo R. Pedersen, Torrild	1977-
Peder Jesper Toftegaard, Gyllingskov	1977-

PLANTEAVLSUDVALGET (oprettet 1904)

Jens Søndergaard, Fensten	1942-54
Holger Madsen, Nølev (formand 1951-56)	1944-56
Søren Højsgaard, Pederstrup	1948-54
Arne Yding, Torrild	1948-63
K. E. Larsen, Halkær	1950-64
Svend Hesselbjerg, Oldrup	1951-68
Bent Kreutzfeldt, Dybvad (formand 1956-68)	1954-68
Rasmus Sørensen, Vestergård, Hvilsted	1954-65
J. P. Holm Nielsen, Torrild	1963-69
O. S. Overgaard, Alrø (formand 1968-74)	1964-74
Johannes Jensen, Hvilsted	1965-75
Ejnar Sørensen, Hadrup	1968-72
Henning Poulsen, Kysing	1968-74
Tage Jensen, Drammelstrup	1968-73
Erling Pedersen, Krogstrup	1969-73
Kurt Lønbæk, Hadrup (formand 1974-75)	1972-76
Preben Laursen, Torrild	1973-
Henning Teilmann, Oldrup	1974-
Jørgen Dahm, Svejgård (formand 1975-)	1974-
Poul Erik Hansen, Kysing	1975-
Børge P. Jensen, Hadrup	1976-

REGNSKABSUDVALGET (oprettet 1914)

Anker Mortensen, Egholm	1936-56
Arne Yding, Torrild	1944-70
Ejnar Sørensen, Kysing	1947-56
Hans Jensen, Saxild (formand 1959-69)	1948-69
Niels Hansen, Fensten	1949-58
N. Fr. Kuur, Gyllingskov	1956-68
Ebbe Jacobsen, Horskjærgård	1958-60
J. Lykke Jensen, Boulstrup (formand 1936-59)	1929-59
Tage Gammelgaard, Boulstrup	1959-71
Harald Højgaard Nielsen, Gylling	1960-64
Karl Ekkelund, Fensten	1964-
Povl Dybro, Malling (formand 1969-)	1968-
Rasmus Jensen, Astrup	1968-71
Tage Jensen, Drammelstrup	1969-73
Åge Madsen, Hølken	1971-73
E. Duus Jørgensen, Onsted	1971-77
Henning Madsen, Hølken	1973-
Henning Jensen, Halling	1973-
Peer Højsgaard, Pederstrup	1977-

KVÆGAVLSUDVALGET (oprettet 1923)

- indtil 1969 Husdyrbrugsudvalg	
Jens Lykke Jensen, Boulstrup (formand 1935-47)	1934-56
Jørgen Pedersen, Falling	1944-58
Niels M. Jensen, Fillerup	1948-56

Th. Rasmussen, Østerterp (formand 1948-54)	1948-54	Marinus Sørensen, Nymarken	1974-
Kristian Bak, Snærrild	1948-70	Hugo Møller Sørensen, Nølev	1976-
Fr. Christoffersen, Bjerager	1948-56		
N. Primdahl, Haldshave	1948-56	BYGNINGS- OG MASKINUDVALGET (oprettet 1946	
Søren Sørensen, Vesterskov	1948-56	som Bygningsudvalg, i 1957 ændret til Bygnings- og Maskin-	
Arne Sørensen, Lundhoff (formand 1954-61)	1948-61	udvalg)	
Johs. Kjærsgaard, Bjerager	1954-71	S. Larsen Sørensen, Malling (formand 1946-57)	1946-65
Karl Grotkjær, Alrø	1956-68	P. Pedersen, Ask	1946-54
Niels Hansen, Fensten	1958-64	Hans Hansen, Kysing	1946-56
N. Fr. Kuur, Gyllingskov (formand 1961-69)	1961-69	Th. Rasmussen, Ø. Terp, Randlev	1946-56
Peter Grove, Fensten	1964-68	Viggo Simonsen, Astrup	1946-54
Henning Jensen, Halling (formand 1969-71)	1968-72	Arne Sørensen, Lundhoff	1956-62
Bonne Rasmussen, Nymarken	1968-	N. Fr. Kuur, Gyllingskov	1956-77
Pouli Nielsen, Kysing	1968-70	Tage Jensen, Drammelstrup (formand 1957-68)	1957-69
Asger Bredkjær, Bredkjær (formand 1971-)	1970-	K. A. Arentoft, Kysing	1957-67
Knud Petersen, Faurgård	1970-	O. S. Overgaard, Alrø (formand 1968-70)	1962-70
Søren Sørensen, Dyngby	1971-	Povl Dybro, Malling	1965-
Poul Fogh, Halling	1972-	Henning Jensen, Halling	1967-69
		Viggo Svendgaard, Asklund, Malling	1969-75
SVINEAVLSUDVALGET (oprettet 1969)		Henning Poulsen, Kysing (Formand 1970-71)	1969-71
N. Fr. Kuur, Gyllingskov (formand 1969-)	1969-	J. P. Ulstrup, Ålstrup (formand 1971-)	1970-
K. A. Arentoft, Kysing	1969-	Poul Erik Hansen, Kysing	1971-77
Ole Kirk, Dyngby	1969-76	Henning Rasmussen, Askgård	1975-
Knud Petersen, Faurgård	1969-	Viggo R. Pedersen, Torrild	1977-
Tage Brøndum Nielsen, Ask	1969-	N. J. Brendstrup, Gylling	1977-
Jens Vestergaard, Grobshule	1974-		

Landboforeningens bestyrelse 1978.

Stående fra venstre: Otto Hansen, Balle. Tage Brøndum Nielsen, Ask. Jørgen Dahm, Bjerager. Peter Jesper Toftegaard, Gyllingskov. Henning Teilmann, Oldrup. Viggo Ravn Pedersen, Torrild. Poul Erik Hansen, Kysing.

Siddende fra venstre: Povl Dybro, Malling. Tage Jensen, Drammelstrup. Knud Lyngby Petersen, Ondrup og Henning Jensen, Halling.

Ved udgivelse af jubilæumsskriftet har foreningen modtaget støtte fra forskellig side.

I den forbindelse rettes en særlig tak til:

Carlsbergs mindelegat for brygger J. C. Jacobsen

Simon Stavsballes legat

Sparekassen SDS, Odder

Jyske Bank A/S, Odder

Andelsbanken, Odder

Provinsbanken, Odder

Handelsbanken, Odder

De to farveillustrationer i bogen er reproduktioner efter akvareller af tegneren og maleren Rasmus Christiansen, 1863-1940. I perioden 1920-31 fremstillede han en serie på 43 akvareller, der på levende og naturtro måde skildrer den danske bondes liv og levevilkår for 100-200 år siden. Disse akvareller blev efterhånden opkøbt af statskonsulent S. Sørensen, som i 1953 skænkede dem til sin gamle skole, Tune Landboskole, og her hænger de i dag. Begge illustrationer er med motiver fra Hads Herred.

